

INTERNETOWY PRZEWODNIK GIMNAZJALISTÓW

EDUSJA

NOWA EDYCJA

Nr 1

ANTYK CZ1

NA EGZAMINIE GIMNAZJALNYM

MITOLOGIA

POLSKI

ANGIELSKI

MATEMATYKA

HISTORIA

WOS

Sinusoida epok według Juliana Krzyżanowskiego

Zaobserwuj podobieństwa i różnice w ideologiach epok historycznoliterackich

Antyk

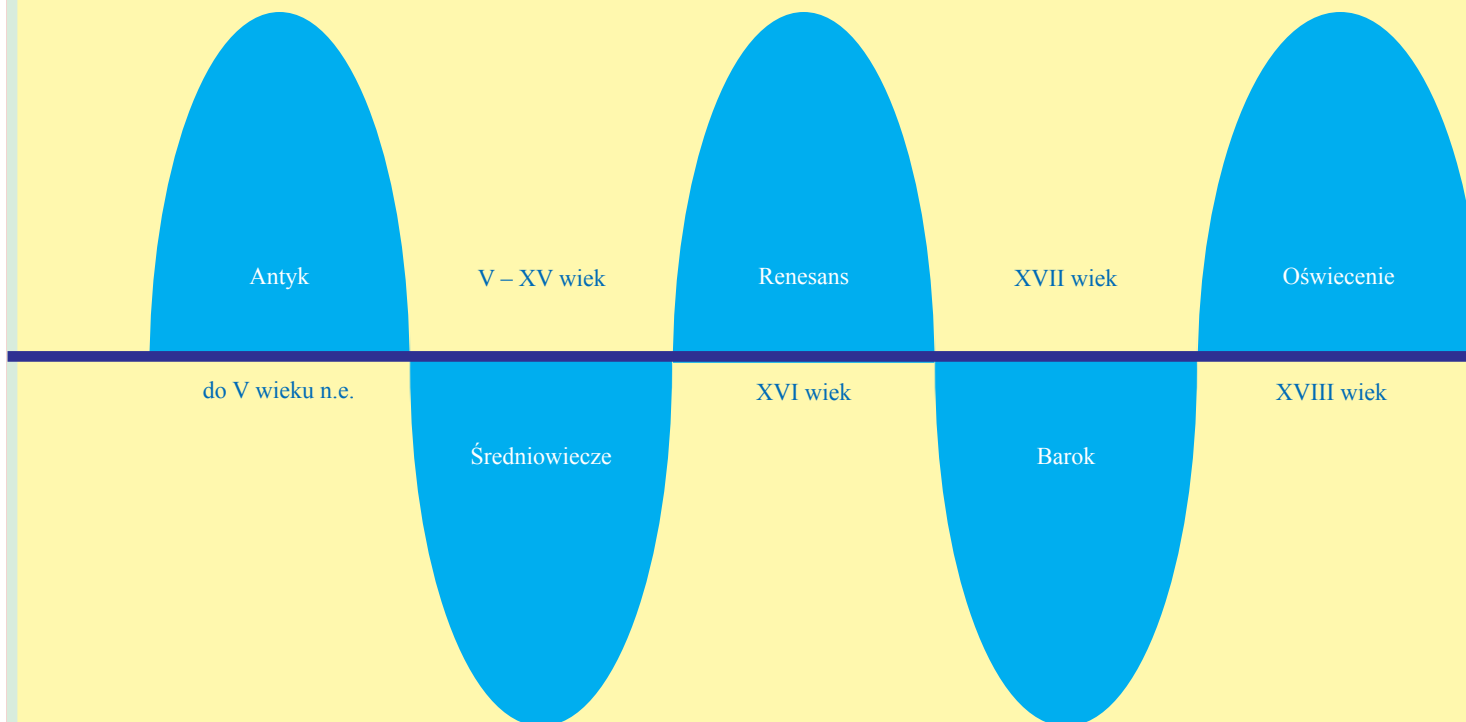
Podstawa późniejszych odwołań, wieki, podczas których powstawały i utrwały się klasyczne wzorce oraz wartości. Myśl i dorobek artystyczny twórców antyku będzie odwiecznym autorytetem. Krystalizują się gatunki literackie i normy tworzenia sztuki.

Renesans

Odrodzenie ideałów antyku. Harmonia i umiar, antropocentryzm (człowiek w centrum zainteresowań), humanizm, reformacja, zwrot ku wartościom doczesnym. Rozwój sztuk według ideałów klasycznych, ideał człowieka wszechstronnie wykształconego: uczonego – artysty.

Oświecenie

Wiek oświecony – rozumu, powrotu do ideałów klasycznych. Wszechstronny rozwój nauki, rozwój prasy, szkolnictwa i norm klasycznych w sztuce. Racjonalizm, empiryzm, sensualizm w ideologii – a zatem metody rozumowego i doświadczalnego pojmowania i badania zjawisk.

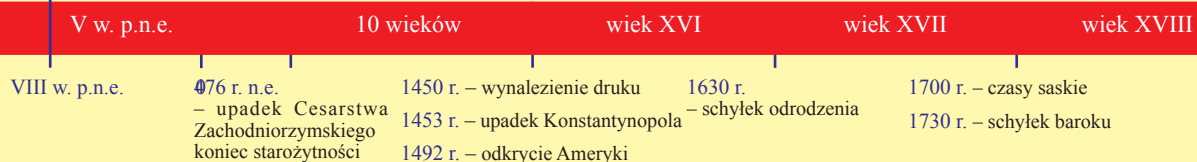
Średniowiecze

Mistycyzm, teocentryzm (Bóg w centrum wszechświata), uniwersalizm. Epoka religijna, uduchowiona, kierująca myśl ludzką ku Bogu i pozaziemskim wartościom. Modny temat śmierci (danse macabre). Ogromna rola symbolu, wiara w magię liczb, wymowę znaków natury. Dualizm wartości (podział na dobro i zło, niebo i piekło, duszę i ciało). Postrzeganie życia ludzkiego jako kruchego, przemijalnego, pełnego cierpień, rozdartego między wartościami niebiańskimi a ziemskimi (św. Augustyn).

Barok

Epoka uduchowiona, mistyczna, u podłoża filozofii leży poczucie przemijalności życia i kruchości istoty ludzkiej. Zwrot ku Bogu i religii, myśli o życiu pozaziemskim. Niepokój i ozdobność w sztuce (również słowa), celem wyrażenie uczuć oraz zaszokowanie odbiorcy pomysłem. Szatan, piekło, śmierć – typowe motywy sztuki.

Oś czasu

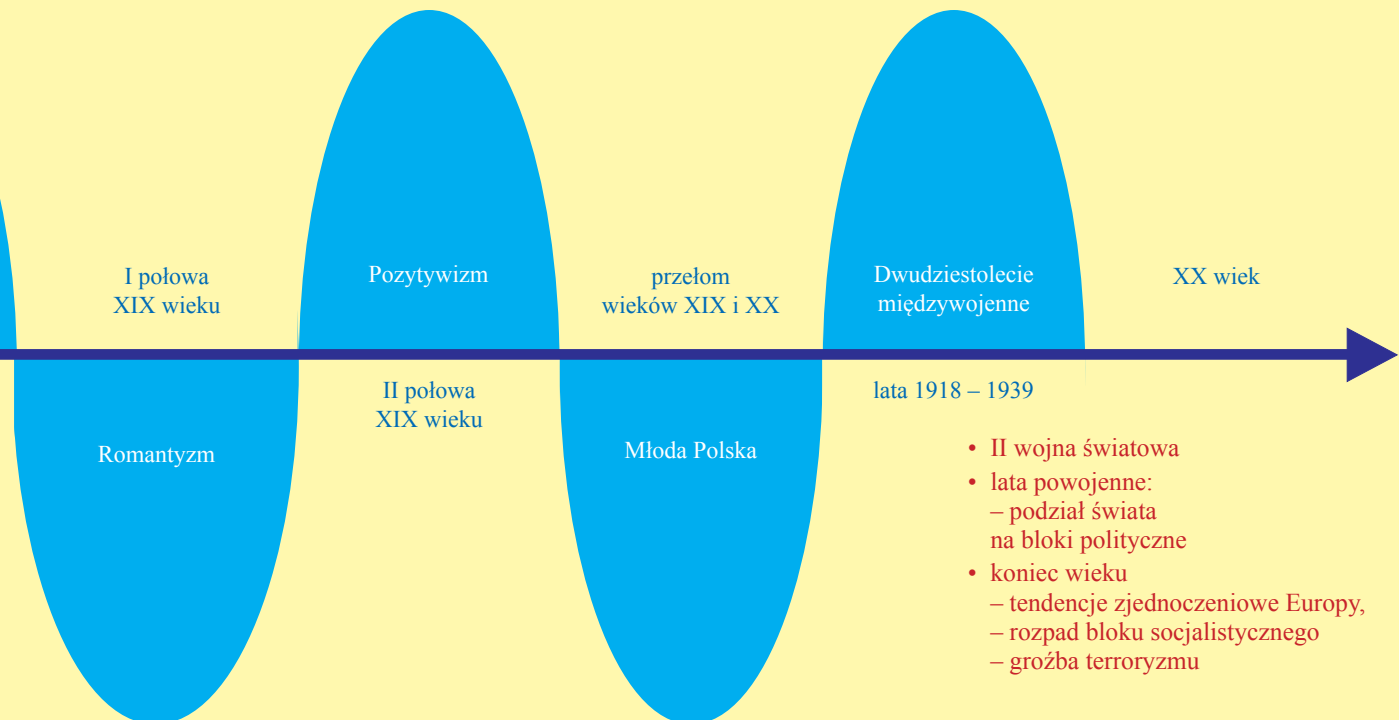
PERIODYZACJA EPOK

Pozytywizm

Epoka prozy (powieść, nowela). Rozczarowanie romantycznym entuzjazmem i postawą „mierz siły na zamiary”. Wiara w naukę, postulaty scjentyzmu, pracy organicznej, pracy u podstaw – czyli reformy społeczeństwa i edukacji warstw niższych. Wśród pojęć budujących ideologię: scjentyzm, utilitaryzm, agnostycyzm, organicyzm. Postulaty stawiania i realizowania realnych, praktycznych celów.

Dwudziestolecie międzywojenne

Zaobfitowało osiągnięciami techniki, rozwojem nauki: fizyki, medycyny, przemysłu na wielką skalę i rozwojem dwóch mocarstw: Ameryki i Związku Radzieckiego. Wśród ideologii epoki odegrał rolę pragmatyzm, czyli przeświadczenie o praktycznym sensie sztuki i nauki, ale także egzystencjalizm (trwoga istnienia człowieka samotnego we wszechświecie) i katastrofizm (przekonanie o nadchodzącym końcu świata). Wiele nurtów awangardowych w literaturze i sztuce: abstrakcjonizm, futuryzm, dadaizm, nadrealizm.

Romantyzm

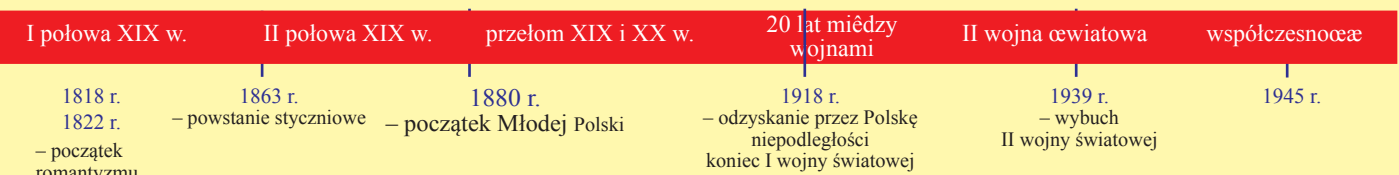
Uczucie, serce, wiara, intuicja, wyobrażenia, wrażliwość duszy, kontakt ze światem nierealnym – to „drogowskazy” romantyzmu. Rozczarowanie i nieufność wobec rozumu i wiedzy. Wśród wiodących pojęć: fantastyka, irracjonalizm, mesjanizm, mistycyzm, fantazja, tajemniczość. Wśród tematów: miłość wbrew konwencji, walka o wolność, duchowa postać natury, egzotyka Orientu, tajemniczość romantycznego, samotnego bohatera.

Młoda Polska – dekadentyzm

Idea „sztuka dla sztuki”, odrzucająca jakikolwiek praktyczny wymiar twórczości. Metodą badania świata ma być intuicja, symbol sposobem wyrażania treści wewnętrznych. Dekadentyzm to schyłkowość, poczucie końca wieku i kresu istnienia ludzkości: kruchości ludzkiego życia i wszechpętli prawa przemijania. Wśród tematów sztuki i literatury: śmierć, szatan, koniec wieku, splin, przeklęty, wyobcowany poeta – artysta. Pogarda dla mieszczańskiego stylu życia. Epoka poezji i wielkiego dramatu na wzór romantyków.

XX wiek

Przyniósł powojenne poczucie rozpadu wartości, wskrzesił poglądy egzystencjalistów i katastrofistów. XX wiek – II połowa okazała się tygłem postaw i wartości. Do prądów ważnych należą: surrealizm, postmodernizm, personalizm, humanizm współczesny.

MAPA CZASU: CO – GDZIE – KIEDY?

WAŻNE Z DZIEJÓW LUDZKOŚCI

- pierwsze pismo – klinowe (Sumerowie) – koniec IV tys. p.n.e.
- początki cywilizacji starożytnego Egiptu – koniec IV tys. p.n.e.
- rządy Abrahama – XIX wiek p.n.e.
- Gilgamesz – epos babiloński – XVIII wiek p.n.e.
- kodeks Hammurabiego – XVIII wiek p.n.e.
- wyjście Izraelitów z Egiptu pod wodzą Mojżesza – XIII wiek p.n.e.
- upadek Troi – XII wiek p.n.e.
- dekalog – XII wiek p.n.e.

VIII w. p.n.e. – okres archaiczny

Grecja – wiek epiki

- Homer tworzy eposy! To początek dziejów literatury naszego kręgu kultury (śródziemnomorskiej)
- 776 – pierwsza olimpiada
- 753 – założenie Rzymu (aż do III wieku – cisza w kulturze Rzymu. Gdy stanie się potęgą, przejmie dorobek starożytnej Grecji)

VII–VI w. p.n.e. wiek – archaiczny

Grecja – wiek liryki

- Saffo – autorka poezji miłosnej
- Anakreont – twórca gatunku zwanego anakreontykiem
- Symonides – twórca trenów, piewca bohaterów poległych pod Termopilami
- Tyrteusz – poeta–żołnierz, autor poezji podrywającej słuchaczy do walki
- rodzi się teatr i tragedia – tworzy Tespis
- rodzi się filozofia, rozwija matematyka: Heraklit, Tales z Miletu, Pitagoras

V w. p.n.e. – okres klasyczny

Grecja – wiek dramatu

- Ajschylos, Eurypides, Sofokles
- powstają Antygona i Król Edyp
- Ateny centrum kultury – rządzi tu Perykles (są to słynne czasy peryklejskie)
- powstaje demokracja ateńska
- rodzi się filozofia – żyje, głosi swoje poglądy, naucza i zostaje zabity Sokrates

330–30 r. p.n.e. – okres hellenistyczny

Trzysta lat panowania kultury greckiej na ziemiach podbitych przez Aleksandra Wielkiego

Grecja – IV w. p.n.e. – wiek filozofów

- tworzy Platon
- tworzy Arystoteles

wiek III/II

Grecja – wiek epigramatu

- powstają sielanki Teokryta
- okres rzymski – 30 r. p.n.e. po VI w. n.e.

Rzym – IV w. p.n.e. – złoty wiek poezji

- tworzy Horacy, powstają słynne pieśni
- tworzy Cyцерon i Wergiliusz
- powstaje Eneida – epos Wergiliusza
- tworzy Juliusz Cezar – dyktator, zamordowany w 44 roku

NASZA ERA

I wiek – narodziny Chrystusa!

Rzym

- literatura – dzieła Owidiusza (Metamorfozy, Sztuka kochania)
- filozofia – Seneka (stoicyzm)
- historiozofia – dzieła Tacyty

II wiek

Rzym – czasy Marka Aureliusza (cesarza filozofa; stoicyzm)

III–V wiek

Ekspansja chrześcijaństwa w Europie

- Wulgata św. Hieronima
- 476 r. n.e. – upadek Cesarstwa Zachodniorzymskiego
- 529 r. n.e. – symboliczny koniec greckiej literatury – zamknięcie Akademii Platońskiej.

STAROŻYTNOŚĆ

W TYM CZASIE „BIBLIA”

W TYM CZASIE „BIBLIA”

Biblia

- powstają Proroctwa Izajasza

Biblia

- powstaje *Pięćoksiąg*
- powstaje *Księga Hioba*

Biblia

- powstaje *Księga Psalmów*
- powstaje *Pieśń nad Pieśniami*

Biblia

- powstają *Księgi Machabejskie*

Biblia – Nowy Testament

- Dzieje Chrystusa od narodzin po rok 33 – ukrzyżowanie
- Powstaje nowa religia, która stanie się kanwą nowej kultury

Biblia – Nowy Testament

- Listy apostołskie
- Apokalipsa św. Jana

PERIODYZACJA ANTYKU

Literaturę starożytną antyku dzielimy na okresy według powstawania. Początki literatury greckiej datuje się na VIII wiek p.n.e. i wiąże się tradycyjnie z twórczością Homera. Przyjmujemy podział na okresy nazywane wg gatunku, który w danym czasie dominował, lub ważnych wydarzeń w kulturze.

I tak:

GRECJA

Okres archaiczny – od VIII do VI wiek p.n.e.

- 776 r. p.n.e. – legendarna data pierwszej olimpiady – początek greckiego kalendarza.
- VIII w. p.n.e. – to wiek epiki (Homer)
- VII–VI w. p.n.e. – to epoka liryki (Safona, Anakreont, Ezop)

Okres klasyczny – V i IV wiek p.n.e.

To wtedy uznano za wzorcowe właśnie harmonię, symetrię i umiar. To wtedy Ateny pod rządami Periklesa stały się centrum sztuki i zakwitła demokracja. To wtedy Myron wyrzeźbił *Dyskobola*, stwarzając klasykę rzeźby pokazującej człowieka w ruchu.

- V w. p.n.e. – to wiek dramatu (Ajschylos, Sofokles, Eurypides)
- IV w. p.n.e. – wiek filozofów (Platon, Arystoteles)

Okres hellenistyczny (aleksandryjski) – 323 roku p.n.e. – 30 roku p.n.e.

- IV – wiek filozofów: Platon, Arystoteles
- III w. p.n.e. – Teokryt tworzy sielanki
- II w. p.n.e. – epoka epigramatu

RZYM

753 p.n.e. – założenie Rzymu

Starożytny Rzym podbił Grecję ale przejął jej dziedzictwo kulturowe w dziedzinie wierzeń, mitów, a także literatury. Miał jednak i własnych wielkich twórców tej miary, co Horacy czy Wergiliusz. Można dokonać następującego podziału tej literatury:

Okres Republiki – do 30 r. p.n.e.

- III/II w. p.n.e. – początek poezji

Okres cesarski

I w. p.n.e. – złoty wiek poezji rzymskiej: Wergiliusz, Horacy, Owidiusz

33 r. n.e. – śmierć Chrystusa

- I w. n.e. – tworzą Owidiusz, Seneka, Tacyt
- II w. n.e. – pisma filozoficzne Marka Aureliusza
- III – V w. n.e. ekspansja chrześcijan
- Pocz. IV w. – rządy Konstantyna Wielkiego – ogłoszenie chrześcijaństwa religią państwową.
- 476 r. – detronizacja ostatniego cesarza Rzymu, koniec Cesarstwa Zachodniego. Cesarstwo Wschodnie ze stolicą w Konstantynopolu istnieje do roku 1453.

Periodyzacja

to podział na okresy i podokresy.

Starożytność stanowi ogromny przedział czasu od powstania pierwszych cywilizacji w końcu IV tysiąclecia p.n.e. aż do upadku cesarstwa zachodniorzymskiego w 476 roku.

Ogarnia osiągnięcia kultur starożytnego Wschodu: Izraela, Mezopotamii, Egiptu i Europy: Grecji i Rzymu. Dla wcześniejszych dziejów, przed pojawieniem się pisma rezerwując termin prehistoria.

Antyk to ściślejszy termin – dotyczy okresu od końca II tysiąclecia p.n.e. do końca starożytności i obszaru najbliższego nam geograficznie – świata starożytnej Grecji, potem zaś imperium rzymskiego.

MAPA MYŚLI – ANTYK

Starożytność – to najdawniejsze czasy ludzkiej kultury, rozwijające się odkąd człowiek poznał pismo aż do chrześcijańskiej Europy, czyli po nową erę i jej pierwsze stulecia. Wtedy właśnie chrześcijaństwo rozwinęło się i zapanowało w Europie, a kolejną epoką po antyku stało się średniowiecze.

- Starożytność to pojemny termin – obejmuje cywilizacje odległe – takie jak starożytny Egipt, Babilonię, Chiny, Japonię, Izrael.
- Bliższy i ściślejszy, a także uważany za bezpośrednie źródło kultury europejskiej – jest antyk – kultura starożytnej Grecji i

Rzymu. To fundament naszej kultury – zwanej też kulturą kręgu śródziemnomorskiego, ale nie jedyny, bo drugim, równoległym i tak samo ważnym jest Biblia – Stary i Nowy Testament. Iliada, Odyseja należą do literatury Starożytnej Grecji.

ŹRÓDŁA NASZEJ KULTURY

- **Antyk** – dorobek kulturowy Starożytnej Grecji i Rzymu
- **Biblia** – kanon religii i dzieje Izraela jako Narodu Wybranego w *Starym i Nowym Testamencie*.

Homer

LITERATURA

- **Homer** – pierwszy twórca, autor *Iliady* i *Odysei*
- **Sofokles** – twórca *Antygony*
- **Tyrteusz**
- **Safona**
- **Wegiliusz** – rzymski twórca eposów
- **Horacy** – rzymski poeta, sławny przez wieki

Safona

NAJWAŻNIEJSZE DZIEŁA

- **ILIADA** – epos o wojnie trojańskiej
- **ODYSEJA** – epos o dziesięcioletniej tułaczce Odyseusza do Itaki
- **ANTYGONA** – tragedia o nieposłusznej Tebance
- **KRÓL EDYP** – tragedia o dziejach Edypa, który chciał uniknąć przeznaczenia
- **PIEŚNI HORACEGO** – zwane carminami, wyrażające starożytną filozofię

BOHATEROWE ANTYKU

- **ACHILLES** – wzór rycerza antycznego (heros),
- **HEKTOR** – wzór rycerza antycznego (syn Priama),
- **EDYP** – potomek rodu Labdakidów, obciążonego klątwą bogów,
- **ANTYGONA** – zbuntowana córka Edypa,
- **KREON** – wuj Antygony, król Teb,
- **ODYSEUSZ** – król Itaki, uczestnik wojny trojańskiej, główny bohater *Odysei*.

GATUNKI LITERACKIE

Stanowią dziedzictwo literatury europejskiej:

Epika

- epos homerycki

Dramat

- tragedia antyczna
- komedia

Liryka

- pieśń,
- hymn,
- epigramat

BOHATER TRAGICZNY

Typ wypracowany w kulturze antyku – taki bohater, który znalazł się w sytuacji tragicznej: musi dokonać wyboru, ale jakkolwiek uczyni – czeka go klęska. Dla niego nie ma dobrego rozwiązania. Bardzo ważna konstrukcja – wszystkie późniejsze epoki będą budować swoich bohaterów tragicznych.

RYCERZ ANTYCZNY

- HEKTOR,
- ACHILLES,
- ODYSEUSZ.

Wzór rycerza antycznego:

waleczny, odważny, honorowy, dumny.

ANTYK – DANE PODSTAWOWE

- Epoka ogarnia okres od VIII w. p.n.e. po rozwój chrześcijaństwa – czyli V w. n.e. **To 13 stuleci!**
- Bardzo ważne są:
 - VIII w. p.n.e.** – tu zaczyna się nasza literatura, bo Homer tworzy *Iliadę* i *Odyseję*,
 - V w. p.n.e.** – bo to okres klasyczny – powstają największe dramaty, w tym *Król Edyp* i *Antygona*,
 - IV w. p.n.e.** – jako wiek filozofii, I w. p.n.e. – jako złoty wiek poezji rzymskiej – Wergiliusza i Horacego.
- Nazwa „antyk” – dotyczy kultury starożytnej Grecji i Rzymu.

MITOLOGIA

- kosmogoniczne:** Jak powstał świat?
- antropogeniczne:** Jak powstał człowiek?
- teogoniczne:** Jak rodzi się bogowie?
- genealogiczne:** Dzieje rodów
- Mit o rodzie Labdakidów – ważny w zrozumieniu Antygony i Króla Edypa, pojęcia Fatum.
 - Mit o wojnie trojańskiej – istotny przy interpretacjach eposów Homera.
 - Mit o Prometeuszu – bardzo ważny dla zrozumienia lektur i postaw w romantyzmie.
 - Mit o Ikarze i Dedalu – istotny przy interpretowaniu poezji współczesnej.
 - Mit eleuzyjski – o Korze i Demeter. Objasnia koło czasu i następstwo pór roku.
 - Mit o Heraklesie – nawiązują do niego chętnie polscy twórcy – np. Mickiewicz w słynnej *Odzie do młodości*.
 - Mit o powstaniu świata (kosmogonia) i o śmierci człowieka.
 - Mity o niektórych bogach o Syzyfie, Midasie, Nike i Narcyzie, jabłku niezgody – do nich zawsze mogą odwołać się na egzaminie.

MITY

- obrazują światopogląd i system wartości ludzi antyku,
- prezentują wzorce postaw i mądrości ponadczasowe,
- poruszają problematykę uniwersalną – dotyczącą człowieka wtedy i dziś,
- są budulcem lub motywem wielu dzieł literatury i sztuki.

FILOZOFIA

- Pogląd **Heraklita** o zmienności rzeczy – częste odwołania w poezji współczesnej. Heraklit głosi, że wszystko płynie, wciąż się zmienia – nigdy dwa razy nie wejdziesz do tej samej rzeki. Słynne jego powiedzenie – *Pantha rei* – wszystko płynie.
- Myśl **Sokratesa** (V w. p.n.e.) – sokratejska niewiedza, postawa moralna, osobowość filozofa. „Jedno wiem, że nic nie wiem” – rzekł – i od tego zaczął poszukiwania prawdy (tzw. niewiedza sokratejska). Cnota, umiar, prawość to były ideały, które głosił. Pytał jak człowiek powinien żyć.
- Myśl **Platona** (V w. p.n.e.) – Platon podzielił świat na idee (prawdziwe byty) i cienie idei – to, co widzimy. Przeświadczenie, że wszystko ma duchową naturę, niewidoczną, stało się podstawą **idealizmu**. Ważne pojęcia:
 - idee i cienie idei
 - jaskinia platońska
- **Arystoteles** (IV w. p.n.e.). Dobro – najwyższa wartość! Jego dzieło *Poetyka* i zawarte w niej normy dotyczące sztuki stało się później podręcznikiem przyszłych twórców europejskich. Arystoteles zawarł tam definicje gatunków, pojęcia kluczowe jak mimesis czy katharsis.
- Postawa **epikurejska** (Epikur III w. p.n.e.) – istotna dla odczytania wielu późniejszych dzieł, w tym poezji Jana Kochanowskiego i postaw ludzi renesansu. Epikur wychodził z założenia, że trzeba cieszyć się życiem, póki trwa, i cenić sobie jego przyjemności. Znanajego maksyma – *Carpe diem*. Do cnót zaliczał rozważę i umiar.
- Postawa **stoicka** (Zenon z Kition III w. p.n.e.) – ważna dla zrozumienia tejże poezji, ale też literatury rzymskiej i poezji współczesnej. Nakazuje spokój – zarówno w cierpieniu, jak i szczęściu. Fortuna kołem się toczy – nie należy poddawać się emocjom i namiętnościom.

JAK TO ZAPAMIĘTAĆ?

Według podziału przed Sokratesem i po Sokratesie. Jego myśl okazała się tak ważna dla filozofii, że wszystko podzielono na to, co przed nim i po nim.

PRZED SOKRATESEM

- Jońska filozofia przyrody
 - Tales z Miletu,
 - Anaksymander,
 - Anaksymenes
- Myśl Pitagorasa – Pitagoras
- Materialiści – Demokryt

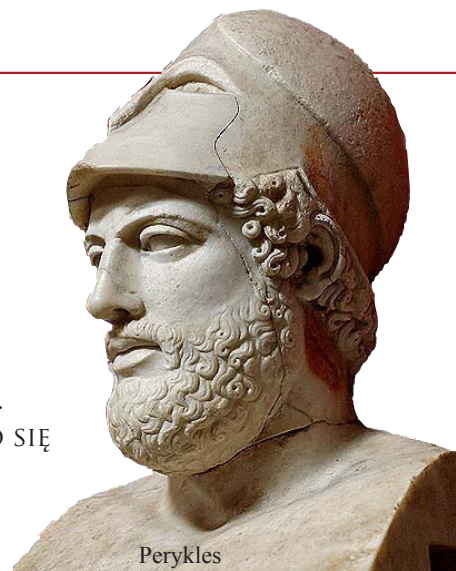
SOKRATES – SOFIZM

PO SOKRATESIE

- PLATONIZM – Platon
- ARYSTOTELIZM – Arystoteles
- EPIKUREIZM – Epikur z Samos
- STOICYZM – Zenon z Kition
- SCEPTYCYZM – Pyrron z Elidy

ANTYK

GOŚCIMY W EPOCE, KTÓRA TĘTNIŁA ŻYCIEM PONAD 2 TYSIĄCE LAT TEMU! W STAROŻYTNEJ GRECJI – KRAINIE NA KSZTAŁT PUZZLI ZŁOŻONEJ Z MIAST-PAŃSTW, SPOŚRÓD KTÓRYCH NAJBARDZIEJ INTERSUJĄCE WYDAJĄ SIĘ ATENY. W STAROŻYTNYM RZYMIE – WIECZNYM MIEŚCIE, KTÓRE ZA CESARZY STAŁO SIĘ IMPERIUM. PO CO NAM PODRÓŻ W CZASY TAK ODLEGŁE? ŻEBY ZOBACZYĆ, JAK TO WSZYSTKO SIĘ ZACZĘŁO. TO, CO ZBUDOWAŁO NASZĄ CYWILIZACJĘ.

Perykles

Kiedy to było?

Starożytność to ponad 10 wieków historii wielkich cywilizacji. Sięgniesz myślą 3 tysiące lat przed nasz erą: już tętni życie w miastach Starożytnego Egiptu, w Mezopotamii, dzieje Izraela są zapisywane w Biblii. Dla nas ważne są czasy antyku – najłatwiej zapamiętać je, licząc od Homera – ojca naszej literatury – czyli od VIII wieku przed naszą erą.

ANTYK NA EGZAMINIE GIMNAZJALNYM?

Tak, bardzo możliwe. Jako źródło naszej kultury, inspiracja dla wszystkich późniejszych pokoleń myślicieli i twórców jest kuszącym tematem dla autorów arkuszy egzaminacyjnych. Tu się wszystko zaczyna! Uwaga – jesteśmy w czasie, kiedy narodziła się literatura, a tym samym... pierwsze lektury obowiązkowe!

O CO MOGĄ PYTAĆ AUTORZY TESTÓW?

O ludzi, którzy tworzyli, o dzieła, które powstały, o ideały w nich zawarte, o osoby w nich opisane. I oczywiście – kiedy to było. Jeśli antyk miałby podyktować tematy przewodnie testu – to może to być: PRZYJAZŃ, PODRÓŻ, MIŁOŚĆ RODZICIELSKA, PRZYGODA, MŁODOŚĆ, IDEALIZM, WOJNA.

GDZIE JESTEŚMY?

Wśród greckich miast – państw. Ateny – to polis doskonałe. I najbardziej nas interesuje.

- Kultura grecka we wczesnym okresie rozwijała się głównie na wybrzeżach Azji Mniejszej oraz na wyspach Morza Egejskiego, nie miała więc żadnego stałego centrum.
- W V w. p.n.e. takim ośrodkiem kulturalnym stały się Ateny, polis, czyli miasto – państwo, które zaczęło wieść prym wśród miast greckich głównie za sprawą zwycięstw odniesionych nad Persami i dobrej polityki militarnej. Odtąd do Aten zaczynają przybywać najwybitniejsi przedstawiciele świata kulturalnego Grecji:
 - filozofowie – Demokryt, Sokrates, później Platon i Arystoteles),
 - historycy – Herodot,
 - tworzy swoje rzeźby – Fidiasz
 - pisze dramaty – Sofoles
 - działa filozof – Platon
- za sprawą sofistów, wędrownych nauczycieli, rozwija się sztuka wymowy, czyli retoryka.

Swoją atrakcyjność zawdzięczają Ateny także wprowadzonemu w nich ustrojowi demokratycznemu, który oddawał władzę wszystkim obywatelom polis obradującym jako zgromadzenie ludowe. Poza przywilejami politycznymi demokracja dawała również wiele swobód w dziedzinie literatury. W V wieku rozwija się ateński dramat. Czas ten, nazwany złotym wiekiem Aten, wydał wiele wspaniałych dzieł sztuki: posąg Ateny autorstwa Fidiasza, bramę propylejską, Partenon – wzór świątyń, i Pinakotekę – pierwszą salę wystawową. Prymat kulturalny Aten, pomimo klęski, jaką to polis poniosło w wojnie peloponeskiej, trwał jeszcze przez prawie czterysta lat. Po Atenach stolicą umysłowego życia Greków staje się Aleksandria, kolonia grecka w Afryce.

Pallas Atena

DOROBEK STAROŻYTNEJ LITERATURY PORZĄDKUJEMY W CZTERY DZIAŁY:

- **mitologia** – zbiór mitów,
- **epika** – dzieła epickie jak *Iliada*,
- **liryka** – utwory poetyckie,
- **tragedie** – dzieła sceniczne jak Antygona.

Mitologię tworzyły wszystkie starożytne kultury. Eposy, tragedię i lirykę kontynuowały późniejsze epoki kręgu śródziemnomorskiego. Dlatego antyk stanowi źródło naszej kultury.

KLUCZOWE TERMINY

- **STAROŻYTNOŚĆ** – to pojemny termin – obejmuje odległe cywilizacje – takie jak starożytny Egipt, Babilonię, Chiny, Japonię, Izrael. To najdawniejsze kultury, rozwijające się odkąd człowiek poznał pismo aż do chrześcijańskiej Europy, czyli po nową erę i jej pierwsze stulecia. Wtedy właśnie chrześcijaństwo rozwinęło się i zapanowało w Europie a kolejną epoką po antyku stało się średniowiecze.
- Bliższy nam, a także uważany za bezpośrednie źródło kultury europejskiej – jest **ANTYK** – dorobek i dzieje starożytnej Grecji i Rzymu. To fundament naszej kultury – zwanej też kulturą kręgu śródziemnomorskiego, ale nie jedyny, bo drugim, równoległym i tak samo ważnym jest Biblia – Stary i Nowy Testament. Antiquus znaczy po prostu dawny (dlatego nazwa użyta do dostojnych mebli też jest słuszna).
- **KLASYCZNY** odnosi się do okresu w dziejach Grecji przypadającego na V i IV wiek p.n.e., kiedy to Atenami rządził Perykles. W tym czasie utrwaliły się artystyczne wzorce. Z czasem słowo klasyczny przestano odnosić do tego okresu i zaczęto określać tym mianem wszystko, co stworzono według klasycznych norm. Klasyczny znaczy również wzorcowy, powszechnie uznany, znakomity, godny naśladowania i takim uznano całe dzieje kultury Grecji i Rzymu.
- **KULTURA HELLEŃSKA** to kultura starożytnych Greków. Grecy nazywali swój kraj Helladą, a siebie Hellenami. Kultura hellenistyczna zaś to nie to samo co helleńska! Hellenistyczna to kultura oparta na greckich wzorach (czyli na helleńskiej), rozwijająca się na terenach podbitych przez Aleksandra Wielkiego, już po upadku państwowości Grecji. Kultura hellenistyczna, choć przejmuje i propaguje dziedzictwo Greków, więcej – uważa je za wzorcowe – łączy je z elementami innych kultur na podbitych terytoriach

ZAPAMIĘTAJ RÓŻNICĘ

- **Kultura helleńska** to kultura starożytnych Greków ponieważ Grecy nazywali swój kraj Helladą, a siebie Hellenami. Kultura hellenistyczna jednak to nie to samo, co kultura helleńska!
- **Kultura hellenistyczna** to kultura oparta na wzorcach greckich, czyli helleńskich, ale rozwijająca się już po upadku państwowości Grecji na terenach podbitych przez Aleksandra Wielkiego, już po upadku państwowości Grecji. Kultura hellenistyczna wzorowała się na normach greckich, łączyła je jednak z elementami kultur podbitych terytoriów (zwłaszcza kultur wschodu) imperium perskiego.

PORÓWNAJ TE DWIE BUDOWLE

Czy zauważasz podobieństwo? Na czym polega_

KLASYCYZM to inaczej nazwa określająca styl w sztuce, literaturze i architekturze XVIII wieku stylizowany na wzory greckie i rzymskie. Do tego nurtu odnosi się przymiotnik klasycystyczny, czyli stylizowany na klasyczne normy greckie i rzymskie. Nie należy mylić klasyki z klasycyzmem.

Co znaczy, że coś jest klasyczne? Wzorowe, zgodne z ustalonym przez autorytety wzorce. W literaturze i sztuce – tworzone według norm i kryteriów ustalonych w antyku. Dokładnie klasycyzmem nazywa się V wiek p.n.e., czasy Peryklesa w Atenach. Wówczas klasyczne piękno oznaczało ład, harmonię, symetrię, zachowanie proporcji. Później mianem klasyczne zaczęto nazywać cały dorobek antyku, jako dzieło godne naśladowania przez późniejsze pokolenia.

Klasyczna świątynia w Atenach

Klasycystyczna katedra w Wilnie

WAŻNE CYTATY Z ANTYKU

Możesz zostać poproszony o wyjaśnienie, co znaczą sentencje:

Horacy

- **Człowiekiem jestem i nic, co ludzkie, nie jest mi obce** – Terencjusz.
Te słowa stały się w XVI wieku dewizą renesansu i humanizmu – ujmują ideę, że najważniejszą wartością jest człowiek. (Homo sum: humani nihil a me alienum puto).
- **Dulce et decorum est pro patria mori** – Tyrteusz:
Słodko i zaszczytnie jest umierać za ojczyznę. Słowa poety przez stulecia umieszczano na grobach patriotów.
- **Jedno wiem, że nic nie wiem** – Sokrates.
Ta myśl jest istotą tzw. niewiedzy sokratejskiej, jedyną prawdą o ludzkiej wiedzy – ale i inspiracją do poszukiwań.
- **Przechodniu, powiedz Sparcie, żeśmy polegli wierni świętym prawom ojczyzny** – Simonides.
Ten epigram stał się wyrazem bohaterstwa obrońców Sparty, a także późniejszych patriotów. Napis inspirowany powyższym (przechodniu, powiedz Polsce...) widnieje na cmentarzu polskich żołnierzy poległych pod Monte Cassino.
- **Non omnis moriar** – nie wszystek umrę
– to wers z pieśni Horacego o nieśmiertelności poety i jego dzieła.
- **Exegi monumentum...** – zbudowałem sobie pomnik trwalszy niż ze spiżu...
Horacy tak zobrazował nieśmiertelność, którą daje sława poetycka.

Wenus z Milo

NAJWAŻNIEJSZE DZIEDZICTWO

Nie ma epoki, która w jakiś sposób nie czerpałaby z dorobku twórców antycznych.

- **LITERATURA** – antyk wytworzył stałe konstrukcje literackie, które obowiązują przez wieki. Jesteśmy literackimi dziedzicami Homera, epos dominował w kulturze aż do objęcia panowania przez powieść.
- **PODZIAŁ NA RODZAJE LITERACKIE** i określenia norm gatunków – zawdzięczamy głównie Arystotelesowi.
- **TEATR GRECKI I JEGO ZASADY** – dramaturdzy będą je wiernie praktykować lub modyfikować.
- **POSTAWY I POGLĄDY FILOZOFICZNE** – etyka, poszukiwanie szczęścia zaczyna się w antyku.
- **TYPY POSTACI** – rycerz, podróżnik – do nich często odwołują się tematy egzaminacyjne (Achilles, Hektor, Odyseusz, Ikar).
- **NORMY PIĘKNA**, wzorce, gatunki w literaturze, sztuce, architekturze. Nasza współczesna świadomość – np. oceny moralne lub estetyczne zostały ukształtowane właśnie w antyku! Dlatego podoba nam się uroda Wenus z Milo, a nie na przykład piękność Zuluska.

UCZ SIĘ JĘZYKA ZA GRANICĄ Z NOWYMI KOLEGAMI Z CAŁEGO ŚWIATA!

podrozejezykowe.pl@ef.com

Tel. 228250131

www.ef.com

ZAMÓW
BEZPŁATNĄ
BROSZURĘ

www.ef.com

Language Travel

LUDZIE, KTÓRZY BUDOWALI KULTURĘ

- Pierwszy epik nazywany też ojcem literatury – to **Homer**, autor *Iliady* i *Odysei*.
- Ojciec filozofii – to **Sokrates**, autor maksymy jedno wiem, że nic nie wiem, zwanej niewiedzą sokratejską.
- Pierwsza poetka, twórczyni kobiecej liryki – to **Safona** z wyspy Lesbos.
- Ojciec teatru starożytnego, twórca pierwszego aktora – to **Tespis**.
- Ważny dramaturg, autor *Antygony* – to **Sofokles**.
- Ważny filozof, autor zbioru reguł tworzenia literatury – to **Arystoteles**.
- Ważny mąż stanu, polityk, demokrat – to **Perykles**. Rządził Atenami ponad 30 lat, wówczas miasto stało się ośrodkiem kulturalnym i naukowym Grecji.
- Pierwszy ważny władca Rzymu (uwaga! nie cesarz, choć jego imię dało nazwę cesarzom) – to **Juliusz Cezar**. Położył podwaliny pod potęgę Rzymu.
- Ważny cesarz filozof, opiekun artystów – to **Marek Aureliusz**.
- Najważniejszy poeta Rzymu – to **Horacy**, autor *Pieśni* i pojęcia złoty środek.
- Ważny epik – to **Wergiliusz**, autor eposu rzymskiego *Eneida*.

Sokrates

PONADczasowe i symboliczne postawy i postacie z antyku

- Można wymienić tu miłość macierzyńską (uosabia ją choćby bogini Rea) i miłość siostrzaną (Antygona).
- Ważne miejsce w mitologii i literaturze biorące motyw z mitów jest miłość kobiety i mężczyzny – przykładem może być miłość Parysa i Heleny, warto także pamiętać, że Afrodyta była boginią miłości, że temat ten podejmowali lirycy greccy, m.in. Safona.
- Patriotyzm i umiłowanie ojczyzny to następny uniwersalny motyw antyku. Uwidocznił się w eposach, w poezji Tyrtusa, a także w patriotycznych odach Horacego, słynne są słowa: „słodko i szlachetnie jest umierać za ojczyznę”.
- Ikar reprezentuje odwieczne pragnienia i marzenia człowieka, dążność do osiągnięcia ideału.
- Prometeusz symbolizuje poświęcenie się jednostki dla dobra ogółu.
- Odyseusz ukazuje sposób walki, jakim jest podstęp i przebiegłość człowieka – znajdzie wśród późniejszych bohaterów wielu naśladowców, choćby Zagłobę z *Trylogii* Henryka Sienkiewicza.
- Penelopa to symbol wiernej żony i wierności małżeńskiej.

Apollo

Mitologia

MITOLOGIA A LITERATURA – WAŻNE, ALE ODRĘBNE DZIAŁY KULTURY ANTYKU

MITOLOGIA

OBRAZUJE WIERZENIA, NIE MA AUTORA

- Mitologia to zbiór mitów, w które wierzyli starożytni.
- Mity to opowieści o bogach, o powstaniu świata i człowieka, o wielkich czynach herosów.
- Zawierają wierzenia religijne ówczesnych ludzi.
- Odpowiadają na odwieczne pytania, takie, wobec których bezradna jest nauka.
- Wyrażają ludzkie tęsknoty, obrazują odwieczne postawy, najważniejsze uczucia.

Uwaga

Nikt nie napisał mitologii. Mity rodziły się wraz z kulturą grecką, gdy ludzie usiłowali wyjaśnić sobie reguły rządzące światem – wyobrażali sobie bogów i ich umiejętności. Dziś traktujemy mity jak piękną baśń o bogach i herosach. Uczymy się, że zawierają uniwersalne, wciąż aktualne mądrości. I zdajemy sobie sprawę, że wpłynęły na literaturę, na wyobraźnię pisarzy.

LITERATURA

DZIEŁA PISARZY I POETÓW

Literatura zaczyna się od dzieł Homera. Osiem wieków przed naszą erą Homer stworzył pierwsze eposy – *Iliadę* i *Odyseję* – pieśni o bohaterach wojny trojańskiej, o bogach zamieszanych w sprawy ludzkie. Homer nie zapisywał swoich strof. Jego eposy przekazywano ustnie, spisali je późniejsi Grecy.

Homera uważa się za ojca literatury.

Po nim pojawili się następnymi twórcy:

- poeci – jak Tyrteusz czy Safona,
- twórcy tragedii greckiej – jak Sofokles autor *Antygony*,

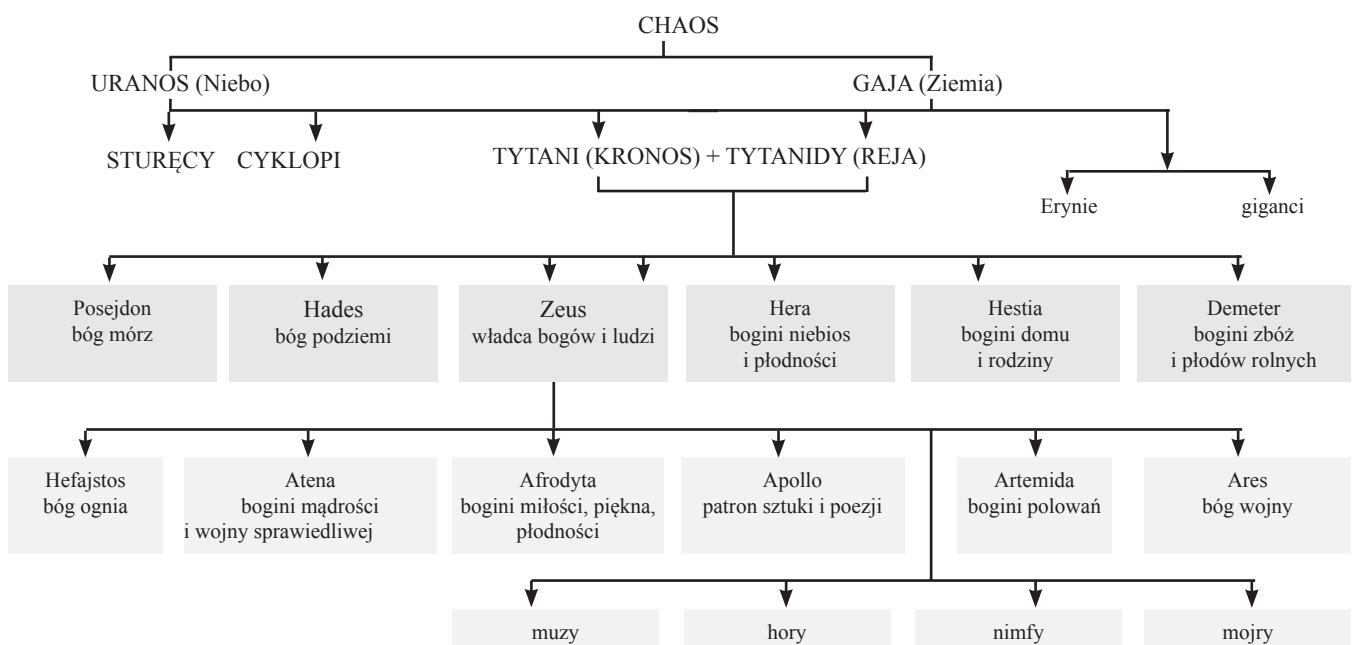
Twórcy rzymscy:

- autor eposu Eneida – Wergiliusz,
- wspaniały poeta Horacy.

Ich wiersze, eposy, tragedie – to literatura. Niektóre są nieśmiertelne i wciąż należą do kanonu lektur. Wiążą się z mitologią poprzez postacie z mitów, które bywają bohaterami literatury.

PIERWSI BOGOWIE WEDŁUG MITOLOGII GRECKIEJ

PIERWSI BOGOWIE WEDŁUG MITOLOGII GRECKIEJ

MITY ODPOWIADAJĄ NA ODWIECZNE PYTANIA LUDZI

1. JAK POWSTAŁ ŚWIAT?

Mit opowiada o stworzeniu świata. Wywodzi istnienie z Chaosu – czyli bezkresnego zawirowania kosmicznego, z otchłani, płataniny czterech żywiołów: ziemi, powietrza, wody, ognia. Z tegoż Chaosu rodzą się pierwsi bogowie (Uranos – niebo i Gaja – ziemia), z nich następne pokolenia bogów (szczegółowo dzielących między siebie kompetencje – będą się opiekować różnymi sprawami ziemskimi). Wraz z nimi rodzą się gwiazdy, kształtuje się ziemia: morza, góry, rzeki, zwierzęta i rośliny. U źródeł powstania ziemi leży ciągła walka bogów o władzę, zbrodnia i podstęp, walka dobra ze złem. Mówią o tym mity kosmogoniczny i teogoniczny.

2. SKĄD WZIĄŁ SIĘ CZŁOWIEK?

Tę wątpliwość wyjaśnia mit prometejski. To Prometeusz ulepił figurkę ludzką z gliny i łez i tchnął w nią życie. Lecz człowiek był słaby, kruchy i bezradny wobec sił natury. Widząc nędzę ludzi – tytan wykradł bogom ogień i podarował ludziom, by mogli się ogrzać i bronić przed niebezpieczeństwami przyrody. Wersja ta wiąże się z kultem ognia towarzyszącego człowiekowi od zarania dziejów. Postawę takiego poświęcenia dla ogółu ludzkości raz na zawsze nazwano prometeizmem.

Inna wersja – mit o pięciu wiekach: ziemia urodziła ludzi samoistnie, tak jak najlepsze owoce. I tak ludzkość przeżyła pięć słynnych wieków:

- **Wiek złoty** – czasy Kronosa. To była epoka swoistej arkadii – lata obfitości i radości, bez lęku przed śmiercią, bez pracy, bez smutków i bez starości.
- **Wiek srebrny** – pokolenie następne, dzieło bogów. Ludzie byli już ciemnymi zjadaczami chleba, rządziły nimi matki. Zniszczył ich Zeus.
- **Wiek brązowy** – lud brązowy spadł z drzewa. Uwielbiał wojny – używał oręża z brązu, był okrutny, wyginął od czarnej śmierci.
- **Drugi wiek brązowy** – lud poczęty przez bogów, był już szlachetniejszy i został w końcu zamieniony w herosów.
- **Wiek żelazny** – czyli obecny – potomkowie czwartego ludu, ale, niestety, niegodni: kłótlivi, niesprawiedliwi, zazdrośni. Ich koniec nie jest znany.

3. DLACZEGO NASTĘPUJĄ PORY ROKU?

Za zboża, płody ziemi, rolnictwo odpowiadała bogini Demeter. Kiedy Hades porwał do podziemi jej ukochaną córkę Korę, bogini wpadła w rozpacz, poszukiwała dziewczyny i opuściła Olimp – a ziemia stała się jałowa i przestała rodzić. Wówczas Zeus i Hades musieli ustąpić. Kora jednak nie mogła powrócić na ziemię, bo nieopatrznie zjadła w podziemiach ziarenka granatu – pożywienie zmarłych. Zawarto więc kompromis. Bogini dziewięć miesięcy spędza na ziemi z matką, a na trzy schodzi do męża, do podziemi. Wtedy życie na ziemi zamiera i panuje zima. Ale wiosną Kora powraca, a wraz z nią – kiełkują nasiona i rodzi się życie. Jest to mit eleuzyjski.

4. CO SIĘ DZIEJE Z DUSZĄ LUDZKĄ PO ŚMIERCI?

Hades znajduje się pod ziemią, a wejście do Podziemi usytuowane jest daleko na zachodzie. Panem podziemnego świata jest Hades a towarzyszy mu małżonka – Persefona. Pałac Hadesa i jego małżonki stoi pośrodku krainy otoczony rzeką ognia. Krainę opływają wody czterech piekielnych rzek: Acherontu – rzeki boleści, Styksu – głównej rzeki, Lete – rzeki zapomnienia i Kocytosu – rzeki płaczu. Aby dostać się do Hadesu, należało przepłynąć przez te piekielne rzeki w łodzi starca Charona. Opłatą za przewóz był jeden obol. Po drugiej stronie na dusze zmarłych czekał trójgłowy pies Charona Cerber, którego należało przekupić ciastkiem. Dusze zmarłych były sądzone m.in. przez Minosa – władcę Krety. Dobre dusze trafiały na Pola Elizejskie (Wyspy Szczęśliwe), natomiast potępione – do Tartaru rozciągającego się pod zamkiem Hadesa, by tam cierpieć wieczne męki.

5. SKĄD NIESZCZĘŚCIA TRAPIĄCE LUDZKOŚĆ?

Z puszek Pandory – pierwszej na świecie kobiety ulepionej na rozkaz Zeusa przez Hefajstosa i zesłanej w darze Prometeuszowi jako kara za to, że wykradł z Olimpu ogień. W posagu Pandora wniosła beczkę, w której zamknięte były choroby, zarazy, nieszczęścia. Prometeusz, domyślając się podstępu, oddał Pandorę, ale poślubił ją jego brat – niedorozwinięty Epimeteusz. Pandora namówiła męża do otwarcia puszek i na świat wydostały się plagi. Na szczęście na dnie beczki znajdowała się także nadzieja.

Mitologia wyjaśnia, jak powstała ziemia z chaosu, jak pierwsi bogowie (Gaja i Uranos) dają początek dalszym bogom, a ci dzielą między siebie władzę, rywalizują, niszczą się, aż nastaje Zeus, Hades i Posejdon. Ponieważ mamy do czynienia z politeizmem (wiera w wielu bogów), jest ich cały zastęp.

Rea i Kronos

Zauważ

- Mity powstają także dziś, tworzą je np. środki masowego przekazu lansujące pewne schematy zachowań. Oto niektóre z nich:
- mit człowieka sukcesu, który zdobył pieniądze i szczęście,
 - mit równego gościa – człowieka zawsze lojalnego wobec swojej grupy,
 - mit łatwej i szybkiej miłości itp.

Demeter

Hades

DEFINICJA MITU

- Mit – (z gr. mythos) – słowo, mowa, opowieść. To opowieść przekazywana ustnie z pokolenia na pokolenie, wyrażająca wierzenia danej społeczności. Opowiada o początkach istnienia świata, powstawaniu bogów, ludzi, wyraża emocje, objaśnia zjawiska natury i mechanizmach rządzących światem.
- Mity są źródłem wiedzy o świecie i jego tajemnicach – wyjaśniają, skąd wzięli się bogowie i jak powstał człowiek, dlaczego zmieniają się pory roku, dlaczego obchodzimy dane święta i dlaczego towarzyszą im akurat takie obrzędy, dlaczego danemu bogu bliskie jest akurat jakieś zwierzę.
- Mit to wierzenia – historie uważane za prawdziwe i święte. Ludzie starożytni sądzili, że są to opowieści objawione, otrzymane od bogów.
- Mity nie wyrażają treści wprost, ale poprzez metaforę, symbol lub alegorię. Dlatego też mają wymowę uniwersalną. Do dziś inspirują twórców. Są także źródłem wielu frazeologizmów.

MITY UKAZUJĄ NORMY POSTĘPOWANIA

Jak? Na przykład potępiając plotkarstwo (kara Syzyfa), chciwość (przypadek króla Midasa), popierając spryt (Odyszeusz), nagradzając i pochwalając wierność (Penelopa – żona Odyszeusza).

Z mitów wyłania się swoisty kodeks moralny Greków. Czy tylko ich, starożytny, przebrzmiały? Większość nakazów pozostała ta sama do dziś, choć – uwaga – w niektórych sprawach się różni. Na przykład, gdyby tak bliżej przyjrzeć się Heraklesowi, który dla starożytnych stanowił wzór odwagi, okaże się, że był z niego niezły krętarz, obżartuch i nazbyt cenił sobie ziemskie rozkosze...

FUNKCJE MITÓW

- **poznawcze** – dzięki mitom ludzie objaśniali sobie świat, pewne niezrozumiałe zjawiska przyrody;
- **światopoglądowe** – mity były podstawą wierzeń religijnych;
- **sakralne** – mity przedstawiały wzorce rytualnych obrzędów, nakazywały, jak czcić bogów.

Archetyp

Pojęcie archetypu za-wdzięczamy Carlowi Gustawowi Jungowi.

Archetypy to pradawne wzorce osób (ról) lub zachowań obecne w świadomości zbiorowej.

Można mówić o mitycznych archetypach miłości, zdrady, nienawiści, wierności.

CO TO JEST ARCHETYP?

Archetypy to pradawne wzorce osób i postaw obecne w naszych głowach – czyli w tzw. świadomości zbiorowej, dziedziczone przez kolejne pokolenia. np.: miłość matki, walka o władzę, miłość mężczyzny i kobiety, zdrada, zazdrość, nienawiść, chciwość. Powyższe uczucia – tak dobre, jak i złe – towarzyszą człowiekowi od początków jego istnienia. Tęsknota za nieśmiertelnością, za lotem ku słońcu, za potęgą i siłą. Archetypy porządkują świat, dają poczucie bezpieczeństwa, bo są wpojonymi w podświadomość wzorcami

Oto jak mity je obrazują i utrwalają:

- Mit ikaryjski – tęsknotę za wolnością, marzenie oderwania się od ziemi, przełamania ludzkich ograniczeń.
- Mit o Orfeuszu i Eurydyce – wielką miłość.
- Mit o Minotaurze i labiryncie – temat ludzkiego strachu
- Mit o pierwszych bogach – walkę o władzę i miłość macierzyńską, bo Gaja i Rea – pierwsze boginie–matki ratują swoje dzieci przed śmiercią.
- Uosobieniem matki rozpaczającej nad stratą dzieci jest Niobe.
- Heraklesa można uznać za archetyp mężczyzny i wojownika,
- Zeusa – za archetyp ojca i władcy,
- Herę – za archetyp żony i matki,
- Helena, bohaterka mitu trojańskiego to archetyp kobiety – czy może nawet kobiecości (łączy się z tym takie cechy, jak wielka uroda, porażający wdzięk, pewna bierność, bycie postrzeganą jako prawdziwa zdobycz i cenne „trofeum”).
- Prometeusz to z kolei uosobienie poświęcenia, archetyp bezinteresownego męczennika za sprawę, przedkładającego szczęście innych nad własne dobro, dobroczyńcy i bohatera.
- Penelopa na „archetypicznej” zasadzie kojarzy się z małżeńską wiernością, Hera zaś z – zazdrością; jej reakcja na zdrady męża, nienawiść do rywalek i nękanie ich na różne sposoby to reakcja modelowa, czyli archetypiczna. Mówimy o archetypach miłości, zdrady, nienawiści, wierności, żądzy władzy – po prostu o tym, co ludzkie. Mówimy o archetypach przy mitach – bo mitologia jest prawdziwym skarbem gromadzącym i ukazującym najważniejsze archetypy.

Atena

JAK DZIELIMY MITY?

KOSMOGENICZNE

o powstaniu światop. mit
o stworzeniu świata.

ANTROPOGENICZNE

o stworzeniu człowieka,
np. mit o Prometeuszu.

GENEALOGICZNE

o rodach ludzi,
np. o rodzice Labdakidów.

TEOGENICZNE

o bogach,
np. o narodzinach Afrodyty.

O MITACH ZAPAMIĘTAJ:

- obrazują światopogląd i system wartości ludzi antyku,
- prezentują wzorce postaw i mądrości ponadczasowe,
- poruszają problematykę uniwersalną – dotyczącą człowieka wtedy i dziś,
- są budulcem lub motywem wielu dzieł literatury i sztuki.

Ciekawą postacią mitologii jest Achilles – syn nereidy i człowieka, bohater Iliady. Był odporny na wszelkie ciosy, bowiem matka zanurzyła go w Styksie. Niestety – trzymała dziecko za piętę i ta została niezraniona. Tak powstał jedyny słaby punkt Achillesa i tu trafił go strzałą Parysa.

BOHATEROWIE GRECKICH MITÓW

Są bardzo liczni. Zwykli ludzie albo herosi – czyli dzieci zrodzone z bogów i ludzi. Niewątpliwie interesujący wydaje się Herkules, który podolał dwunastu pracom, Tezeusz, który wszedł do labiryntu Minotaura – i, co ważniejsze, wyszedł dzięki nici Ariadny albo Orfeusz, który z tęsknoty za Eurydyką zszedł do podziemi Hadesu. Najbardziej znani za to są:

DEDAL I IKAR

Dedal jako konstruktor skrzydeł, które spełniły marzenie ludzkości – pozwoliły latać w przestworzach. Również jako patriota, gorąco tęskniący za ojczyzną. Natomiast Ikar – to uosobienie młodzieńczego marzycielstwa posuniętego do szaleństwa i ryzykancstwa. To także odwieczny przykład dążeń człowieka do poznania świata, do przekroczenia barier możliwości. Jak wiemy, nie posłuchał ojca, wzbil się zbyt blisko słońca, które stopiło wosk. Ikar spadł i zginął.

SYZYF

– plotkarz, który nadużył zaufania bogów i nie tylko stracił uprzywilejowaną pozycję, ale został skazany na pracę, która nie ma końca, jest niemożliwa do spełnienia – wtaczać miał głaz na szczyt góry, a gdy już był u kresu pracy, głaz spadał w dół. I tak właśnie wygląda syzyfowa praca.

EDYP

– nieszczęsny syn Lajosa został przeklęty przez wyrocznię. Przepowiedziano mu, że zabije ojca, poślubi matkę i będzie miał z nią dzieci. Wszystko się dopełniło, mimo że Edyp usiłował uciec przed przeznaczeniem. Porzucił rodziców – nie wiedział, że są przybrani. Pokłócił się z napotkanym człowiekiem, zabił go, nie wiedział, że to jego ojciec. Zdobył rękę królowej Jokasty – a to była jego matka. Później srogo odpokutował swoje winy – wykuł sobie oczy i wyruszył na tułaczkę. Towarzyszyła mu tylko Antygona – uosobienie na wiek wieków – wzoru córki i siostry.

BOGOWIE – LISTA KOMPETENCJI

- **Zeus** – to gromowładny władca bogów i ludzi. Posejdonowi oddał we władanie świat oceanów i mórz, Hadesowi podziemie.
- **Posejdon** – włada światem mórz.
- **Hades** – rządzi podziemną krainą zmarłych.
- **Apollo** – bóg piękna, patron sztuki i poezji. To on syła natchnienie poetom – patronkami różnych sztuk. (do niego zwróci się Homer w pierwszych strofach Iliady o natchnienie), przewodnik muz, ale do niego należą również: muzyka, choroby, śmierć, przepowiednie. Atrybut – wieniec laurowy.
- **Eros** – bóg miłości (namiętności seksualnej) raził strzałami serca ludzkie, rozpalając w nich miłość i pożądanie.
- **Hera** – pierwsza dama, żona Zeusa. Specjalizacja: płodność ludzi i przyrody.
- **Atena** – patronka Aten, bogini słusznej wojny, uosobienie mądrości. Przydomek Pallas oznacza dziewicę.
- **Afrodyta** – bogini miłości i pożądania. Według Parysa – najpiękniejsza.
- **Artemida** – bogini łowów.
- **Hestia** – patronka domowego ogniska.
- **Temida** – odpowiedzialna za sprawiedliwość, patronka prawa i sędziów.
- **Eris** – odpowiedzialna za ludzkie waśnie, kłótnie i niezgody.
- **Hefajstos** – bardzo brzydki bóg ognia i opiekun sztuki kowalskiej.
- **Ares** – bóg wojny, walki i mordy, wrzawy bitewnej, jego atrybuty to miecz i włócznia. (Patronuje każdej bitwie, bez względu na jej sens.)
- **Dionizos** – bóg rozrywki, zabawy, uroczystości. Specjalista od win. Opiekun tragedii i komedii, bo wyrosły z obrzędów odprawianych ku jego czci.
- **Hermes** – specjalizacja: podróże i handel. Jest bogiem kupców i nosi wieści (jako posłaniec ma skrzydełka u kostek).

Atena

Wszyscy bogowie otrzymali od Rzymian drugie imię:

- Zeus – Jowisz,
- Eros – Amor,
- Afrodyta – Wenus,
- Atena – Minerva,
- Ares – Mars,
- Hermes – Merkury,
- Apollo – Febus,
- Artemida – Diana,
- Dionizos – Bachus,
- Hefajstos – Wulkan,
- Hera – Junona,
- Pan – Faun.

MITY, KTÓRE TRZEBA PAMIĘTAĆ

MIT PROMETEJSKI

Hera i Prometeusz

Prometeusz był tytanem, a jego imię znaczy „przewidujący”. Według niektórych podań Prometeusz z gliny i łez stworzył człowieka – nauczył go wielu zajęć m. in. polować. Wykrał bogom z Olimpu ogień, by podarować go człowiekowi. Za dar ognia srodze zapłacił. Rozgniewany Zeus kazał przykuć go do skał Kaukazu, tam zaś zgłodniały sęp (lub orzeł) wyjadał mu odrastającą wątrobę. Po setkach lat męki tytana Herakles za zgodą Zeusa zabił wreszcie orła i uwolnił Prometeusza.

Miejsce Prometeusza zajął centaur Chiron zraniony zatrutą strzałą w kolano, ponieważ cierpienie jego było tak wielkie, że postanowił zrzec się nieśmiertelności. Uwolnienie Prometeusza od kary było możliwe dzięki temu, że tytan wyjawiał Zeusowi ubiegającemu się o rękę boginki morskiej Tetydy, że syn, którego urodzi boginka, będzie potężniejszy od swego ojca (chodzi o Achillesa). Zeus po usłyszeniu przepowiedni odstąpił od zamiaru uwięzienia Tetydy.

Prometeusz ponadto oszukał Zeusa w sprawie ofiary dla bogów. Dzięki niemu ludzie zostawiali dla siebie mięso zabitych zwierząt, a bogom w ofierze składali kości i wnętrzności.

JAK TO INTERPRETOWAĆ?

Mit prometejski to jeden z najważniejszych mitów. Stał się inspiracją do postawy zwanej prometeizmem: poświęcenia się jednostki dla ludzkości. Postawę tę przypomniano i szczególnie propagowa-

no w dobie romantyzmu – każdy z bohaterów romantycznych pragnie poświęcić się dla ludzi i idei.

Jeśli weźmiemy pod uwagę sam akt stworzenia człowieka, nadania mu władzy nad ziemią, uświadomimy sobie, że jest tu Prometeusz kimś na kształt prowadawcy i nauczyciela, a żywot człowieka pod opieką tytana przypomina raj – to można przyrównać Prometeusza do biblijnego Boga. Mit prometejski daje też odpowiedź na kluczowe dla ludzkości pytanie – kto stworzył człowieka.

Prometeusza porównuje się czasem do Chrystusa – jest to słuszne, jeśli skupimy się nad takimi wartościami, jak miłość do ludzkości i pełne cierpienia poświęcenie dla jej dobra.

Trzeba jednak pamiętać o istotnej różnicy: Prometeusz jest typem buntownika przeciw bogom, Chrystus wypełnia wolę Boga, Prometeusz – w naszym kręgu kulturowym jest ciekawą postacią z mitologii greckiej – Chrystus jest sacrum, postacią ważną w wierze chrześcijan i przedmiotem kultu religijnego.

FRAZEOLIZMY ZWIĄZANE Z MITEM:

- ogień prometejski – inaczej jest to iskra życia, ożywiająca technię – bo chodzi o ogień, którym Prometeusz ożywił figurę ludzką z gliny;
- prometejski czyn – bohaterski czyn, poświęcenie się dla dobra innych;
- prometeizm – postawa altruistyczna.

WAŻNY TERMIN

Prometeizm – postawa całkowitego poświęcenia się dla ludzkości i cierpienia w imię wielkiej idee

Prometeusz

MIT O SYZYFIE

Syzyf – król Koryntu, faworyt bogów, bywalec Olimpu, miał zgubną przywarę – plotkował. Nie umiał zatrzymać boskich sekretów dla siebie. W ogóle był spryciarzem, knuł rozmaite intrygi, używał do swych niecznych celów różnych sztuczek. Pewnego razu zdradził rzecz zbyt ważną i naraził się Zeusowi, który skazał go na śmierć, ale Syzyf oszukał bogów, najpierw zakazując żonie wyprawienia mu pogrzebu, a następnie uwięził boga śmierci Tanatosa, kiedy Hades, wzruszony skargami króla, pozwolił mu wrócić na ziemię, by zmusić żonę do wyprawienia mu godnego pochówku. Na ziemi panował wówczas wielki bałagan, bo ludzie przestali umierać, a Syzyf śmiał się w kułak. Przestał się śmiać, gdy przybył po niego Hermes – boski posłaniec. Za karę Syzyf musi wtaczać pod górę ogromny głaz, a kiedy zbliża się do szczytu, głaz spada i władca Koryntu musi wykonywać swoją pracę od początku.

Jak to interpretować?

Dla starożytnych los Syzyfa był zapewne głównie przestroga, by szanować bogów – jest to przecież kolejny buntownik przeciw boskiej władzy. Ale pokolenia późniejszych odbiorców odczytały mit o Syzyfie jako obraz absurdu ludzkiego istnienia. Ludzkie życie jest jak trud Syzyfa, bez sensu, podległe wyższym siłom. Syzyf stał się też swoistym symbolem ludzkiego heroizmu i wytrwałości. Uosabia trud i bunt człowieka walczącego z bogami o swoją godność.

Frazeologizm

Syzyfowa praca – jest synonimem trudu bezsensownego, z góry skazanego na niepowodzenie, mimo włożonego wysiłku i mozolnego powtarzania.

Mit o Syzyfie

nawiązuje do korynckiego kultu Słońca! Oto we wcześniejszej wersji przedstawiano głaz Syzyfa jako tarczę słoneczną, a górę – jako sklepienie nieba. W ten sposób cała historia otrzymuje dodatkowy, kosmiczny wymiar, a powtarzalność „podróży” Słońca nie jest tak pozbawiona sensu, bo oznacza życie i porządek istnienia.

MIT HERAKLEJSKI

Herakles (Herkules) był synem Zeusa i królowej Alkmeny. Naturalne więc, że przez całe życie nienawidziła go i prześladowała prawowita żona Zeusa – Hera (zwłaszcza że podstępem nakarmiono Heraklesa jej pokarmem, w wyniku czego stał się nieśmiertelny). Kiedy chłopiec i jego bliźniaczy brat spali jeszcze w kolebkach – bogini wysłała dwa węże, aby udusiły chłopca. Małeńki Herakles zadusił obie bestie. Jako młodzieniec – zabił Hydrę, potwora o 10 głowach, potem centaura – pół konia, pół człowieka. Te młodzieńcze czyny należały już do owych słynnych 12 prac, które musiał wykonać na polecenie wyroczni. Jak do tego doszło? Oczywiście, wmieszała się w szczęśliwe życie Heraklesa Hera. Zesłała na nieszczęśnika obłąd, a ten w szale zabił swoją rodzinę. Kiedy odzyskał rozum – rozpoczął, po czym udał się do wyroczni delfickiej, stamtąd zaś skierowano go na służbę do króla Eurysteusza, który (ze strachu zresztą i aby się go pozbyć) wymyślał jak najcięższe zadania. Oprócz zabicia Hydry, lwa nemejskiego itd. pracą było także oczyszczenie stajni Augiasza. A były to stajnie niezwykle zapuszczone, wieloletnimi warstwami gnoju, śmierdzące i będące źródłem zarazy – król Au-

giasz miał wiele trzód, ale stajnie nie były wcale sprzątane. Co zrobił Herakles? Wyburzył w dwóch miejscach mur i przez powstałe otwory skierował do stajni nurty dwu potężnych rzek. Nie męcząc się zbytnio – oczyścił Augiaszowe stajnie.

Wszystkich prac było 12 i ze wszystkimi Herakles dał sobie radę. Ostatni jego wyczyn to porwanie psa Cerbera z bram Hadesu! Nie oznaczało to jeszcze końca jego przygód.

Herakles poślubił piękną królową Dejanirę. Ich szczęście zmaćcił centaur Nessos, który porwał kobietę i chciał ją zgwałcić. Herakles zdążył go ustrzelić. Umierający, niby skruszony, Nessos zdradził Dejanirze sposób na utrzymanie wiecznej miłości męża – przepis na miksturę z jego krwi i nasienia, którą trzeba nasączyć koszulę Heraklesa. Naiwna Dejanira uczyniła to, lecz koszula wżarła się w ciało jej małżonka, powodując tak wielkie męki herosa, że rzucił się w ogień. Przerazona Dejanira popełniła samobójstwo. Heraklesa uwolnili bogowie i obdarzyli go nieśmiertelnością. Pałaca koszula Dejaniry – stała się symbolem okrutnych tortur i męki.

Herakles

Herakles

DWANAŚCIE PRAC HERAKLESA WYKONANYCH NA POLECENIE KRÓLA EURYTEUSZA:

- zabicie lwa z Nemei,
- zgłodzenie hydry lernejskiej, dziewięciogłowego węża wodnego,
- sprowadzenie łani kerynejskiej o złotym porożu i spiżowych racicach,
- upolowanie wielkiego dzika, który pojawił się w okolicach Erymantos w Arkadii,
- oczyszczenie niesprzątanej od 30 lat stajni Augiasza, króla Elidy,
- wytępienie koło miasta Stymfalos zagrażających ludziom ptaków o dziobach i piórach z żelaza,
- ujarznienie byka z Krety,
- uprowadzenie cudownych klaczy króla Diomedesa,
- zdobycie pasa Hipolity – królowej Amazonek,
- uprowadzenie wołów Geryona,
- dostarczenie złotych jabłek z sadu pilnowanego przez Hesperydę,
- porwanie z podziemi psa Cerbera.

Frazeologizmy wywodzące się z mitu heraklejskiego:

- Stajnia Augiasza – miejsce potwornie brudne.
- Koszula Dejaniry – zdradliwy dar, przynoszący cierpienie.
- Heraklesowe prace – wymagające wielkiego wysiłku.

MIT IKARYJSKI

Frazeologizm:

Ikarowe loty – ludzkie dążenia do niemożliwego, usiłowania oderwania się od ziemi, prozy życia w poszukiwaniu przyciód, osiągnięć, wyjścia poza dotychczasowy sposób myślenia. Nazywa się tak działania idealistów, marzycieli, szalonych wynalazców...

Uwaga!

Mit ikaryjski okazał się jednym z najżywoźniejszych, inspirował artystów przez stulecia.

Ten mit ma dwóch bohaterów – Dedala i Ikarę – ojca i syna. Dedal był niezwykle zdolnym konstruktorem, zbudował słynny labirynt dla Minotaura, był też genialnym rzeźbiarzem. Więziony przez króla Krety tęsknił za ojczyzną, a nie mógł inaczej uciec z wyspy jak tylko drogą powietrzną. Skonstruował skrzydła z ptasich piór zlepionych woskiem. Wraz z synem wzbili się w powietrze – realizując tym samym odwieczne marzenie człowieka o podniebnym locie na wzór ptaków. Niestety – mimo przestróg, młodemu Ikarowi zachciało się wzbic wyżej i wyżej, bliżej słońca... Wosk się stopił, Ikar spadł i poniósł śmierć, a rozsądny Dedal doleciał. Potem ojciec odnalazł szczątki syna na wyspie zwanej odtąd Ikarją, otoczonej Morzem Ikaryjskim.

JAK TO INTERPRETOWAĆ?

Mit ikaryjski prezentuje dwie postawy ludzi wobec tajemnic świata: pierwsza – ojca – rozsądna, realizująca działania w granicach możliwości i bezpieczeństwa. Druga – syna – młodzieńcza, entuzjastyczna, podejmująca ryzyko, by zgłębić tajniki natury. Dedal osiągnął cel, a Ikar srogo zapłacił za swoje nieposłuszeństwo. Dedal jest racjonalistą – umie ocenić niebezpieczeństwo, potrafi przewidywać skutki działań. Ikar to idealista, marzyciel, szaleniec – pierwowzór entuzjastów.

- Dedal przestrzega: nie należy łamać ustaleń, trzeba działać rozsądnie i praktycznie, poznawać świat i wiedzę tę wykorzystywać roztropnie i realnie, poważnie i spokojnie, z dobrym skutkiem.
- Ikar na to wzrusza ramionami: trzeba dążyć do niemożliwego, trzeba ryzykować, marzyć i oglądać świat przez pryzmat swoich szalonych pragnień. Jeśli nie będziemy sięgać po niemożliwe – nieosiągalne pozostanie nieosiągalnym...

Mit obrazuje inny dobrze znany nam temat: konflikt pokoleń, odwieczny spór: syn – ojciec, młodzi – doświ. Tym samym – zderzenie rozsądku i dojrzałości z młodzieńczym idealizmem. Ten konflikt jest archetypem znanym ludzkości wszystkich czasów – mit o Dedalu i Ikarze ubiera go w piękną opowieść.

CZY ZNASZ TEN OBRAZ?

Jak czytać dzieło sztuki? Jeśli pytania będą dotyczyć obrazu, zwróć uwagę na:

- * układ przestrzeni: kontrast pomiędzy przestrzenią morza a lądu
- * fakt, że w centrum znajduje się oracz * otwarte morze symbolizuje wolność, podróż, a wół, miasto w oddali – pracę, codzienność
- * stopa tonącego Ikarę to tylko detal

Pieter Breughel – *Upadek Ikarę*

Losy Ikarę i Dedala inspirowały wielu twórców.

W literaturze współczesnej:

- Ernest Bryll – *Wciąż o Ikarach gloszą...*
- Stanisław Grochowiak – *Ikar*
- Tadeusz Różewicz – *Prawa i obowiązki*
- Jarosław Iwaszkiewicz – *Ikar* (opowiadanie)

W malarstwie:

- Pieter Bruegel,
- Marc Chagall,
- Charles Landon.

To bardzo znane dzieło pod tytułem Upadek Ikar. Ale, czy Breughel – renesansowy mistrz – rzeczywiście namalował Ikarą? Pejzaż na płótnie to po prostu dzień, zwykły, pogodny, spokojny dzień pracy oracza, żeglarsza. Jeśli chodzi o Ikarę – widać tylko stopę. Nikogo nie porusza śmierć i tragedia chłopca. Pytanie – czy powinna?

POĘCI PATRZĄ NA OBRAZ BREUGHELA:

Tadeusz Różewicz, *Prawa i obowiązki*

*dawniej myślałem że mam prawo obowiązek
krzyżeć na oracza
patrz patrz słuchaj pniu
Ikar spada
Ikar tonie syn marzenia [...]
lecz teraz kiedy teraz nie wiem
wiem że oracz winien orać ziemię
pasterz pilnować trzody
przygoda Ikaru nie jest ich przygodą*

Jakie to prawa i obowiązki? Poeta patrzy na płótno Breughela i analizuje swoje odczucie. Rejestruje w swojej refleksji podobny konflikt jak między postawą Ikaru i Dedala. Uczucia przeciwko rozważce, wrażliwość przeciwko rozsądkowi. Czy można potępiać tego, kto zamyka się w kręgu przyziemnych życiowych czynności? Czy powinien porzucić wszystko, bo właśnie spada Ikar? Różewicz z wiekiem dojrzeła do postawy Dedala, ale czy... powinniśmy być realistami, czy raczej – cytując sonet Leopolda Staffa – „módlmy się cicho na klęczkach – o skrzydła?”

Ernest Bryll, *Wciąż o Ikarach głoszą*

Bryll także przywołuje obraz Pietera Breughela Upadek Ikaru.

*Breugel, co osiwiwał,
pojmując ludzi, oczy im odwracał
od podniebnych dramatów [...]*

Malarz eksponuje znikomość tragicznego upadku w perspektywie codziennego zwykłego życia. Oto słońce wschodzi i zachodzi, ludzie pracują, toczą się miliardy spraw – choć gdzieś tam Ikar upada. Breughel pokazuje tylko chłopięcą nogę – w centrum umieszcza oracza i wołu. Czyżby więcej szacunku miał dla trudu prozaicznej pracy niż wzniosłych uniesień? Czy świat miał się zatrzymać, bo Ikarowi zachciało się polecieć wyżej? Z kolei bez marzeń Ikarów ludzkość nie rozwijałaby się, a przecież umiemy dziś latać! Czyja postawa jest w takim razie słuszniejsza? Dedala czy Ikaru? Jak myślisz?

Powyższe teksty kultury bezpieczniej będzie zapamiętać przed testem i przed edukacją w liceum. A najlepiej zapamiętasz kiedy sam wyrobisz sobie opinie: jesteś za Dedalem czy Ikaru?

MIT O RODZIE LABDAKIDÓW

Przedstawia dzieje rodu Lajosa – nieszczęśliwego króla Teb, syna Labdakosa. Wyrocznia ostrzegła Lajosa, że zginie z ręki syna, który potem ożeni się z własną matką, Jokastą. Lajos usiłował zapobiec tym wypadkom, lecz na próżno. Porzucony w górach i okaleczony chłopiec nie umarł, lecz wychował się w królestwie Koryntu, które uważał za swoją ojczyznę. Jako młodzieniec udał się do wyroczni delfickiej, która ostrzegła go oczywiście, że zabije swojego ojca i ożeni się z matką. Oddalając się z Koryntu, aby uniknąć spełnienia się przepowiedni, Edyp właśnie – jak na ironię – wypełniał ją. W wąwozie górskim wdał się w kłótnię z napotkanym podróżnym. Zabił go, po czym, dużo później, okazało się, że był to Lajos – jego ojciec. W Tebach Edyp rozwiązał zagadkę Sfinksa i w nagrodę pojął za żonę Jokastę, nie wiedząc, że jest jego matką. Z tego małżeństwa narodziły się dzieci: Polinejkes, Eteokles, Antygona i Ismena. Niestety, nad królestwem ciążyła klątwa.

Przyczynę nieszczęścia wyjaśnił wieszcz Tejrezjasz – ujawnił Edypa ojcobójstwo i kazirodztwo. Zrozpa-

czony Edyp wykuł sobie oczy, a Jokasta powiesiła się. Rządy w Tebach objęli synowie Edypa – Polinejkes i Eteokles, mieli co rok wymieniać się na tronie. Eteokles jednak nie dotrzymał słowa, więc Polinejkes znalazł sojusznika i napadł na Teby. W wyniku wojny zginęli obaj bracia. Kreon, nowy król Teb, wydał zakaz pochowania zwłok zdrajcy Polinejkesa. Antygona nie usłuchała rozkazu, za karę poniosła śmierć... Ale to już inna historia, uwieczniona przez Sofoklesa w najsłynniejszej tragedii grackiej.

JAK TO INTERPRETOWAĆ?

Dzieje Labdakidów obrazują przede wszystkim siłę Fatum i znikomość człowieka wobec bogów i losu. Najgorszą rzeczą, jaką może pyszny człowiek zrobić, jest pycha, mniemanie, że może wpłynąć na swój los i zmienić przeznaczenie. Zawsze wówczas poniesie klęskę. Pięknie ujął to i włożył w usta chóru Sofokles w *Królu Edypie*:

*O śmiertelnych pokolenia!
życie wasze to cień cienia.*

Edyp i Sfinks

Sfinks i jego zagadka

Sfinks – potwór, który miał ciało lwa, twarz i piersi kobiety, a skrzydła ptaka. Porywał ludzi i rzucał ich w przepaść, jeśli nie potrafili rozwiązać jego zagadki. Brzmiała astępująco: „Co to za zwierzę obdarzone głosem, które z rana chodzi na czworakach, w południe na dwóch nogach, a wieczorem na trzech?”. Edyp odpowiedział, że jest to człowiek, gdyż jako dziecko raczkuje, jako dorosły – chodzi na dwóch nogach, a jako starzec podpira się laską – ma więc trzy nogi. Była to odpowiedź prawidłowa, Edyp zwyciężył, a Sfinks rzucił się w przepaść.

Frazeologizm

Zagadka Sfinksa – oznacza i samą zagadkę, i ogólnie – coś tajemniczego, o bardzo prostym rozwiązaniu.

Zagadka Sfinksa brzmiała tak:

co to za stworzenie – rano chodzi na czterech, po południu na dwóch, wieczorem na trzech nogach.

Odpowiedź – człowiek. Najpierw raczkuje, potem chodzi, na koniec wspiera się laską.

Uwaga!

Dwie ważne lektury Sofoklesa odwołują się do tego mitu – są to *Król Edyp* i *Antygona*.

INNE WAŻNE MITY

ORFEUSZ I EURYDYKA

On był synem muzy Kaliope i króla Tracji. Potrafił tak pięknie grać na lutni (niekiedy uważa się go za wynalazcę muzyki!), że wszystko, co żyło, zbierało się wokół, by go słuchać. Ona była jego ukochaną żoną, nimfą drzewną, która zmarła ukąszona przez żmiję. Zrozpaczony Orfeusz zrobił coś, na co niewielu by się odważyło – poszedł do Hadesu. W jego muzyce zaszuchał się Charon, zaszuchał Cerber, a wzruszony Hades obiecał oddać Eurydykę. Był tylko jeden warunek – Orfeusz nie mógł obejrzeć się za siebie. Niestety, śpiewak tak bardzo pragnął spojrzeć na ukochaną... Stracił ją na zawsze. Sam błąkał się potem po świecie, śpiewając o swej rozpacz. Różne wersje mitu odmiennie przedstawiają okoliczności jego śmierci. Podobno zginął z powodu gniewu Dionizosa rozszarpany przez rozszalałe bachantki. Inni twierdzą, że zabił go Zeus za ujawnianie tajemnic bogów.

Nike

NIKE

Grecka bogini zwycięstwa. Wiele krajów uznało Nike za swoją boginię – symbol zwycięstwa. W niejednej stolicy turysta może oglądać jej posąg – jest na przykład Nike warszawska i Nike paryska.

- Najslawniejszy posąg – *Nike z Samotraki*, z pierwszej połowy II wieku p.n.e. – dziś można obejrzeć go w Luwrze, niestety, jest okaleczony – bogini z dziobu okrętu nie ma rąk, głowy i stopy.
- Nike warszawska – to pomnik Bohaterów Warszawy. Bogini zwycięstwa (zresztą nie tylko wojennego) przedstawiana była jako młoda kobieta ze skrzydłami, z wieńcami i gałązką palmową. Warszawska jest zwycięska, paryska – żałobna.

NARCYZ

Bohater tego mitu, ujrawszy raz w lustrze wody odbicie własnej twarzy, pokochał samego siebie. Tak ukarała go Afrodyta za wzgardzenie uczuciem nimfy Echo. Miłość do siebie doprowadziła bohatera do rozpacz, a potem do śmierci. Narcyz – symbol próżności, skupienia jedynie na sobie. Od imienia tego bohatera powstał termin „narcyzm” użyty po raz pierwszy przez Zygmunta Freuda. Zazwyczaj uznaje się tę postać za negatywną.

APOLLO I MARSJASZ

Sylen Marsjasz wyjątkowo pięknie grał na aulosie. Tak pięknie, że przyszło mu do głowy, iż jest lepszy od samego Apolla – boga śpiewaków i poetów. Tego nie mógł znieść dumny Apollo. Doszło do pojedynku boga z Marsjaszem. Muzyka sylena była rzeczywiście wyjątkowa, nie mogła się jednak równać z tą, jaką Apollo wydobywał ze swej cudownej cytry. Sędziujący pasterze i pasterki przyznali zwycięstwo bogu, a wtedy ten przywiązał do drzewa pokonanego Marsjasza i żywcem obdarł go ze skóry.

Do tego mitu nawiązuje Zbigniew Herbert w słynnym wierszu *Apollo i Marsjasz*. Poeta trochę inaczej widzi pojedynek, według niego ten właściwy odbywa się pod wieczór gdy sędziowie przyznali zwycięstwo bogu Marsjasz wyje z bólu. Prawda jest w krzyku pokonanego – to on sprawia, że słowik kamienieje, a drzewo jest zupełnie siwe. Mit w strofach poety zyskuje nową interpretację – staje się dyskusją o roli sztuki i jej tematach, pytaniem czy cierpienie, ekspresja, prawda – czy boska doskonałość ma być jej wyznacznikiem.

NIobe

Mit o tej bohaterce ostrzegwał, by nie wynosić się ponad bogów. Niobe – matka siedmiu synów i siedmiu córek – uważała się za lepszą od Latony, która urodziła tylko Apollina i Artemidę. Boskie dzieci znieważonej bogini zabiły potomstwo Niobe, której imię stało się synonimem matki rozpaczającej po stracie dzieci.

EROS I PSYCHE

Uroda Psyche sprawiała, że poddani tej królowej zapominali o Afrodycie. Bogini rozkazała, by Eros ukarał dziewczynę, wzbudzając w niej miłość do najbrzydszego potwora. Tyle że bożek miłości sam się zakochał, ujrawszy piękność królowej... Odwiedzał ją tylko nocą, ale ciekawość Psyche sprawiła, że dziewczyna zapaliła lampę. Jej ukochany zniknął. Wiele musiała potem wycierpieć, zanim Zeus ulitował się nad kochankami i przyjął ją na Olimp.

PIGMALION I GALATEA

Król Cypru, który wolał rzeźbić, zamiast rządzić, stworzył posąg tak pięknej kobiety, że zakochał się w nim bez pamięci. Wiedząc o beznadziejności uczucia do marmurowego posągu, cierpiał bardzo, aż zlitowała się nad nim bogini miłości, Afrodyta i ożywiła posąg. Kobieta, która otrzymała imię Galatea, została żoną Pigmiona.

LABIRYNT, TEZEUSZ I ARIADNA

Labirynt został zbudowany przez Dedala na polecenie króla Krety – Minosa. Władca umieścił w nim syna swej żony – potwornego Minotaura. Ateńczycy mieli obowiązek corocznie oddawać mu siedem dziewcząt i siedmiu chłopców na żer. Od tego haraczu uwolnił Ateny Tezeusz. Zakochana w nim królowna kreteńska Ariadna dała mu kłębek nici, której koniec bohater przywiązał przy wejściu do labiryntu. Dzięki nici, po zabiciu potwora, bezpiecznie wyszedł z pułapki. Pojęcie labiryntu ma do dziś znaczenie symboliczne. To przestrzeń nieprzyjazna człowiekowi, gmatwanina ścieżek, korytarzy lub wydarzeń, i sytuacji.

Frazeologizm

Nić Ariadny – oznacza rozwiązanie trudnego problemu.

Waza czerwonofigurowa – Artemida i Apollo zabijają córki Niobe

MITOLOGIA – TEST

1. Na podstawie fragmentu Teogonii Hezjoda (czyli opowieści o rodowodzie greckich bogów napisanej przez poetę greckiego w VII w. p.n.e.) narysuj drzewo genealogiczne bogów greckich.

Hezjod

Teogonia

Zaiste najpierw Chaos powstał, potem Gaja Rozłożysta, bezpieczna podstawa dla wszystkich [Nieśmiertelnych, co śnieżnym władają Olimpem, I mglisty Tartar w głębi pod rozległą ziemią], I Eros, najpiękniejszy z nieśmiertelnych bogów, Wątlący członki, który i bogom, i ludziom Ujarmia w sercach rozum i mądre zamysły. Z Chaosu Erebus się wyłonił i Noc czarna, A z Nocy Eter oraz Dzień się narodziły [Poczęte, kiedy legła z Erebus w miłości]. Gaja zaś urodziła najpierw Uranosa Równego jej, gwiazdnego, by ją okrył zewsząd I by dla szczęśnych bogów pewną był siedzibą; Wydała też wysokie Góry, wdzięczne boskich Przybytki nimf, co żyją tu sobie w parowach, I Pontosa, jałowe, wzdęte falą morze; To wszystko bez błógięgo pożycia wydała. Potem, przy Uranosie ległszy, urodziła Wzburzonego przepastnie Okeana oraz Kojosa, Kriososa, Hyperiona i Japeta, Teję, Reję, Temidę, Mnemosyne, złotem Wieńczoną Fojbę, Tetys przepiękną, a po nich Najmłodsze, najgroźniejsze potomstwo: Kronosa Przebiegłego; [...]

Cytat za: Z. Kubiak: Mitologia Greków i Rzymian, Warszawa 2003

2. Połącz bogów greckich z zakresem ich panowania

A. Hefajstos	B. Atena
C. Afrodyta	D. Apollo
E. Artemida	F. Ares
1. bogini mądrości i wojny
 2. bóg ognia, boski kowal
 3. bóg poezji i sztuki
 4. bogini łowów
 5. bogini miłości i piękna
 6. bóg wojny

3. Odwołując się do znajomości mitologii greckiej, nadaj nazwy instytucjom, zakładom, fabrykom. Nadanie nazw uzasadnij.

Np. wytwórnia nici – Ariadna, ponieważ odnosi się do greckiego mitu o Tezeuszu i Ariadnie. Ariadna dała Tezeuszowi nić, którą miał rozwijać podążając przez labirynt. Ten prosty

sposób pomógł w wydostaniu się z płataniny korytarzy.

Uwaga! – nazwy nie mogą się powtarzać.

winiarnia – Dionizos, ponieważ

.....

kopalnia –, ponieważ

.....

kwiaciarnia –, ponieważ

.....

klub fitness –, ponieważ

.....

sala koncertowa –, ponieważ

.....

salon urody SPA –, ponieważ

.....

lotnisko –, ponieważ

.....

sklep myśliwski –, ponieważ

.....

stacja meteorologiczna –, ponieważ

.....

bank –,
 ponieważ

.....

4. Połącz mitologiczne pary.

A. Orfeusz	B. Odyszeusz	C. Tezeusz
D. Hefajstos	E. Hades	F. Zeus
1. Afrodyta 2. Ariadna 3. Eurydyka
4. Penelopa 5. Hera 6. Persefona

5. Rozpoznaj, kto ukrywa się pod peryfrazą.

- A. Ten, którego jedynym słabym punktem była pięta –
- B. Ten, który rozstrzygnął spór 3 bogiń o miano najpiękniejszej –
- C. Ten, który zakochał się we własnym odbiciu i umarł z tęsknoty za sobą –
- D. Ten, który został ukarany oślimi uszami –
- E. Ten który pragnął wzbic się do słońca –
- F. Ten, który mieszkał w labiryncie na Krecie –

6. Wskaż błędne przyporządkowanie rodzinnych zależności:

- A. Uranos – mąż Gai
B. Reja – żona Kronosa
C. Erynie – córki Kronosa
D. Tytani, cyklopi, sturęcy – potomstwo Uranosa i Gai

7. Podkreśl punkty, w których właściwie określono symboliczną wymowę postaci.

- Penelopa – niewierność
Odyszeusz – przebiegłość
Ikar – przyziemność
Herakles – siła
Prometeusz – dobroczyńca
Syzyf – plotkarstwo
Dionizos – wstrzemięźliwość

8. Góra, na której miał przebywać bóg Apollo i muzy, a tym samym miejsce stałej obecności sztuki i poezji to:

Odp.

9. Podaj kompetencje bogów greckich

- a) Zeus – władca Olimpu.
b) Posejdon –
- c) Hades –
- d) Hera –

- e) Atena –
- f) Afrodyta –
- g) Hermes –
- h) Apollo –
- i) Hestia –
- j) Ares –
- k) Eris –
- l) Artemida –
- ł) Dionizos –

10. Uporządkuj kolejność 12 prac Heraklesa wykonanych na polecenie króla Eurysteusza:

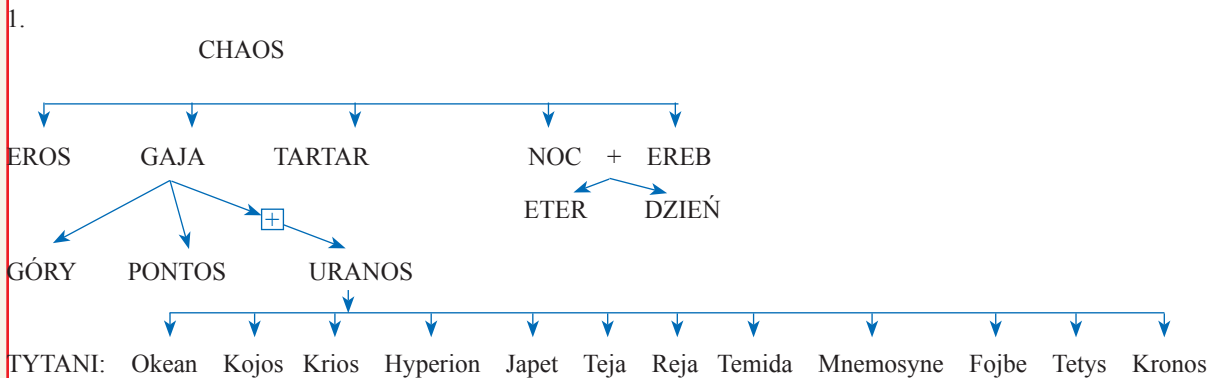
- wytepienie koło miasta Stymfalos zagrażających ludziom ptaków o dziobach i piórach z żelaza
- sprowadzenie łani kerynejkiej o złotym porożu i spiżowych racicach
- upolowanie wielkiego dzika, który pojawił się w okolicach Erymantos w Arkadii
- oczyszczenie niesprzątanej od 30 lat stajni, króla Elidy Augiasza
- zgładzenie hydry lernejskiej, dziewięciogłowego węża wodnego
- zabicie lwa z Nemei
- zdobycie pasa Hipolity – królowej Amazonek
- ujarzmienie byka z Krety
- porwanie z podziemi psa Cerbera
- uprowadzenie cudownych klaczy króla Diomedesa
- uprowadzenie wołów Geryona
- dostarczenie złotych jabłek z sadu pilnowanego przez Hesperydę

11. Czym opiekowały się poszczególne muzy?

- a) Kalliope b) Klio
c) Erato d) Euterpe
e) Melpomene f) Polihymnia
g) Talia h) Terpsychora i) Urania

- 3 – poezja epicka oraz filozofia i retoryka, przedstawiano ją z tabliczką i rylcem
- 7 – historia, przedstawiano ją ze zwojem papirusu
- 1 – poezja miłosna, przedstawiano ją z kitarą
- 5 – poezja liryczna, gra na flecie, przedstawiano ją z aulosem
- 9 – tragedia i śpiew, przedstawiano ją z maską tragiczną
- 8 – poezja chóralna, pantomima przedstawiano ją zawsze głęboko zamyśloną, bez atrybutu
- 6 – komedia, przedstawiano ją z maską komiczną
- 4 – taniec, przedstawiano ją z lirą i plektronem

ODPOWIEDZI

Odp. 2.

A. – 2. B. – 1. C. – 5. D. – 3. E. – 4. F. – 6.

Odp. 3.

- kopalnia – Tartar, ponieważ kraina ta leżała głęboko pod ziemią
- kwaciarnia – Narcyz, ponieważ to kwiat wydający przedzudny zapach, który wyrósł na grobie młodzieńca zakochanego w swoim obliczu
- klub fitness – Herakles, ponieważ był obdarzonym nadludzką siłą herosem
- sala koncertowa – Apollo, ponieważ był bogiem muzyki
- salon urody SPA – Helena, ponieważ była najpiękniejszą kobietą na świecie
- lotnisko – Ikar, ponieważ jako pierwszy wzbił się blisko słońca
- winiarnia – Dionizos, ponieważ był bogiem winnej latorośli
- sklep myśliwski – Artemida, ponieważ była boginią łowców
- stacja meteorologiczna – Eol, ponieważ był bogiem wiatrów
- bank – Midas, ponieważ wszystko, czego się dotknął, zamieniało się w złoto
- biuro architektoniczne – Dedal, ponieważ był najlepszym architektem, konstruktorem i budowniczym (np. labiryntu)

Odp. 4.

A. – 3. B. – 4. C. – 2. D. – 1. E. – 6. F. – 5.

Odp. 5.

A – Achilles, B – Parys, C – Narcyz, D – Midas, E – Ikar, F – Minotaur

Odp. 6.

C. Erynie były córkami Uranosa nie Kronosa

Odp. 7

Penelopa – niewierność

Odyseusz – przebiegłość

Ikar – przyziemność

Herakles – siła

Prometeusz – dobroczyńca

Szyf – plotkarstwo

Dionizos – wstrzemięźliwość

Odp. 8. Helikon

Odp. 9.

- a) Zeus – władca Olimpu
- b) Posejdon – kieruje światem mórz i oceanów
- c) Hades – rządzi podziemną krainą zmarłych
- d) Hera – specjalizacja: płodność ludzi i przyrody
- e) Atena – córka Zeusa, bogini wojny i mądrości
- f) Afrodyta – bogini miłości
- g) Hermes – bóg kupców
- h) Apollo – bóg piękna, poezji i pasterzy
- i) Hestia – patronka domowego ogniska
- j) Ares – bóg wojny
- k) Eris – odpowiedzialna za ludzkie waśnie, kłótnie i niezgody
- l) Artemida – bogini łowców, świetna łuczniczka
- ł) Dionizos – bóg rozrywki, zabawy, uroczystości

Odp. 10.

Oto w takiej kolejności Herakles wykonał poszczególne prace

- 6) zabicie lwa z Nemei
- 5) zgładzenie hydry lernejskiej, dziewięciogłowego węża wodnego
- 2) sprowadzenie łani kerynejskiej o złotym porożu i spizowych racicach
- 3) upolowanie wielkiego dzika, który pojawił się w okolicach Erymantos w Arkadii
- 4) oczyszczenie niesprzątanej od 30 lat stajni Augiasza, króla Elidy
- 1) wytopienie koło miasta Stymfalos zagrażających ludziom ptaków o dziobach i piórach z żelaza
- 8) ujarznienie byka z Krety
- 10) uprowadzenie cudownych kłaczy króla Diomedesa
- 7) zdobycie pasa Hipolity – królowej Amazonek
- 11) uprowadzenie wołów Geryona
- 12) dostarczenie złotych jabłek z sadu pilnowanego przez Hesperidy
- 9) porwanie z podziemi psa Cerbera

Odp. 11

a) – 3. b) – 7. c) – 1. d) – 5. e) – 9. f) – 8.
g) – 6. h) – 4. i) – 2.

Odpowiedz na pytania

1. WYJAŚNIJ RODOWÓD I ZNACZENIE TERMINU „KLASYCYZM”.

Termin pochodzi on od słowa *classicus* – tzn. wzorowy, pierwszorzędny, doskonały. Za taki właśnie doskonały wzór uznano sztukę antyku i na długie wieki określiła ona kryteria piękna i poprawności w literaturze i sztuce europejskiej.

Terminem „klasycyzm” określamy nie tylko twórczość starożytnych artystów, lecz także późniejsze prądy artystyczne odwołujące się do źródeł antycznych. Przykładem epoki przywołującej klasyczne piękno i kanony ustalone w starożytności może być sztuka renesansu lub oświecenia. Posiadają w swoim dorobku dzieła klasyczne – czyli nawiązujące do gatunków, motywów tematycznych i wymogów ustalonych w antyku.

2. CO DZIŚ OZNACZA WYRAŻENIE „SYZYFOWA PRACA”?

Syzyfowa praca stała się dla współczesnego człowieka synonimem trudu bezsensownego, z góry skazanego na niepowodzenie, mimo włożonego wysiłku i mozolnego powtarzania.

Syzyfowe prace to oczywiście tytuł powieści Stefana Żeromskiego, który użył mitologicznego zwrotu do zobrazowania tematu zgoła innego: mianowicie prób wynarodowienia młodzieży polskiej w czasie zaborów. Czytelnicy losów Marcina Borowicza wiedzą, że można przedstawić dwie wykładnie tytułu powieści. Pierwsza: uznajemy za syzyfową pracę trud zaborców, którym nie udało się zawiadnąć duszą polskich uczniów (a w przypadku Marcinka byli już blisko), druga: odrzucając niemiły portret charakterologiczny samego Syzyfa, uznamy jego trud, upór i wytrwałość we wtaczaniu głazu. Ten wysiłek przypiszemy polskiej młodzieży, uparcie walczącej z zaborcą.

3. NA CZYM POLEGA UNIWERSALIZM MITÓW? OMÓW NA WYBRANYCH PRZYKŁADACH.

Dlaczego mitologia jest uniwersalna, czyli nieśmiertelna, ponadczasowa, ciągle aktualna?

- Bo znajdujemy w niej takie postacie, które są nam bliskie.
- Bo wiele zachowań ludzi i bogów wcale nie odbiega tak daleko od współczesności.
- Bo współcześni artyści i literaci ciągle przywołują w swej twórczości zdarzenia i postacie mitologiczne.

Niektóre postacie mitologiczne kojarzą nam się z wzorcami (lub antywzorcami) zachowań:

- **Prometeusz** to mitologiczny ojciec wszystkich ludzi, nasz troskliwy opiekun i... męczennik. Jeden człowiek, który nie raz poświęcał się dla całej ludzkości. Ciężką karę poniósł za swą dobroć – na rozkaz Zeusa został przykuty do skał Kaukazu, a na dodatek wstrętne ptaszysko wydziobuje mu ciągle odrastającą wątrobę.
- **Ikar** to przyjaciel młodzieży, idol szalonych i nierozważ-

nych nastolatków, którzy nie lubią słuchać dorosłych. Wzleciał ku słońcu, ale za tę krótką chwilę niezwykłych uniesień musiał zapłacić własnym życiem.

- **Dedal** to faworyt rozważnych, tych, co nie przepadają za nieroztropną postawą ikaryjską, wzór kochającego rodzica, wciąż powtarzającego swoje „A nie mówiłem?”. Także przykład mędrca, wynalazcy, konstruktora o tęgim umyśle.
- **Demeter** to ideał matki kochającej i tęskniącej. Nie pogodziła się ona ze stratą córki Persefony.
- **Odyseusz** to patron zagubionych i błądzących, ale dających sobie radę z przeciwnościami losu (nie zawsze jego walka była fair, ale grał często o wysoką stawkę – własne życie).
- **Penelopa** to wzór wierności małżeńskiej (mimo ustawiających się w kolejce zalotników na męża czekała aż dwadzieścia lat).
- **Midas** to niezbyt szlachetny przykład, ale iluż takich Midasów mamy we współczesnych czasach. Marzą o tym, by wszystko, czego dotkną, zamieniało się w góry złota (procentowało na koncie), ale zapominają o prawdziwych wartościach.
- **Eteokles i Polinejes** zgubieni żądzą władzy. To bracia, ale nie potrafią dogadać się ze sobą, zrezygnować ze swych ambicji, co prowadzi ich do śmierci i hańby po śmierci.
- **Edyp** pragnął być kowalem swego losu, chciał zmienić bieg zdarzeń, ale niestety... To, co zapisane gdzieś na górze, musiało się spełnić. Aż żal tego nieszczęśliwego człowieka i... nas samych – nie jesteśmy w stanie zmienić tego, co nam pisane.

4. JAKIE UNIWERSALNE WARTOŚCI I POSTAWY PREZENTUJE MIT IKARYJSKI?

Oto dwie postawy wobec tajemnic świata: pierwsza rozsądna, mieszcząca się w granicach możliwości i bezpieczeństwa. I ta druga: młodzieńcza, entuzjastyczna, podejmująca ryzyko, by zgłębić tajniki natury. Która jest bardziej godna pochwały? Jako pouczenie dydaktyczne górę bierze postawa Dedala – osiągnął cel, a Ikar słono zapłacił za swoje nieposłuszeństwo. Dedal jest racjonalistą – umie ocenić niebezpieczeństwo, potrafi przewidywać skutki działań. Ikar – to idealista, marzyciel, szaleniec – pierwowzór entuzjastów wielu pokoleń. Zauważmy też, że jest to konflikt pokoleniowy, syn – ojciec. A zatem jest to zderzenie rozsądku i dojrzałości z młodzieńczym idealizmem. Takie postawy i pragnienia znane są ludzkości wszystkich czasów – mit o Dedalu i Ikarze ubiera je w piękną opowieść. Większość jej odbiorców zachwyca się Ikarzem, tym płomiennym entuzjazmem i dążeniem do niemożliwego. Ale – jak z goryczą przypomina Ernest Bryll: „wciąż o Ikarach głoszą – choć doleciał Dedal”? Po czyjej stronie się opowiesz? Dedal przestrzega: nie należy łamać ustaleń, trzeba działać rozsądnie i praktycznie, poznawać świat i wiedzę tę wykorzystywać roztropnie i realnie, poważnie i spokojnie, z dobrym skutkiem. Ikar na to wrzesza ramionami: trzeba dążyć do niemożliwego, trzeba ryzykować, marzyć i oglądać świat przez pryzmat swoich szalonych pragnień. Jeśli nie będziemy sięgać po niemożliwe – nieosiągalne pozostanie niepojętym... Sam fakt, że pytanie wciąż pozostaje otwarte, dowodzi, jak uniwersalny jest mit ikaryjski.

Prace o bohaterach literackich

CZY JEŚLI ULUBIONY BOHATER – TO KONIECZNIE CHARAKTERYSTYKA?

Nie. Właściwie tylko wtedy, gdy słowo „charakterystyka” zawarte jest w temacie. Wówczas – trudno. Przypominamy sobie schemat tej formy. Ale – nawet gdy nie piszemy charakterystyki – przy tematach o bohaterach potrzebne są nam jej elementy.

- Możemy zacząć od „danych personalnych”, od zaprezentowania postaci lub od wyobrażeń na temat jej wyglądu. Przecież nie zawsze pisarz dał dokładny portret postaci. Wtedy można opisać swoje wyobrażenia.

- Można zacząć od klasycznej odpowiedzi na pytanie – dlaczego właśnie ten bohater.

Wówczas zadaj sobie pytania:

- Czym motywuję swój wybór?
- Co mnie zachwyca w tej postaci?
- Co zainteresowało mnie w jej losach i dziejach?
- Czy w osobowości jej (jego) jest coś szczególnego?

Odpowiedz szczerze:

- *Lubię czytać o czynach ludzi, którzy żyli przed nami.*
- *Czyny tej postaci zrobiły na mnie wrażenie...*
- *Zaintrygowała mnie tylko jedna decyzja tego bohatera...*
- *Zazdroścuję tej postaci...*
- *Współczuję jej...*

CO PISAĆ O BOHATERZE LITERACKIM?

Pamiętaj! Przy charakterystyce nie trzeba streszczać życiorysu postaci! Jest to błąd! Tymczasem można powołać się na jeden tylko czyn, fragment przygód lub kilka wydarzeń przywołanych „nie po kolei”. Można – bo akurat ten jeden czyn lub przebieg życia postaci kazał Ci się zastanowić nad własnym postępowaniem. Akurat ten pomysł bohatera Cię zaskoczył, wydał Ci się wspaniały.

Ta jedna przygoda sprawiła, że jest on obiektem Twojej zazdrości! Pogląd tylko w tej jednej sprawie świadczy, że ta postać to nie jest przeciętna osobowość...

Takie ujęcie sprawy świadczy również o inteligencji autora pracy, o tym, że jest to jednostka, która umie wybrać, traktuje twórczo materiał literacki. W dalszej części należy wybrać i opisać ten materiał (coś zaskakującego, czyn, akt odwagi, dwuznaczne decyzje). Być może, przed bohaterem stoi wiele dróg wyjścia, może Ty – autor pracy – inaczej rozwiązałybyś ten problem?

UŻYJ SFORMUŁOWAŃ:

- *Ta decyzja zaintrygowała mnie. Sam nigdy bym tak nie uczynił.*
- *Decyzja bohatera jest dyskusyjna.*
- *Czyn postaci stał się tematem moich rozmyślań.*
- *Ten fragment życia można oceniać różnie.*
- *Osoba jest ciekawa, bo jej czyny są dwuznaczne.*
- *To postać wzruszająca, odpychająca, zastanawiająca, intrygująca, poruszająca, nietuzinkowa, typowa, banalna...*

Im więcej różnych opinii możemy utworzyć o danej postaci, tym nasza praca pisemna jest ciekawsza i bogatsza. Można przywołać inne zalety i wady, wydarzenia, poglądy, wypowiedzi bohatera. Jeśli zaś nasza postać jest całkowicie dobra lub absolutnie zła – to, niestety, jest bezbarwna i nieprawdziwa. Tak już jest, że być ideałem lub potworem – to zdarza się tylko w serialach filmowych.

ZADAJ KILKA PYTAŃ DOTYCZĄCYCH POSTACI

- Czy jest to postać aktywna (dużo działa), czy bierna?
- Czy poznajemy ją z opisu, czy pośrednio?
- Czy więcej ma cech pozytywnych, czy negatywnych?
- Czy znamy myśli bohatera i jego „wnętrze”?
- Czy wiemy o swojej postaci wszystko, czy są może jakieś tajemnice?
- Czy jest to postać typowa, czy oryginalna?

Uwaga!

Jeśli nasz bohater jest opisany, jeżeli odczytujemy, że jest to człowiek piękny, szlachetny, rozumny lub wulgarny i paskudny mamy do czynienia z charakterystyką bezpośrednią, jeśli osądzamy postać, patrząc na jej czyny i wypowiedzi, bez wtrącania się auto-

ra – wówczas mamy do czynienia z charakterystyką pośrednią.

Użyj terminów

- Postać tajemnicza – to znaczy, że pisarz nie podaje wszystkich informacji o postaci. Niepełna jest „ankieta personalna”. W ten sposób autor wzbudza zaciekawienie.
- Postać aktywna i barwna – poznajemy ją i oceniamy pośrednio przez przyrównanie do dokonań, a nie przez podany na talerzu opis. Jeśli nawet wygląd bohatera nie został w ogóle podany – mamy pole do wyobraźni – możemy stworzyć go sami.
- Postać pozytywna – autor zestawiał i podkreślał same dobre cechy i czyny, takie jak... (tu podajemy przykłady). Cech ujemnych nie widzimy. Efekt – postać „biała”. Czy prawdziwa?

A JAK WYWÓD O POSTACI ZAKOŃCZYĆ?

- *Patrząc na to, co już napisałam, jeszcze raz utwierdzam się w mniemaniu, że to X jest najciekawszą postacią literacką, jaką spotkałam. Powołanie go do życia świadczy o talencie pisarza.*
- *W temacie pracy zamieszczono pytanie o najciekawszą postać literacką. Myślę, że powyższy portret udowadnia słuszność mojego wyboru.*
- *Wciąż wracam myślami do dziejów mojego bohatera, wciąż analizuję jego postępowanie – dlatego jest moim ulubieńcem.*

- *Wybrana przeze mnie postać okazała się dwuznaczna. To dobrze. Biało–czarne indywidua szybko umierają. Ktoś taki jak X będzie wiecznie żywy.*
- *Ta postać przestała być „książkowym bohaterem”. Dla mnie jest osobą żyjącą, w dodatku bliską mi i przyjazną. Dlatego o niej pisałam w tak ważnej chwili.*
- *„Bohater literacki” – to brzmi obco. Ale X to osoba, z którą się utożsamiam. Rozumiem ją dobrze...*

CURRICULUM VITAE

ŻYCIORYS

Aby lepiej się sobie przyjrzeć, wypełnij formularz CV (czytaj: siwi), czyli najnowszą wersję życiorysu. CV to skrót od łacińskiego curriculum vitae (czytaj: kurikulum wite), co w dosłownym tłumaczeniu znaczy „przebieg życia”. Jest wiele różnorodnych kwestionariuszy CV.

Proponujemy Ci następujący.

CURRICULUM VITAE

Imię:

Nazwisko:

Data urodzenia:

Miejsce urodzenia:

Adres:

Telefon:

E-mail:

Imię i nazwisko ojca, zawód:

Imię i nazwisko matki, zawód:

Rodzeństwo (od najstarszego, imię – wiek):

Ukończone szkoły (nazwa szkoły, rok ukończenia):

Dyplomy (od ostatnio otrzymanego, nazwa, rok):

Szczególne osiągnięcia (od ostatnio uzyskanego, nazwa, rok):

Umiejętności:

Zainteresowania:

.....
(miejscowość, data)
(własnoręczny podpis)

Pamiętaj, że CV jest rodzajem pisma urzędowego, a więc:

- należy napisać je na komputerze i wydrukować na kartce A4,
- musi być starannie rozplanowane, estetyczne i bezbłędne,
- w prawym górnym rogu można wkleić swoje aktualne zdjęcie legitymacyjne,
- zawsze podpisujemy je własnoręcznie (w prawym dolnym rogu).

ŻYCIORYS TRADYCYJNY

Starszą odmianą życiorysu jest życiorys tradycyjny. Pisz się go odręcznie na papierze podaniowym (w linię) w pierwszej osobie liczby pojedynczej lub na komputerze czcionką Times (wówczas pamiętamy o własnoręcznym podpisie), podając informacje o przebiegu swego życia i pracy zawodowej.

Życiorys tradycyjny powinien zawierać następujące elementy:

- Twoje dane osobowe;
- imiona rodziców;
- zawód rodziców;
- informacje o rodzeństwie;
- przebieg nauki;
- osiągnięcia;
- praktyczne umiejętności;
- zainteresowania;
- w prawym dolnym rogu – własnoręczny podpis;
- w lewym dolnym rogu – miejscowość i datę.

Uwaga!

Dane osobowe mogą być zapisane (tak jak w podaniu) w lewym górnym rogu.

Mikołaj Kowalik
ul. Sikorskiego 2/5
18-218 Szczecin
tel. 83 47 61 543
e-mail: mikołajk@wp.pl

Życiorys

Urodziłem się 1 sierpnia 1994 r. w Kołobrzegu w rodzinie Andrzeja i Zofii Kowalików. Ojciec mój jest kierowcą, matka – nauczycielką. Mam dwoje rodzeństwa – siostrę Annę (15 lat) i brata Wiesława (4 lata).

Do 2001 r. mieszkałem z rodzicami w Kołobrzegu, następnie przeprowadziliśmy się do Szczecina. Tu w wrześniu 2001r. rozpocząłem naukę w Szkole Podstawowej nr 15. W 2008 r. z wyróżnieniem ukończyłem szkołę podstawową i kontynuowałem edukację w Publicznym Gimnazjum nr 3 w Szczecinie. W latach 2010 i 2011 zostałem laureatem Wojewódzkiej Olimpiady Języka Niemieckiego oraz w roku 2010 – finalistą Historycznego Konkursu KRAĞ.

Interesuję się historią sztuki. Lubię czytać powieści fantastyczno-naukowe. W przyszłości chciałbym zostać architektem, dlatego zdecydowałem się na złożenie dokumentów do III Społecznego Liceum Ogólnokształcącego w Szczecinie na profil matematyczno-fizyczny.

Mikołaj Kowalik
Szczecin, 29 kwietnia 2011 r.

WZÓR 1. (WERSJA UPROSZCZONA)

CURRICULUM VITAE

Dane osobowe:

Imię i nazwisko: Michał Nowak

Urodzony: 25.02.1996 r. w Płocku

Adres: ul. Polna 25, 35–901 Płock, tel. 81 743–12–45

Ojciec: Jarosław Nowak – maszynista

Matka: Ewelina Nowak z d. Kowal – pielęgniarka

Obywatelstwo: polskie

Rodzeństwo: Tomasz – 11 lat, Joanna – 8 lat

Wykształcenie:

Przedszkole nr 1 im. Kubusia Puchatka w Płocku – 2003 r.

Szkoła Podstawowa nr 2 im. Bolesława Prusa w Płocku 2004–2010 r.

Gimnazjum nr 5 im. Jana Pawła II w Płocku od 2010 r.

Szczególne zainteresowania:

literatura polska, historia powszechna, film dokumentalny
Michał Nowak

Płock, 24.06.2011 r.

WZÓR 2. (WERSJA ROZWIĘTA)

Płock, 24.06.2014 r.

CURRICULUM VITAE

1. Dane osobowe:

Imię: Michał

Nazwisko: Nowak

Data urodzenia: 25.02.1996 r.

Miejsce urodzenia: Płock

Adres: ul. Polna 25, 35–901 Płock

Telefon: 81 743–12–45

Imię i nazwisko ojca: Jarosław Nowak

Imię i nazwisko matki: Ewelina Nowak

2. Wykształcenie

od 2010 r. Gimnazjum nr 5 im. Jana Pawła II w Płocku

2004–2010 r. Szkoła Podstawowa nr 2 im. Bolesława Prusa w Płocku

2003 r. Przedszkole nr 1 im. Kubusia Puchatka w Płocku

3. Umiejętności

Biegła znajomość języka angielskiego.

Dobra znajomość języka niemieckiego.

Znajomość programów komputerowych (Word, Exel, Power-Point, Photoshop).

Łatwość nawiązywania kontaktów.

4. Sukcesy

Wyróżnienie w Ogólnopolskim Konkursie Literackim „Młodzi mistrzowie reportażu” – 2009 r.

Laureat Wojewódzkiego Konkursu Historycznego – 2008 r.

Laureat Wojewódzkiego Konkursu Języka Polskiego – 2010 r.

I miejsce w Wojewódzkim Dyktandzie Gimnazjalistów – 2011 r.

Pełnienie funkcji przewodniczącego SU – 2009 r., 2011 r.

5. Zainteresowania

Literatura polska, historia powszechna, film dokumentalny.

6. Cechy charakteru

Odpowiedzialność, obowiązkowość, rzetelność.

Michał Nowak

WZÓR 3. (WERSJA ROZWIĘTA)

CURRICULUM VITAE

Miejsce na
Twoją fotografię

Imię:

Michał

Nazwisko:

Nowak

Data urodzenia:

25.02.1996 r.

Miejsce urodzenia:

Płock

Adres:

ul. Polna 25 35–901 Płock

Telefon:

81 743–12–45

E-mail:

michałn@wp.pl

Imię i nazwisko ojca, zawód: Jarosław Nowak – maszynista

Imię i nazwisko matki, zawód: Ewelina Nowak – pielęgniarka

Rodzeństwo: Tomasz – 11 lat,

(od najstarszego, imię – wiek) Joanna – 8 lat

Ukończone szkoły:

Przedszkole nr 1

nazwa szkoły,

im. Kubusia Puchatka w Płocku

rok ukończenia

2003 r.

Szkoła Podstawowa nr 2

im. Bolesława Prusa w Płocku

2004–2010 r.

Gimnazjum nr 5

m. Jana Pawła II w Płocku

od 2010 r.

Dyplomy:

(od najważniejszego, nazwa, rok)

Świadectwa z wyróżnieniem od

2007 r.

Szczególne osiągnięcia:

(od najważniejszego, nazwa, rok)

Wyróżnienie w Ogólnopolskim

Konkursie Literackim

„Młodzi mistrzowie reportażu”

2009 r.

Laureat Wojewódzkiego

Konkursu Historycznego

2008–2011 r.

Laureat Wojewódzkiego

Konkursu Języka Polskiego

2010–2011 r.

I miejsce w Wojewódzkim

Dyktandzie Gimnazjalistów

2011 r.

Umiejętności:

język angielski – biegle,

język niemiecki – dobrze,

znajomość programów kompu-

terowych (Word, Exel),

łatwość nawiązywania

kontaktów

Zainteresowania:

literatura polska,

historia powszechna,

film dokumentalny

(własnoręczny podpis)

Analiza i interpretacja wiersza

NA HUMANISTYCZNEJ CZĘŚCI EGZAMINU Z PEWNOŚCIĄ POJAWI SIĘ PYTANIE DOTYCZĄCE UTWORU POETYCKIEGO. SZCZEGÓLNY NACISK AUTORZY PROGRAMÓW GIMNAZJALNYCH KŁADĄ NA UMIEJĘTNOŚĆ ROZPOZNAWANIA ŚRODKÓW STYLISTYCZNYCH, OKREŚLANIE ICH FUNKCJI W UTWORZE, ROZPOZNAWANIE KONTEKSTÓW. TO NIC NOWEGO – ANALIZĘ I INTERPRETACJĘ ZNASZ OD SZKOŁY PODSTAWOWEJ. OTO POWTÓRKA I PRZYKŁADY ZADAŃ TESTOWYCH

CZYM JEST ANALIZA WIERSZA?

Jest to właściwie badanie i opis kompozycji utworu – elementów struktury, jaką przecież jest każdy wiersz. Jest to więc opis „formalny” – tu musimy odkryć zasady kompozycji, rozpoznać i omówić podmiot liryczny, obliczyć i wskazać zabiegi poetyckie, określić centralny motyw utworu, sytuację liryczną itd. Obracamy się w sferze poetyki i niezbędne są nam podstawowe wiadomości z tego zakresu. Przecież koniecznie trzeba będzie rozpoznać metafory i epitety, operować odpowiednią terminologią i nie mylić podmiotu literackiego z bohaterem lub autorem wiersza. Wszystko to po to, aby odkryć, jak zbudowany jest wiersz i udowodnić, że potrafimy analizować jego konstrukcję.

Uwaga!

Analiza i interpretacja są ściśle ze sobą związane i nie powinny w zasadzie występować jako oderwane czynności. Właściwie nawet w toku pracy powinno się prowadzić równoległe postępowanie badawcze struktury i znaczeń utworu. Podział na część analizy, a potem interpretacji jest prostszy, lecz mniej efektywny. Wówczas praca nad utworem literackim staje się bogatsza i przyjemniejsza – jest zarazem analizą uczonego, który potrafi wszelkie części wyróżnić i nazwać, jest też swoistym śledztwem, złamaniem szyfru, dotarciem do tajemnicy sztuki.

CZYM JEST INTERPRETACJA WIERSZA?

To dalsze badanie, które powinno odpowiedzieć na pytania:

- Cemu służyła taka właśnie konstrukcja, taki właśnie dobór i układ środków stylistycznych?
- Jaki sens, zbiór znaczeń z nich wynika?
- Jaki efekt osiągnął poeta, jak odczytuje go odbiorca?
- Jak mieści się w całym kontekście historii, kultury i filozofii?

Do tego nie wystarczy znajomość chwytów formalnych. Potrzebne będą odczytanie, orientacja w dorobku kultury i sztuki, a także – sztuka logicznego myślenia.

STAŁE ELEMENTY TOWARZYSZĄCE ANALIZIE I INTERPRETACJI WIERSZY

AUTOR I KONTEKST HISTORYCZNY

To ważne dla zrozumienia utworu, że został napisany właśnie w danej sytuacji historycznej. Bywa, że pod wierszem poeci umieszczają miejsce i datę powstania. Gdy pod utworem widnieje data: Warszawa, sierpień 1944, można się domyślić, że ważny jest tu kontekst powstania warszawskiego.

TYTUŁ

Tytuły są bardzo różne, ale zawsze niosą ważne informacje:

- podpowiedzą gatunek (*Pieśń o domu*),
- wskażą adresata (*Do Anny*),
- nazwą główny motyw utworu (*Szczęście*)
- albo wydarzenie, które opiewa wiersz (*Śmierć pułkownika*).

Poeci nie nadają swoim wierszom tytułów bez powodu, dlatego trzeba przeczytać je uważnie, a tytuły ważnych wierszy zapamiętywać.

GATUNEK

Na przykład sonet czy pieśń. Jeśli utwór jest jakimś gatunkiem, zwykle łatwo go rozpoznać, bo gatunki mają ściśle określoną budowę. Bardzo często poeta wymienia nazwę gatunku w tytule – tu można bezwzględnie zaufać poetom minionych epok. Są też utwory „niezorganizowane”, które nie mają określonych form. Są wierszami, lirykami, itp. Co z nimi? Nic. Nie musimy wtedy określać gatunku, pytania o to z pewnością nie będzie.

PODMIOT LIRYCZNY

Kto właściwie mówi w wierszu?

Podmiot liryczny. Najprościej, gdy autor wiersza i podmiot to te same osoby, ale taki zabieg szybko się poetom znudził. Zaczęli wymyślać – Kochanowski wpadł nawet na pomysł, by w wierszu przemawiała lipa. Wiersz może być monologiem jakiejś postaci, może też wypowiadać się w nim kilka osób. Podmiot liryczny jest najważniejszy w konstrukcji wiersza, dlatego prośba o wskazanie go pojawia się w testach często. Szukamy głosu mówiącego, nie pamiętając w danej chwili o autorze.

KONTEKST KULTURY

Mnóstwo utworów odwołuje się do kultury, historii czy sztuki. Interpretacja to znakomita okazja, by sprawdzić obycie i orientację w kulturze i sztuce. Gimnazjalistę obowiązuje tylko pewien zakres tej wiedzy, a pewne podpowiedzi zawarte są zwykle w wierszu. Na przykład przy strofie wiersza Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej Nike może paść pytanie: *Czy inspiracją utworu był mit o Nike czy posąg Nike?*

Odpowiedź tkwi w wierszu: paryska Nike z Samotraki. Czemu paryska? Bo stoi w muzeum w Paryżu. Z Samotraki – bo tam znaleziona. Znaleziono posąg bogini, ale bez rąk i bez głowy. Kto choć raz widział ten posąg – nie będzie miał żadnych wątpliwości – poetka odwołuje się do dzieła sztuki.

MOTYW GŁÓWNY

Może też zostać nazwany przesłaniem, sensem utworu czy głównym tematem. Odnaleźć motyw wiódący to zinterpretować utwór. Pomagają w tym pytania pomocnicze:

- Czym właściwie jest wiersz, z czym mamy do czynienia?
- Czy to wyraz uczuć, poetycka refleksja czy zwrot do kogoś, opis, relacja, list poetycki?
 - Jeśli wyraz uczuć – to jakich?
 - Jeśli refleksja – to o czym?
 - Jeśli opis – to czego i po co?

Taki minitest (plus analiza tytułu) pomoże odnaleźć motyw główny. Utwór długi może mieć ich kilka. Pytania w rodzaju nazwij tę część tekstu (ostatnia zwrotka), znajdź tytuł dla tej strofy – to właśnie sprawdzian, czy uczeń potrafi wyłuskać temat, motyw, przesłanie.

BUDOWA UTWORU

Wiersz składa się z wersów. Mogą być ułożone w strofy (zwrotki). Wersy porządkuje rytm, czyli regularne rozłożenie akcentów. Mogą kończyć się tak, że powstaje rym. Mogą mieć równą liczbę głosek (powiemy wówczas, że utwór został napisany np. trzynastozgłoskowcem). By odpowiedzieć na pytania związane z budową utworu (stychiczny czy stroficzny, biały czy wolny), trzeba umieć liczyć i znać kilka teoretycznych pojęć.

ŚRODKI STYLISTYCZNE

W nich tkwi tajemnica poezji! Są sposobami poetów, by daną myśl wypowiedzieć poetycko, a nie zwyczajnie. Im twórcy mają wspanialszą wyobraźnię i talent, tym ciekawsze pomysły. Zamiast powiedzieć: *jakaś ty śliczna*, porównają pannę do zorzy porannej, a swoje uczucie nazwą (zamiast miłością) – *pożarem uczuć targającym trzewia*, użyją porównania, metafor, epitetów, czyli środków stylistycznych zamieniających prostą mowę w poezję.

GRAMATYKA NA TEŚCIE

CZĘŚCI MOWY

Wyrazy, które funkcjonują w języku dzielimy na tzw. części mowy, czyli grupy wyrazów mających podobne właściwości gramatyczne. Wyrazy wchodzące w skład danej części mowy różnią się od innych grup wyrazów.

- Jeśli wyraz nie zmienia swojej formy (końcówek) – nazywamy go **NIEODMIENNYM**,
- Jeśli w trakcie odmiany przybiera różne końcówki – nazywamy go **ODMIENNYM**.

CZĘŚCI MOWY	
ODMIENNE	NIEODMIENNE
rzeczownik	przysłówek
czasownik	przyimek
przymiotnik	spójnik
liczebnik	partykuła
zaimek	wykrzyknik

Ponadto części mowy dzielimy na:

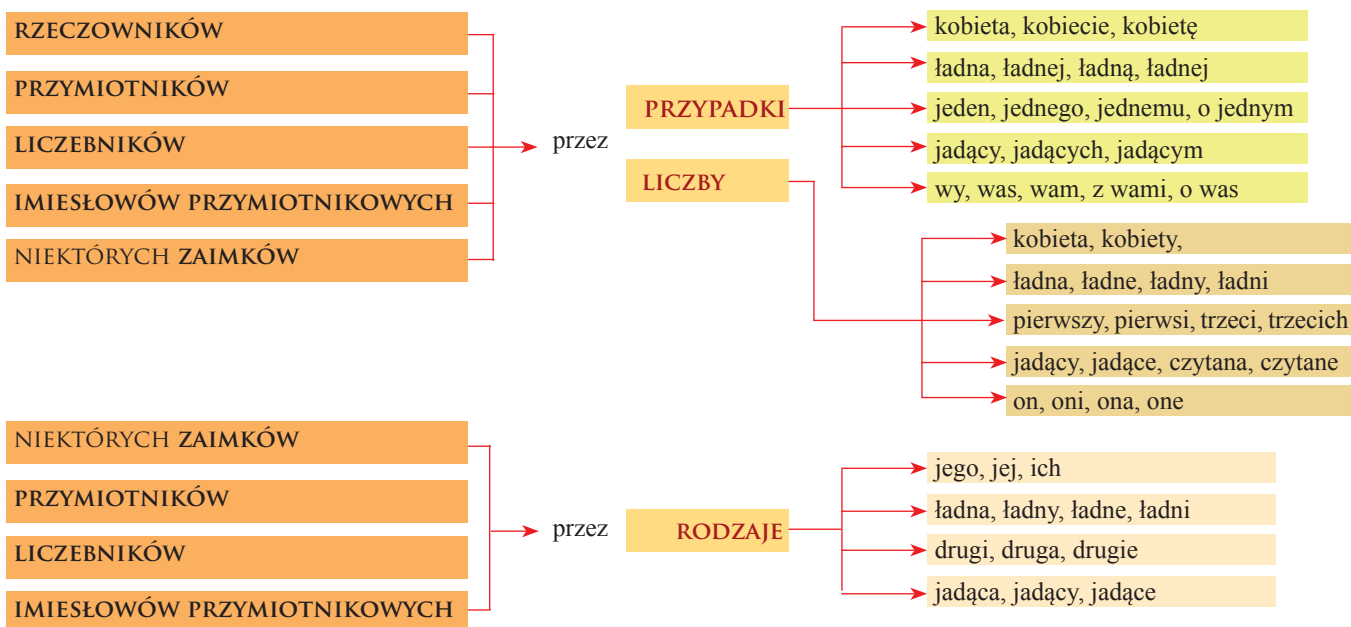
- **samodzielne** – czyli takie, które same coś znaczą bez kontekstu i stanowią odrębne części zdania
- **niesamodzielne** – czyli takie, które nabierają znaczenia w kontekście, tj. w otoczeniu innych wyrazów i nie stanowią odrębnych części zdania.

MAMY 10 CZĘŚCI MOWY (tyle, ile palców u rąk!),

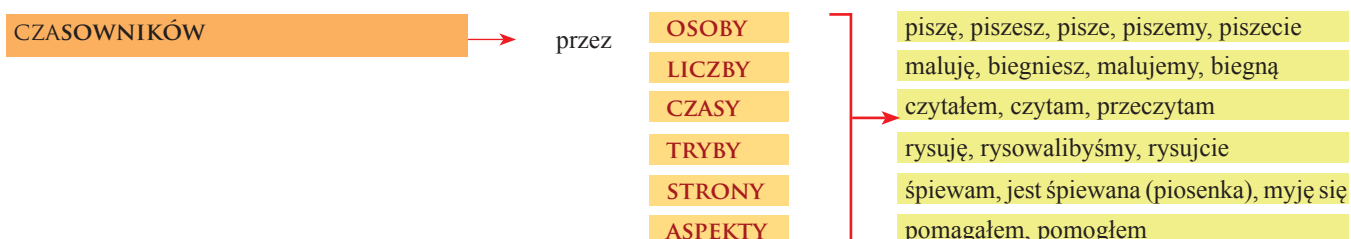
- z czego 5 części mowy (palec jednej ręki) jest odmiennych, to znaczy, że mogą zmieniać swe końcówki w czasie odmiany.
- a 5 (palec drugiej ręki!) – nieodmiennych – nie odmieniają się, zachowują zawsze tę samą formę.

CZĘŚCI MOWY	
SAMODZIELNE	NIESAMODZIELNE
rzeczownik	przyimek
czasownik	spójnik
przymiotnik	partykuła
liczebnik	wykrzyknik
zaimek	
przysłówek	

DEKLINACJA TO ODMIANA:

KONIUGACJA TO ODMIANA:

RZECZOWNIK

ODPOWIADA NA PYTANIA

KTO?, CO?

FUNKCJA

Rzeczownik nazywa:

OSOBY → uczeń, ojciec, Polak, wrocławianin

RZECZY → plecak, tablica, szkoła, szklanka

ZJAWISKA PRZYRODY → deszcz, burza, wichura, śnieg

ZWIERZĘTA → kot, koń, pies, karp, wróbel, motyl

ROŚLINY → brzoza, tulipan, kaktus, trawa, rydz

UCZUCIA → tęsknota, miłość, radość, smutek

CECHY → mądrość, młodość, starość, uczciwość

CZYNNOŚCI → pisanie, sprzątanie, malowanie

POJĘCIA → abstrakcja, myśl, analiza

PODZIAŁ RZECZOWNIKÓW

I RZECZOWNIKI		
żywotne		nieżywotne
osoby	zwierzęta	
Do tej grupy zaliczysz rzeczowniki nazywające osoby np.: – matka – kobieta – murarz – kolega – Polak, – warszawiak, – Europejczyk	Są to te rzeczowniki, które nazywają zwierzęta np.: – żółw – delfin – jamnik – ryba – wróbel – papuga	To rzeczowniki nazywające: • przedmioty (<i>ługopis</i>), • zjawiska (<i>deszcz, burza</i>), • cechy (<i>brzydota</i>), • uczucia (<i>smutek</i>) Do tej grupy będą należały wszelkie rzeczowniki, które nie nazywają ani człowieka, ani zwierzęcia. Zapamiętaj! Nazwy roślin zaliczamy do rzeczowników nieżywotnych (<i>fiolka, dąb</i>)!

II RZECZOWNIKI	
konkretne	abstrakcyjne
Nazywają to, czego możemy doświadczyć przy pomocy zmysłów, tzn. • zobaczyć – <i>tęcza, smuga</i> , • dotknąć – <i>komputer, lipa</i> , • powąchać – <i>zapach, śwąd</i> , • posmakować – <i>gorycz</i> , • usłyszeć – <i>odgłos</i>	To takie, których nie możemy doświadczyć przy pomocy zmysłów np.: – <i>wiara</i> , – <i>miłość</i> , – <i>pamięć</i> , – <i>przyjaźń</i> , – <i>wolność</i> , – <i>wspomnienie</i> , – <i>analiza</i> , – <i>rozważa</i> .

UWAGA!

Jeden rzeczownik należy do kilku kategorii, np. *zegar* jest równocześnie rzeczownikiem:

- nieżywotnym,
- pospolitym,
- konkretnym.

RZECZOWNIK ODMIENIA SIĘ PRZEZ:

LICZBY

POJEDYNCZĄ

zabawa, Polak, kucharz, deszcz

MNOGĄ

zabawy, Polacy, kucharze, deszcze

Uwaga!

Są takie rzeczowniki, które znaczą co innego, gdy są w liczbie pojedynczej, a co innego, gdy są w liczbie mnogiej np.:

– *piasek* to drobnoziarnisty miąższ skalny,– *piaski* to rodzaj gleby piaszczystej.– *srebro* to metal szlachetny,– *srebra* to po prostu wyroby ze srebra – np. zastawa stołowa.

Niektóre mają tylko liczbę pojedynczą:

Odra, Bałtyk

albo liczbę mnogą:

nożyce, drzwi, spodnie

PRZYPADKI

MAMY 7 PRZYPADKÓW

MIANOWNIK (M.)

kto? co?

→ jest/są

→ szkoła, szkoły

DOPEŁNIACZ (D.)

kogo? czego?

→ nie ma

→ szkoły, szkół

CELOWNIK (C.)

komu? czemu?

→ się przyglądam

→ szkole, szkołom

BIERNIK (B.)

kogo? co?

→ widzę

→ szkołę, szkoły

NARZĘDNIK (N.)

z kim? z czym?

→ się utożsamiam

→ ze szkołą, ze szkołami

kim? czym?

→ się opiekuję

→ szkołą, szkołami

MIEJSCOWNIK (MS./MSC.)

o kim? o czym?

→ mówię

→ o szkole, szkołach

Zapamiętaj! Większość przyimków – np. w, na, przy, o łączy się z Miejscownikiem.

w/na/przy/ kim?

→ jestem

→ w szkole, w szkołach

WOŁACZ (W.)

o ty!

→ chodź do mnie!

→ szkoło!

o wy!

→ chodźcie do mnie!

→ szkoły!

RODZAJ RZECZOWNIKÓW

RZECZOWNIK MA JEDEN PRZYPISANY SOBIE RODZAJ!

MĘSKI

→ pociąg, poeta, kwiat, glaz, wymiar, Polak

ŻEŃSKI

→ dyskoteka, kobieta, uczennica, wydma

NIJAKI

→ dziecko, drzewo, sprostowanie, błoto

Uwaga!

Rodzaj rzeczownika określamy, sprowadzając go do formy podstawowej, czyli do mianownika liczby pojedynczej.

Aby ułatwić sobie rozpoznawanie rodzaju, używamy słów posiłkowych: **ten** – dla rodzaju męskiego (ten *pociąg*)**ta** – dla rodzaju żeńskiego (ta *dyskoteka*)**to** – dla rodzaju nijakiego (to *dziecko*).

Zapamiętaj!

Rzeczowniki w l.mn. mają taki sam rodzaj, jak w l.poj.

– *pociąg* – męski, – *dyskoteka* – żeński, – *dziecko* – nijaki,– *pociągi* – męski, – *dyskoteki* – żeński, – *dzieci* – nijaki.

ODMIANA PRZEZ PRZYPADKI, CZYLI DEKLINACJA

RZECZOWNIK MA TRZY PODSTAWOWE DEKLINACJE: MĘSKĄ, ŻEŃSKĄ I NIJAKĄ ORAZ MIESZANĄ.

	MĘSKA		ŻEŃSKA		NIJAKA		MIESZANA	
	I. pojedyncza	I. mnoga	I. pojedyncza	I. mnoga	I. pojedyncza	I. mnoga	I. pojedyncza	I. mnoga
Mianownik	uczeń	uczniowie	lampa	lampy	okno	okna	sędzia	sędziowie
Dopełniacz	ucznia	uczniów	lampy	lamp	okna	okien	sędziego	sędziów
Celownik	uczniowi	uczniom	lampie	lampom	oknu	oknom	sędziemu	sędziom
Biernik	ucznia	uczniów	lampę	lampy	okno	okna	sędziego	sędziów
Narzędnik	uczniem	uczniami	lampą	lampami	oknem	oknami	sędzią	sędziami
Miejscownik	uczniu	uczniach	lampie	lampach	oknie	oknach	sędzi	sędziach
Wołacz	uczniu!	uczniowie!	lampo!	lampy!	okno!	okna!	sędzio!	sędziowie!

PAMIĘTAJ!

Inaczej odmieniają się rzeczowniki osobowe, inaczej rzeczowniki żywotne, a jeszcze inaczej nieżywotne.

	rzeczowniki osobowe		rzeczowniki nieosobowe		rzeczowniki nieżywotne	
	I.p.	I.mn.	I.p.	I.mn.	I.p.	I.mn.
M.	pilot –∅	piloc –i	kot –∅	kot –y	plot –∅	plot –y
D.	pilot –a	pilot –ów	kot –a	kot –ów	plot –u	plot –ów
C.	pilot –owi	pilot –om	kot –u	kot –om	plot –u	plot –om
B.	pilot –a	pilot –ów	kot –a	kot –y	plot –∅	plot –y
N.	pilot –em	pilot –ami	z kot –em	kot –ami	z plot –em	plot –ami
Msc.	o piloci –e	pilot –ach	o koci –e	kot –ach	o płoci –e	plot –ach
W.	piloci –e!	piloc –i!	koci –e!	kot –y!	płoci –e!	plot –y!

TEMAT I KOŃCÓWKA RZECZOWNIKA

TEMAT I KOŃCÓWKA

- **Temat** to ta część wyrazu, która wyraża jego znaczenie. Jest to stała część, która nie zmienia się w trakcie odmiany przez przypadki i jest wspólną częścią dla każdej formy.
- Część wyrazu, która zmienia się w trakcie odmiany przez przypadki to **końcówka**. Pokazuje, w jakim przypadku występuje dany wyraz.

Np. *Tata poszedł do pracy.*

Końcówka **–a** w wyrazie *tata* wskazuje, że to rzeczownik w Mianowniku. Bo w Miejscowniku byłoby: *z tatą*.

Uwaga!

W odmianach wielu rzeczowników tematy nie zmieniają się. Oznacza to, że pozostają takie same we wszystkich przypadkach, np. w wyrazie *piec*:

	I. poj.	I.mn.
M.	piec –∅	piec –e
D.	piec –a	piec –ów
C.	piec –owi	piec –om
B.	piec –∅	piec –e
N.	piec –em	piec –ami
Ms.	piec –u	piec –ach
W.	piec –u!	piec –e!

OBOCZNOŚCI

W trakcie odmiany przez przypadki w temacie może dochodzić do wymiany głosek, czyli tzw. oboczności. Istnieje wiele takich rzeczowników, w których przy odmianie temat ulega przekształceniu.

ZMIANA TA NAJCZĘŚCIEJ POLEGA NA:

1. Zastąpieniu głosek innymi głoskami

- samogłoski (a, ą, e, ę, i, o, ó, u, y) mogą wymieniać się tylko na samogłoski (*wiara – wierze a:e*),

W odmianie rzeczownika *wiara* występuje oboczność a:e

dąb – dęb-u

wąż – węż-a

W odmianie rzeczowników *dąb* i *wąż* występuje oboczność ą:ę

- spółgłoski (b, c, d, f, g, itp) – wymieniają się tylko na – spółgłoski

przyjaciele – przyjaciółach (l:l),

ręka – ręc-e

W odmianie rzeczownika *przyjaciel* występuje oboczność l:l

W odmianie rzeczownika *ręka* występuje oboczność k:c

– na także dwuznaki *rowerem – rowerze r:rz*,

W odmianie rzeczownika *rower* występuje oboczność r:rz

– spółgłoski mogą również ulegać zmiękczeniu

psiem – psie (s:si),

W odmianie rzeczownika *pies* występuje oboczność s:si

chata – chaci-e (t:ci)

W odmianie rzeczownika *chata* występuje oboczność t:ci

2. Na pojawianiu się i zaniku głosek.

W temacie wyrazów może pojawiać się i znikać samogłoska **e**, którą nazywa się **e ruhome**. Jeśli **e** w temacie znika, zapisujemy to tak (**e: Ø**), jeśli zaś pojawia się, zapisujemy to tak (**Ø : e**).

W odmianie wyrazu *pies* oboczność polega na występowaniu i zanikaniu samogłoski *e*.

	l. poj.	l. mn.
M.	<i>pies –Ø</i>	<i>ps –y</i>
D.	<i>ps –a (pi:p, e:Ø)</i>	<i>ps –ów</i>
C.	<i>ps –u</i>	<i>ps –om</i>
B.	<i>ps –a</i>	<i>ps –y</i>
N.	<i>ps –em</i>	<i>ps –ami</i>
Ms.	<i>psi –e (s:si)</i>	<i>ps –ach</i>
W.	<i>psi –e</i>	<i>ps –y</i>

Uwaga!

Ten dziwny znak – **Ø** to zero fleksyjne. Zaznaczamy nim także brak końcówki po temacie wyrazu.

Podpowiedź!

Jeśli rzeczownik w M.l. poj. kończy się na:

- spółgłoskę – cały wyraz jest tematem, np. *kwiat – Ø*,
- samogłoskę, – odrzucamy samogłoskę jako końcówkę, a pozostała część wyrazu jest tematem, np. *światł –o*.

Podpowiedź!

Jeżeli będziesz mieć problem z samogłoską **i**, to znaczy jeżeli nie będziesz wiedzieć, czy zaliczyć ją do tematu, czy do końcówki, zapamiętaj, że:

- jeśli **i** stoi na końcu wyrazu – na pewno jest końcówką (*cioc – i*),

– jeśli po **i** stoi samogłoska – **i** zaliczamy do tematu (*cioci – a*),

	l. poj.	l. mn.
M.	<i>cioci –a</i>	<i>cioci –e</i>
D.	<i>cioc –i</i>	<i>cioc – Ø</i>
C.	<i>cioc –i</i>	<i>cioci –om</i>
B.	<i>cioci –ę</i>	<i>cioci –e</i>
N.	<i>cioci –ą</i>	<i>cioci –ami</i>
Ms.	<i>cioc –i</i>	<i>cioci –ach</i>
W.	<i>cioci –u</i>	<i>cioci –e</i>

Zapamiętaj!

Istnieje grupa rzeczowników, które występują w dwóch rodzajach, a więc mają dwa różne (w zależności od rodzaju) wzorce odmiany:

- (ten) *podkoszulek, frędzel* (ta) *podkoszulka, frędzla*
- (ten) *klusek, rodzynek* (ta) *kluska, rodzynka*
- (ten) *skwarek* (ta) *skwarka*

Odmiana rzeczownika: (ten) *podkoszulek*

	liczba pojedyncza	liczba mnoga
M.	<i>podkoszulek – Ø</i>	<i>podkoszulk –i</i>
D.	<i>podkoszulk –a (e:Ø)</i>	<i>podkoszulk –ów</i>
C.	<i>podkoszulk –owi</i>	<i>podkoszulk –om</i>
B.	<i>podkoszulek – Ø (Ø:e)</i>	<i>podkoszulk –i</i>
N.	<i>podkoszulki –em (e:Ø, k:ki)</i>	<i>podkoszulk –ami</i>
Ms.	<i>podkoszulk –u (ki:k)</i>	<i>podkoszulk –ach</i>
W.	<i>podkoszulk –u</i>	<i>podkoszulk –i</i>

Odmiana rzeczownika: (ta) *podkoszulka*

	liczba pojedyncza	liczba mnoga
M.	<i>podkoszulk –a</i>	<i>podkoszulk –i</i>
D.	<i>podkoszulk –i</i>	<i>podkoszulek – Ø (Ø:e)</i>
C.	<i>podkoszulc –e (k:c)</i>	<i>podkoszulk –om (e:Ø)</i>
B.	<i>podkoszulk –ę (c:k)</i>	<i>podkoszulk –i</i>
N.	<i>podkoszulk –ą</i>	<i>podkoszulk –ami</i>
Ms.	<i>podkoszulc –e (k:c)</i>	<i>podkoszulk –ach</i>
W.	<i>podkoszulk –o (c:k)</i>	<i>podkoszulk –i</i>

Uwaga!

Istnieje również grupa rzeczowników nieodmiennych:

salami, menu, emu, boa, kakadu, kiwi, kakao, mango, tabu, kepi, jury, bikini, guru, kamikadze, taksy, toffi, tournee, igloo.

Do nieodmiennych należą też nazwy niektórych miast, rzek, państw czy gór, np. *Toronto, Tokio, Toledo, Palermo, Misisipi, Peru.*

Historia na teście

POCZĄTKI LUDZKOŚCI

PODZIAŁ HISTORII EUROPY NA EPOKI (PERIODYZACJA):

- prehistoria – dzieje człowieka przed pojawieniem się pisma; epoka kamienia;
- starożytność – wielki dział historii, która rozegrała się przed naszą erą; to dzieje dawnych cywilizacji skupionych wokół Morza Śródziemnego: Grecji (kultura minojska, mykeńska), Rzymu, Egiptu, Palestyny, Azji Mniejszej; to historia Mezopotamii (Sumer, Babilonia, Asyria), Starożytnych Indii oraz Chin. Zaczyna się ok. cztery tysiące lat przed naszą erą (przypuszczalny czas, w którym wynaleziono pismo). Kończą ją nadejście naszej ery: narodziny Chrystusa (1 r. n.e.), upadek Cesarstwa Rzymskiego (476 r. n.e.) i nastanie chrześcijaństwa;
- średniowiecze – czasy od roku 476 do wieku XV, w którym to Jan Gutenberg wynalazł druk (1450 r.), upadł podbity przez Turków Konstantynopol (1453 r.), Krzysztof Kolumb odkrył Amerykę (1492 r.);
- nowożytność – obejmuje czasy od końca średniowiecza do zakończenia I wojny światowej, tj. do 1918 r.;
- historia najnowsza – od końca epoki nowożytnej do dziś.

ZAPAMIĘTAJ

- **Antropogeneza** – (od gr. antropos – człowiek i genesis – rodzenie się) to powstanie i rozwój rodowodu człowieka jako gatunku biologicznego
- **Epoka kamienia** – najwcześniejsza i najdłuższa z trzech epok prehistorii; obejmuje okres od pojawienia się pierwszych narzędzi z kamienia do czasu masowego wykorzystywania narzędzi i przedmiotów wykonanych z metalu.
- **Archeologia** – nauka badająca pozostałości materialne dawnych społeczeństw, głównie na podstawie prac wykopaliskowych; ma na celu odtworzenie społeczno – kulturalnej przeszłości człowieka.
- **Ewolucja** – proces przekształcania się organizmów w zmiennych warunkach środowiska, polegający na powstawaniu i utrwalaniu się w ciągu pokoleń nowych, dziedzicznych cech przystosowawczych, różnicowaniu się populacji i wyodrębnieniu nowych gatunków, coraz liczniejszych, wyżej zorganizowanych i wyspecjalizowanych.
- **Hominidy** – gatunki człowiekowatych (wykazujące dużą inteligencję, skłonność do przyjmowania dwunożnej postawy oraz zdolność do wytwarzania i używania narzędzi), które 4-5 mln lat temu oddzieliły się od linii ewolucyjnej małp.

EPOKA KAMIENIA

PALEOLIT

- 4– 5 mln lat temu, Afryka Wschodnia, hominidy oddzielają się od linii ewolucji małp;
- ok. 2,4 mln lat temu, pojawia się homo habilis przedstawiciele homo habilis zaczynają wytwarzać narzędzia oparte na technice obróbki kamienia, (zastrzone kamienie do ćwiartowania mięsa);
- ok. 1,9 mln lat temu, pojawia się homo erectus (człowiek wyprostowany; pitekanthrop), udoskonala wytwarzanie narzędzi kamiennych (pięściaki), posługuje się ogniem, kolonizuje Afrykę, Południową i Wschodnią Europę, Południową i Wschodnią Azję;
- ok. 135 tys. lat temu, Afryka Wschodnia, pojawia się homo sapiens (człowiek myślący), który ok. 100 tys. lat temu rozpoczyna wędrówkę na inne kontynenty;
- ok. 40 tys. lat temu homo sapiens zaczyna zaludniać Europę – kontynent zamieszkiwany już przez neandertalczyków (hominidów, którzy żyli na stepach i w tundrach, wytwarzali narzędzia z kamienia i drewna, żyli z myślistwa i zbieractwa, praktykowali pochówek zmarłych). Neandertalczyki ze względu na słabo rozwiniętą zdolność mówienia nie przetrwali rywalizacji z ludźmi.
- ok. 15 tys. lat temu grupy ludzi pierwotnych przez Cieśninę Beringa wędrują z Azji do Ameryki; – łączą się w 20 – 30 – osobowe grupy, doskonałą technikę polowania na duże zwierzęta, posługują się oszczepem, trudnią się zbieractwem, tworzą kulturę (malowidła w jaskiniach).
- ok. 10 tys. lat temu człowiek pierwotny („człowiek zręczny”):
 - zaczyna posługiwać się łukiem,
 - trudni się myślistwem i zbieractwem,
 - uczy się uprawy roli (rolnictwo) i hodowli bydła,
 - wyrabia ceramikę,
 - eksperymentuje z metalami (z miedzi wykonuje małe przedmioty i ozdoby;
 - z koczowniczego trybu życia przechodzi do trybu osiadłego

NEOLIT

Pierwszymi rolnikami byli mieszkańcy tzw. Żyznego Półksiężycza, terytorium rozciągającego się od Morza Śródziemnego do Zatoki Perskiej, w skład którego wliczamy Palestynę, Fenicję, Syrię i Mezopotamię (obszar nad Eufratem i Tygrysem) .

- By ułatwić sobie uprawę zbóż, wytworzyli kamienne motyki, sierpy i żarna.
- Ok. 9 tys. lat temu udomowili pierwsze zwierzęta – owce i kozy, a następnie bydło i drób.
- Jako pierwsi zaczęli zakładać osady liczące od kilkuset do kilku tysięcy mieszkańców. Najstarsze osiedle ludzkie – Jericho (Palestyna) datuje się na 8 tys. lat p.n.e.
- Brąz – to stop miedzi i cyny w stosunku 90% do 10%; ludzkość nauczyła się wytapiać brąz ok 5 tys. lat temu, próbując udoskonalić produkcję narzędzi.; dał nazwę nowej epoce – brązu, w której pojawiły się najstarsze cywilizacje.

Proces powyższych przemian nazywany jest rewolucją neolityczną; nie z uwagi na szybkość zmian, lecz na ich doniosłość dla rozwoju ludzkości.

lat temu

4– 5 mln

2,4 mln

1,9 mln

135 tys.

40 tys.

15 tys.

12 – 10 tys.

9 tys.

8 tys.

5 tys.

Struktury społeczne i systemy władzy starożytnych państw

W STAROŻYTNOŚCI WYKSZTAŁCIŁY SIĘ TRZY FORMY USTROJOWE

MONARCHIA

Monarchia – forma ustroju państwa, w którym najwyższą władzę sprawuje jedna osoba – monarcha (król, faraon, cesarz)

- Na obszarze Bliskiego Wschodu znana była jako **monarchia despotyczna**.
- W Grecji znana jako **tyrania**.

W Starożytnym Egipcie władzę jednoosobowo sprawował faraon – był najwyższym kapłanem, ustawodawcą, sędzią i dowódcą armii. Utożsamiano go z bogiem Horusem, a sam faraon przyjmował jego imię. Oznaczało to, że w Egipcie panowała **teokracja**, czyli „władza boga”.

Starożytna Mezopotamia

Sumeryjskimi miastami–państwami rządili królowie–kapłani, a świątynie były centrami władzy. Król był zazwyczaj kapłanem w świątyni opiekuńczego boga danego miasta.

Despocja wschodnia jest to typowy ustrój polityczny imperiów starożytnego Wschodu. Na szczycie hierarchii państwowej stał monarcha o nieograniczonej i niekontrolowanej przez nikogo czyli despotycznej władzy. Dysponował on formalnie zasobami całego kraju i życiem jego mieszkańców a jego autorytet dodatkowo wzmacniał czynnik religijny: król najczęściej czczony był jak bóstwo.

W tym systemie społeczeństwo zostało całkowicie podporządkowane państwu. W zarządzaniu nim pomagały monarche, oprócz grupy kapłanów, rzesze urzędników, tworzących rozbudowany aparat biurokratyczny, niekiedy poprzez swoje ambicje, zagrażających pozycji władcy.

Fundamentem gospodarki starożytnych despocij było niewolnictwo, czyli taki układ społeczny, w którym ludzie są własnością innych ludzi, służą im, pracują na ich korzyść bez wynagrodzenia, są ich majątkiem – jak reszta dobytku. Stoją na samym dole drabiny społecznej i nie mają żadnych praw.

OLIGARCHIA

Oligarchia jest to taki system, w którym władza jest skoncentrowana w rękach wąskiej grupy uprzywilejowanych osób (arystokracji) najczęściej wyłanianej według kryterium posiadanej majątku.

Przykład – Sparta.

DEMOKRACJA

Demokracja to władza ludu – wszyscy mają prawo brać udział w rządzeniu państwem, w podejmowaniu najważniejszych decyzji. (z gr. *demos* – lud + *kratos* – władza).

Przykład: demokracja ateńska
republika rzymska.

Spółeczeństwa starożytnych państw były podzielone na warstwy wyższe i niższe. Mówi się, że były silnie zhierarchizowane.

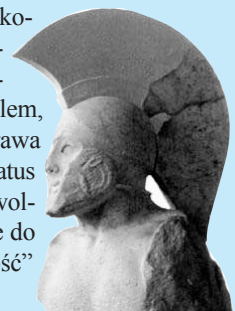
W EGIPCIE:

- Faraon – uważany za wcielenie boga i najwyższego kapłana
- Kapłani, wyżsi urzędnicy
- Niżsi urzędnicy
- Służba, rzemieślnicy, chłopci
- Niewolnicy

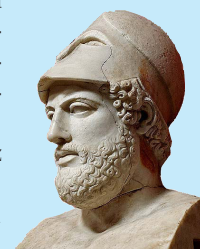
W SPARCIE:

- **Spartiaci** – obywatele Sparty posiadający pełne prawa polityczne. Stanowili wąską grupę właścicieli ziemskich i do nich należała faktyczna władza
- **Periojkowie** – wolna ludność miast, trudniąca się handlem i rzemiosłem. Pozbawieni byli praw politycznych.
- **Heloci** – rdzenna ludność Lakonii i Mesenii podbita i ujarzmiona przez spartiatów. Zajmowali się rzemiosłem i handlem, byli wolni, ale nie posiadali prawa do udziału we władzy. Mieli status społeczny niemal równy niewolnikom (poprzez przywiązanie do ziemi) stanowiących „własność” państwa.

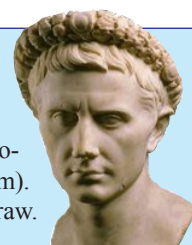
W ATENACH:

- **Wspólnota obywatelska** – prawa polityczne w Atenach posiadali wszyscy wolni mężczyźni powyżej 21 roku życia, legitymujący się pochodzeniem i obywatelstwem swego polis. Praw politycznych nie miały kobiety.
- **Metojkowie** – cudzoziemcy (bez praw obywatelskich).
- **Niewolnicy** – bez żadnych praw. Są własnością innych ludzi.

W RZYMIE:

- **Patrycjusze** – możne, arystokratyczne rody (skupiają władzę).
- **Plebejusze** – wolni Rzymianie (biorą udział w zgromadzeniu ludowym).
- **Niewolnicy** – nie mają żadnych praw.

USTRÓJ POLITYCZNY SPARTY

- Sparta powstała w XI w. p.n.e. w wyniku podboju południowej części Peloponezu przez Dorów.
- Społeczeństwo dzieliło się na 3 podstawowe grupy:
 - **spartiatów** (posiadali pełnię praw politycznych i ekonomicznych),
 - **periojków** (posiadali prawa ekonomiczne),
 - **helotów** (wywodzili się z ludności podbitej i byli pozbawieni jakichkolwiek praw).
- Państwo to było monarchią o charakterze oligarchicznym. Jej specyfika polegała na równoczesnych rządach 2 królów, których pozycja sprowadzała się raczej do funkcji dowódczych. Faktyczna władza należała do wąskiego grona właścicieli ziemskich, wywodzących się z grona spartiatów, czyli **oligarchów**.
- Sparta była społeczeństwem zmilitaryzowanym, gdzie główny wysiłek wychowawczy skoncentrowany był na wyszkoleniu kadr wojska niezbędnego nie tylko do prowadzenia wojen z wrogiem zewnętrznym, ale i utrzymania w posłuchu helotów.
- Władza formalnie należała do dwóch królów, ale już sam fakt współrządów, osłabiał ich pozycję, która sprowadzała się raczej do funkcji dowódczych.
- Faktyczną władzę sprawowali najwyżsi urzędnicy państwowi, **eforowie**, w liczbie 5 oraz **geruzja**, czyli rada starców, składająca się z 28 członków. Jej członków wybierano spośród spartiatów, którzy ukończyli 60 rok życia. Do nich należało uchwalanie praw i faktyczna władza sądowa.
- Istniało również zgromadzenie ludowe zwane apellą, zatwierdzające uchwały geruzji oraz wybierające eforów i członków geruzji. W jego obradach mogli uczestniczyć spartiaci po ukończeniu trzydziestki.

STRUKTURA WŁADZY

Władza wykonawcza

KRÓL

KRÓL

DWÓCH KRÓLÓW

Dwaj królowie byli przede wszystkim wodzami, ale także najwyższymi kapłanami, zajmowali się wróżbiarstwem, posiadali uprawnienia sędziowskie.

APELLA

Zgromadzenie ludowe zwane apellą, nie miało prawdziwego wpływu na rządy.

- Zatwierdzało jedynie prawa i uchwały przedstawione przez Radę Starszych.
- Zebrani nie mieli prawa dyskusji, ani możliwości wprowadzenia jakichkolwiek poprawek.
- Zgromadzenie wybierało eforów i członków geruzji.
- W jego obradach mogli uczestniczyć jedynie spartiaci po ukończeniu trzydziestego roku życia.

EFOR

EFOR

EFOR

EFOR

EFOR

PIĘCIU EFORÓW

Faktyczną władzę cywilną (wykonawczą) dzierżyli najwyżsi urzędnicy państwowi, **eforowie**, w liczbie pięciu.

- Mieli prawo zwoływania zgromadzenia ludowego (apelli) i to do nich należało interpretowanie wyników jej głosowania.
- Przewodzili także geruzji.
- Wybierani byli przez zgromadzenie ludowe na okres 1 roku.
- Kontrolowali wszystkie instytucje, urzędy i całość życia publicznego w Sparcie.
- W ich rękach spoczywały: administracja, polityka zagraniczna, sądownictwo.
- Po zakończeniu kadencji, ze swojej działalności składali sprawozdanie i w razie nadużyć mogli zostać pociągnięci do odpowiedzialności.

Władza ustawodawcza i sądowicza

GERUZJA – RADA STARSZYCH

Rada starszych składała się z 28 członków (tzw. **gerontów**) wybieranych spośród spartiatów, którzy ukończyli 60 rok życia i należących do najznamienitszych rodów.

- Wybierani byli na zgromadzeniu ludowym i pełnili swoją funkcję dożywotnio.
- Do nich należała władza ustawodawcza oraz najwyższa władza sądowicza.
- To Rada Starszych opracowywała ustawy, które następnie przedstawiała Zgromadzeniu Ludowemu pod głosowanie.

USTRÓJ POLITYCZNY ATEN

Grecy nigdy nie utworzyli jednego, wspólnego państwa. Życie zorganizowane było w polis – niezależnych miastach–państwach. Były one odrębnymi wspólnotami samorządnych gmin.

Ateny początkowo również miały ustrój monarchiczny, ale około IX wieku p.n.e. zapanował tu ustrój oligarchiczny i władza znalazła się w rękach wielkich właścicieli ziemskich (zwanymi **eupadrytami**). Oni też pełnili najwyższe urzędy w państwie.

Instytucjami politycznymi w republice ateńskiej były:

- **archonci** – wysocy urzędnicy, w liczbie zazwyczaj 9,
- **areopag** – rada złożona z byłych archontów, obradujących na wzgórzu Aresa, stąd jej nazwa ,
- **eklezja** – zgromadzenie ludowe, wybierające urzędników i zatwierdzające zapadłe uchwały.

OTO STRUKTURA WŁADZY:

ARCHONT

Władzę wykonawczą pełnili wybierani na jeden rok **archonci**:

- **archont eponymos** stał na czele kolegium archontów, sprawował władzę wykonawczą, od jego imienia nazywano rok;
- **archont polemarchos** kierował polityką zagraniczną i dowodził wojskiem;
- **archont basileus** odpowiadał za sprawy religijne i kultowe;
- **sześciu tesmotetów** zajmowało się ustawodawstwem, byli oni również sędziami w sprawach prywatnych. Tesmoteci określali, co jest zgodne z normami prawnymi polis.

AREOPAG

Władza ustawodawcza należała do kolegium zespółu złożonego z byłych archontów zwanego **areopagiem**.

- Sprawował on najwyższą władzę sądowniczą i polityczną, decydował o najważniejszych sprawach kraju.
- Zajmował się kontrolowaniem wszelkich urzędników, w tym archontów, których miał prawo odwołać z urzędu.
- W skład areopagu do czasów reform demokratycznych wchodził wyłącznie przedstawiciele arystokracji.

W 594 r. p.n.e. Radę Starszych zreformował Solon nadając jej cechy organu strzegącego prawa, obyczajów i moralności.

EKLEZJA

Zgromadzenie Ludowe zwane **eklezją** składało się z wolnych obywateli–mężczyzn, którzy ukończyli 21 lat.

Uwaga!

Kobiety nie miały praw obywatelskich.

- Początkowo zgromadzenie wybierało urzędników i zatwierdzało podjęte uchwały.
- W okresie pełnej demokracji eklezja, jako reprezentacja ogółu, była najwyższą władzą w państwie, decydującą o polityce zagranicznej, sprawach wojskowych i niektórych sądowych.

W Atenach powstał jeden z najbardziej restrykcyjnych systemów prawnych, stworzony przez prawodawcę Drakona, którego przepisy, ponoć „krwią pisane” stały się wręcz przysłowiem. Stopniowo jednak ustrój ten ulegał ewolucji w kierunku demokracji.

- Ateński demos (lud), w sumie niejednorodny, ostatecznie w jego skład wchodził obok ludzi autentycznie ubogich, także armatorzy, kupcy, bankierzy i bogaci rzemieślnicy domagał się współudziału w rządzeniu. Aby zapobiec wybuchowi społecznemu postanowiono przeprowadzić niezbędne reformy. Powierzono je w **594 p.n.e.** prawodawcy **Solonowi**, który:

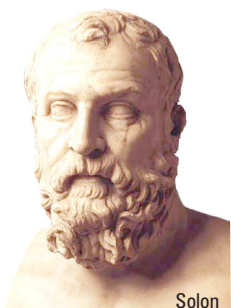
594 P.N.E. REFORMA SOLONA

- podzielił społeczeństwo na 4 klasy wg. kryterium majątkowego. Przynależność do danej grupy decydowała o zakresie praw politycznych,
- utworzył Radę Czterystu, składającą się z przedstawicieli zamożniejszej części demosu,
- nadał większe uprawnienia zgromadzeniu ludowemu.
- powołał tzw. trybunał ludowy – **heliai**. Początkowo uzupełniał on pracę archontów, z czasem zdominował ich w zakresie kompetencji.
- anulował długi, za które ubożsi z demosu mogli być sprzedani w niewolę.

- Jednak ta umiarkowana reforma nie zdołała zapobiec niepokojom. Pod pretekstem obrony praw ludu, znaleźli się jego samozwańcy rzecznicy i doszło do zaprowadzenia tyranii przez Pizystrata i jego synów. Dopiero pod koniec VI w. p.n.e., udało się tyranii obalić i zaszła konieczność ponownej reformy, przeprowadzonej przez prawodawcę **Klejstenesa w 506 p.n.e.** W jej wyniku:

506 P.N.E. REFORMA KLEJSTENESA

- w miejsce rozwiązanej Rady Czterystu powstała Rada Pięciuset,
- wprowadzono nowy podział administracyjny państwa. Ateny zostały podzielone na 10 okręgów terytorialnych i wyborczych zwanych fylami, z których wybierano 50 członków do Rady Pięciuset.
- pomniejszono uprawnienia areopagu i archontów do funkcji głównie sądowniczych,
- powiększyły się kompetencje zgromadzenia ludowego,
- utworzono sąd skorupkowy tzw. **ostracyzm**, czyli możliwość skazywania na banicję osób zagrażających państwu i jego ustrojowi,
- powstał urząd strategów.

Solon

W praktyce jednak nadal władzę piastowały osoby zamożne, choć niekoniecznie arystokraci, ponieważ urzędy były honorowe, co wykluczało prostych ludzi.

- Dalszym impulsem do rozwoju demokracji stały się wojny perskie. Po ich zakończeniu wzrosło znaczenie ateńskiej floty, w której służyli najubożsi obywatele. Mieli oni teraz coraz więcej do powiedzenia i zaczęli domagać się większego wpływu na rządy. W V w. p.n.e. za czasów Peryklesa demokracja ateńska przyjęła dojrzałą formę.

Demokrację ateńską (miała charakter bezpośredni) w pełni uformował przywódca demosu, **Perykles** w **połowie V w. p.n.e.** Wprowadził on następujące ustawy:

POŁ. V W. P.N.E. REFORMA PERYKLESA

- wprowadził płatne urzędy, co otworzyło do nich drogę wszystkim obywatelom
- wprowadził diety za udział w posiedzeniach zgromadzenia ludowego, co zwiększyło frekwencję i dało szansę wszystkim uprawnionym Ateńczykom uczestnictwa w życiu publicznym
- od tej pory zgromadzenie ludowe (**eklezja**) podejmowało najważniejsze decyzje; w sprawach trudniejszych proszono o opinie Radę Pięciuset.

Prawa obywatelskie stanowiące fundament demokracji ateńskiej:

- udział w obradach zgromadzenia
- możliwość sprawowania urzędów
- swoboda przemówień na eklezji (zgromadzeniu)
- zasiadanie w trybunałach

JAKIE BYŁY WADY DEMOKRACJI ATEŃSKIEJ?

- Niewolnicy, kobiety oraz mieszkańcy Aten nie mogący udowodnić swego obywatelstwa oraz najgorzej sytuowani, byli faktycznie poza nawiasem, a stanowili ponad 50% społeczności ateńskiej.
- Finansowanie demokratycznego systemu Aten odbywało się kosztem wyzysku innych greckich polis, sprzymierzeńców Aten, ze Związku Morskiego, powołanego podczas wojen perskich w 478 p.n.e.
- Nadużycia ostracyzmu, intrygi i manipulacje polityczne.
- Wzrost biurokracji.

Perykles

Rzeźby przedstawiające tyranobójców Harmodiosa i Aristogeitona

Pamiętaj: prawa polityczne w Atenach (zresztą i innych polis), posiadali wszyscy wolni mężczyźni powyżej 21 roku życia, legitymujący się pochodzeniem i obywatelstwem swego polis (tzn. ateńskim).

STRUKTURA USTROJOWA ATEN

ZGROMADZENIE LUDOWE (EKLEZJA)

Uczestniczyć w nim mogli tylko rodowici Ateńczycy, którzy ukończyli 18 rok życia. Pełniło władzę ustawodawczą. Podczas zgromadzeń przegłosowywano ustawy, obradowano nad polityką zagraniczną, decydowano o wojnie lub pokoju, kontrolowano urzędników, odbywał się też sąd skorupkowy (musiało zebrać się kworum – 6000 obywateli).

STRATEGOWIE

Do nich należało dowództwo nad wojskiem, administracja i sądownictwo wojskowe

RADA PIĘCIUSET (TZW. BULE)

– 500 członków powoływano przez wybór, bądź głosowanie. Rada miała inicjatywę ustawodawczą, przygotowała projekty ustaw pod obrady Zgromadzenia Ludowego, zajmowała się finansami państwa oraz budową okrętów.

ARCHONT

Władzę wykonawczą pełnili wybierani na jeden rok **archonci**:
eponim – najwyższy urzędnik,
basileus – naczelny kapłan
polemarch – naczelny wódz
 6 **tesmotetów** czyli sędziów

PRYTANOWIE

Byli to urzędnicy w liczbie 50. Zajmowali się bieżącymi sprawami państwa.

AREOPAG

Składał się z byłych archontów. W jego rękach spoczywało sądownictwo najcięższych przestępstw oraz kwestie związane z kultem.

HISTORIA – TEST

Początki ludzkości

1. Zbuduj słownikową definicję pojęcia historia. Uwzględnij przynajmniej dwa różne znaczenia tego wyrazu.

historia – A.
B.

2. Podziel źródła historyczne na pisane i niepisane:

przedmioty codziennego użytku, broń, pamiątniki, listy, przekazy ustne, roczniki, obrazy, mozaiki, kroniki.

3. To, że pierwszy człowiek pojawił się w Afryce

- A. jest dziełem przypadku.
- B. wiąże się z panującymi wówczas warunkami klimatycznymi.
- C. ma związek z kończącą się w Afryce epoką zlodowacenia.
- D. nie zostało do dziś udowodnione.

4. Jedną z najstarszych osad neolitycznych było

- A. Tell Mureybet
- B. Çatal Hüyük
- C. Dżarmo
- D. Jerycho

Mezopotamia

1. W tabeli zapisano sześć zdań odnoszących się do historii Babilonii. Podkreśl TAK, jeśli zdanie jest prawdziwe, lub NIE, jeśli jest niezgodne z prawdą.

	TAK	NIE
1. Mezopotamia to obszar pomiędzy dwoma rzekami – Tygrysem i Jordanem.		
2. Mezopotamię zamieszkiwały ludy semickie.		
3. Nazwa Semici pochodzi od Sema, syna Abrahama.		
4. Największy zasięg i znaczenie Babilonia osiągnęła za panowania Hammurabiego.		
5. Nabuchodonozor II zdobył Jerozolimę, a ludność żydowską przesiedlił do Babilonu.		
6. Mezopotamczycy wierzyli, że życie pozagrobowe nie zależy od postępowania człowieka przed śmiercią, lecz od tego, jak zostanie wyposażony po śmierci.		

2. Dokończ prawa ustanowione przez Hammurabiego, pamiętając o kierowaniu się zasadą “oko za oko, ząb za ząb”.

- a. Jeśli syn ojca swego uderzył,
- b. Jeśli obywatel oko obywatelowi wybił,
- c. Jeżeli kość obywatela złamał,
- d. Jeśli obywatel ząb obywatelowi równemu sobie wybił,

Starożytny Egipt

3. Przedstaw na wykresie piramidę społeczną starożytnego Egiptu.

faraon, rzemieślnicy, urzędnicy, kapłani, chłopci, kupcy

Odp.

4. Znając strukturę społeczną starożytnego Egiptu, wpisz, kto sprawował następujące funkcje lub wykonywał podane zajęcia.

- a) – doradzanie władcy, dysponowanie wiedzą matematyczną, astronomiczną i medyczną
- b) – uprawa pól, budowa i naprawa kanałów, budowa piramid
- c) – najwyższy kapłan, wódz, sędzia i prawodawca, uważany za syna boga Re
- d) – nadzorowanie budowy i naprawy kanałów, wskazywanie wielkości i rodzaju upraw, zbieranie podatków, sądzenie przestępców
- e) – budowa i ozdabianie świątyń, piramid i pałaców
- f) – „łowczynie dusz”, wyposażanie zmarłego w żywność i przedmioty niezbędne mu w życiu pozagrobowym

5. Przyporządkuj bóstwu egipskiemu zakres jego panowania.

- a) Re
- b) Izyda
- c) Ozyrys
- d) Horus
- e) Set

1. opiekun pustyni, szlaków karawan, dalekich wypraw
2. bogini miłości, nieba i czarów
3. pan Wszechświata, nieba i słońca
4. bóg nieba i opiekun faraonów
5. bóg śmierci i odrodzonego życia

6. Podkreśl nazwy zwierząt, którym w Egipcie oddawano boską cześć.

kot, krokodyl, wielbłąd, skarabeusz, sęp, jastrząb, żmija

7. Dokończ zdania.

- Egipcjanie uważali, że dusza ludzka
....., ale jej przetrwanie jest związane z
- Dlatego zwłoki i sporządzano
- Zmarli z rodziny królewskiej byli, a następnie specjalną barką zawożeni do
- Zanim człowiek dostał się do krainy zmarłych, musiał stanąć przed sądem

Izrael

8. Dzieje Izraela zaczynają się od:

- a) wypędzenia z Edenu Adama i Ewy.
- b) przybycia pod wodzą Mojżesza do ziemi Kanaan w II poł. XIII w. p.n.e. koczowniczych plemion Izraelitów.
- c) zawarcia przez Boga przymierza z Abrahamem.
- d) zawarcia przez Boga przymierza z Jakubem.

9. Uzupełnij zdania.

- a) Najważniejszym świętem żydowskim jest, która trwa
..... dni i obchodzona jest na pamiątkę
- b) Podstawowym świętem żydowskim jest, czyli, który rozpoczyna się o zachodzie słońca w i trwa

10. Zaznacz prawdę (P) lub fałsz (F).

	P	F
1. Palestyna dzieliła się na Judeę, Samarię i Galileę.		
2. Izraelici zajmowali się rolnictwem, hodowlą owiec i bydła, rybołówstwem, handlem i żeglarsztwem.		
3. Świętą księgą Izraelitów była <i>Biblia</i> .		
4. Tora to Pięcioksiąg Mojżeszowy, czyli pięć pierwszych ksiąg <i>Biblii</i> .		
5. <i>Talmud</i> to inna nazwa <i>Biblii</i> .		
6. Żydzi wierzyli, że są osobiście odpowiedzialni przed Bogiem za swoje czyny, a po śmierci czeka ich Sąd Boży.		
7. Za najważniejszych proroków uważano Izajasza, Ezechiela, Jeremiasza, Daniela, Salomona.		
8. Ściana Płaczu to pozostałość po Drugiej Świątyni żydowskiej zburzonej przez Rzymian.		
9. Żydzi przeżyli dwie niewole – egipską i babilońską.		

11. Teokracja to

- a) czas sędziów stojących na czele Izraela.
- b) ustrój, w którym władzę sprawują prorocy.
- c) kierowanie się w życiu prawem Bożym.
- d) „rządy Boga”.

12. Biblijny król Dawid to:

- A. syn Saula.
- B. władca Filistynów.
- C. autor biblijnych Psalmów.
- D. ojciec Salomona.

Podsumowanie (Mezopotamia, Egipt, Izrael)

13. Uzupełnij tabelę:

Cywilizacja	Najważniejszy bóg	Budowla
A. Egipt		
B. Mezopotamia		
C. Izrael		
D. Grecja		
E. Rzym		

- 1. Najważniejszy bóg: Zeus
- 2. Boga nazywano: Jahwe
- 3. Najważniejszy bóg: Marduk
- 4. Najważniejszy bóg: Zeus zwany jest Jowiszem
- 5. Najważniejszy bóg: Re (Ra) – bóg słońca
- a) piramida Cheopsa, b) zikkurat, c) akwedukt, d) Partenon, e) Świątynia Salomona

14. Które z osiągnięć przypiszesz starożytnym Egipcjanom?

- a) pismo, koło, kalendarz, wysoko rozwinięta matematyka i astronomia,
- b) wysoko rozwinięta matematyka, astronomia, wodomierze, operacje medyczne

15. Niepodkreślone w poleceniu 14 osiągnięcia cywilizacyjne przyporządkuj odpowiedniej kulturze.

Odp.

16. Połącz datę z wydarzeniem.

a) ok. 3500 p.n.e.	b) koniec IV tys. p.n.e.
c) XVIII w. p.n.e.	d) ok. XIII w. p.n.e.
e) X w. p.n.e.	f) VII/VI w. p.n.e.
g) 587 – 538 p.n.e.	

1. Panowanie Salomona w Izraelu.
2. Początek dziejów Izraela.
3. Panowanie w Babilonii Nabuchodonozora II.
4. Niewola babilońska ludu żydowskiego.
5. Zjednoczenie przez Menesa Górnego i Dolnego Egiptu.
6. Panowanie w Babilonii Hammurabiego.
7. Cywilizacja Sumerów.

17. Wskaż szereg, w którym wymienione zostały wszystkie elementy cywilizacji.

- A. Kalendarz, pismo, miasta, państwo.
- B. Kalendarz, wojsko, miasta, państwo.
- C. Pismo, narzędzia, miasta, państwo.
- D. Wojsko, kalendarz, pismo, miasta.

ODPOWIEDZI

Początki ludzkości

Odp. 1

historia – A. nauka, która zajmuje się badaniem przeszłości;
– B. przeszłość.

Odp. 2

pisane: pamiętniki, listy, roczniki, kroniki
niepisane: przedmioty codziennego użytku, broń, przekazy ustne, obrazy, mozaiki

Odp. 3 B.

Odp. 4 D.

Mezopotamia

Odp. 1

1. NIE, 2. TAK, 3. NIE, 4. TAK, 5. TAK, 6. TAK

Odp. 2

Jeśli syn ojca swego uderzył, utną mu rękę.
Jeśli obywatel oko obywatelowi wybił, i jemu wybiją oko.
Jeżeli kość obywatela złamał, i jemu złamią kość.
Jeśli obywatel ząb obywatelowi równemu sobie wybił, i jemu wybiją ząb.

Starożytny Egipt

Odp. 3

faraon
kapłani
urzędnicy
rzemieślnicy, kupcy
chłopi

Odp. 4

a) kapłani, b) chłopci, c) faraon, d) urzędnicy, e) rzemieślnicy,
f) kapłanki

Odp. 5

a) Re – 3. b) Izyda – 2. c) Ozyrys – 5. d) Horus – 4. e) Set – 1.

Odp. 6 kot, krokodyl, wielbłąd, skarabeusz, sęp, jastrząb, zmijsza

Odp. 7

– Egipcjanie uważali, że dusza ludzka istnieje także po śmierci, ale jej przetrwanie jest związane z zachowaniem ciała.
– Dlatego zwłoki były balsamowane i sporządzano mumie.
– Zmarli z rodziny królewskiej byli balsamowani, a następnie specjalną barką zawożeni do Doliny Królów.
– Zanim człowiek dostał się do krainy zmarłych, musiał stanąć przed sądem Ozyrysa.

Izrael

Odp. 8 b) i c)

Odp. 9

a) Najważniejszym świętem żydowskim jest pascha, która trwa 7 dni i obchodzona jest na pamiątkę wyjścia Żydów z Egiptu.
b) Podstawowym świętem żydowskim jest szabat, czyli siódmy dzień tygodnia, który rozpoczyna się o zachodzie słońca w piątek i trwa całą dobę.

Odp. 10 1.–P, 2.–F, 3.–P, 4.–P, 5.–F, 6.–P, 7.–F, 8.–P, 9.–P

Odp. 11 d)

Odp. 12 c) i d)

Podsumowanie

Odp. 13

Egipt 5. a)
Mezopotamia 3. b)
Izrael 2. e)
Grecja 1. d)
Rzym 4. c)

Odp. 14 b).

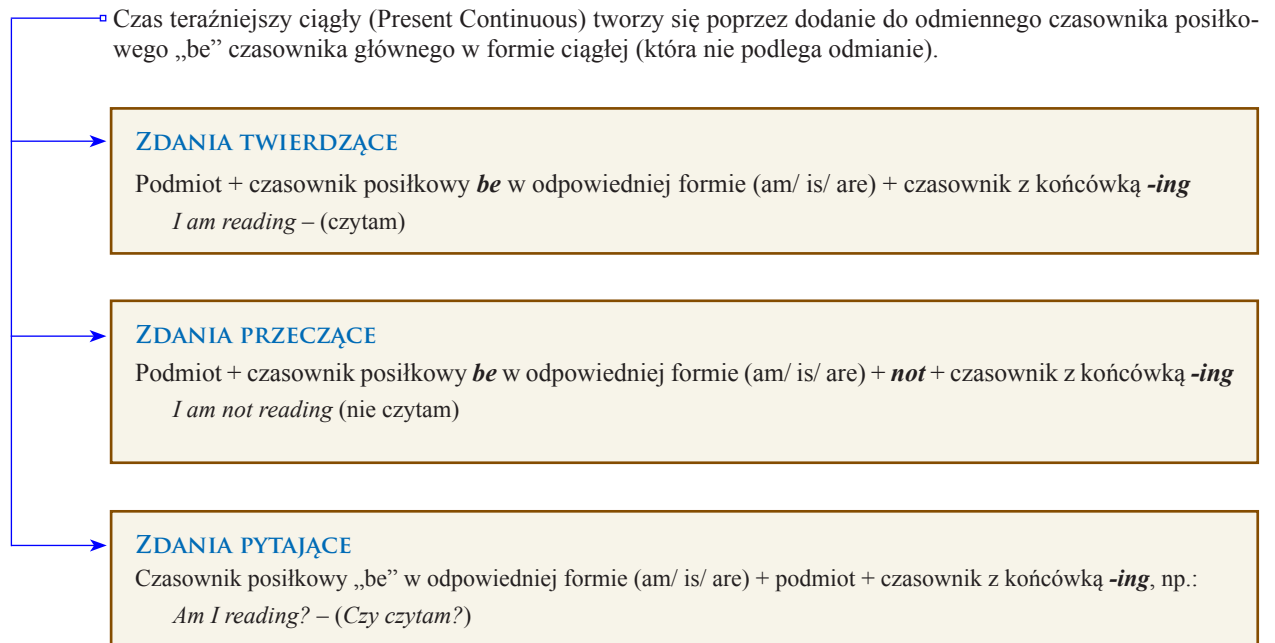
Odp. 15 Sumerowie

Odp. 16 a) 7, b) 5, c) 6, d) 2, e) 1, f) 3, g) 4

Odp. 17 A.

CZAS PRESENT CONTINUOUS

(TERAŻNIEJSZY CIĄGŁY)

Język angielski uwielbia skróty, więc najczęściej w mowie, a zazwyczaj również i w piśmie, czasownik **be** ulega ściągnięciu:

1. os. lp. I'm studying
2. os. lp. you're studying
3. os. lp. he's/she's/it's studying

1. os. lm. we're studying
2. os. lm. you're studying
3. os. lm. they're studying

Uwaga! Jeśli czasownik **be** nie jest ściągnięty, oznacza to szczególną emfazę, położenie nacisku na wypowiedź, np.:

I'm listening to the radio. *Slucham radia.*
I **am** listening to the radio. *(Ależ) ja slucham radia!*

Pytania z negacją – pełne formy

Zwykle struktura pytań z przeczeniem (których często używa się np. w funkcji pytań retorycznych) jest następująca:

1. os. lp. *am I not listening? – czy nie kupuję?*
2. os. lp. *are you not listening? – czy nie kupujesz?*
3. os. lp. *is he/she/it not listening? – czy on/ona/ono nie kupuje?*
1. os. lm. *are we not listening? – czy nie słuchamy?*
2. os. lm. *are you not listening? – czy nie słuchacie?*
3. os. lm. *are they not listening? – czy nie słuchają?*

Jeżeli jednak stosujemy ściągniętą formę czasownika posiłkowego „be”, pytanie z przeczeniem w pierwszej osobie liczby pojedynczej jest nietypowe:

Pytania z negacją – formy ściągnięte

1. os. lp. *aren't I buying? ('czy nie kupuję?)*
2. os. lp. *are you not listening? – czy nie kupujesz?*
3. os. lp. *is he/she/it not listening? – czy on/ona/ono nie kupuje?*
1. os. lm. *are we not listening? – czy nie słuchamy?*
2. os. lm. *are you not listening? – czy nie słuchacie?*
3. os. lm. *are they not listening? – czy nie słuchają?*

UWAGA!

Nie zawsze wystarczy dodać do podstawowej formy czasownika końcówkę **-ing**.

- Jeżeli jakiś czasownik kończy się na literę **-e**, to należy ją usunąć przed dodaniem końcówki **-ing**:

come – coming
write – writing
continue – continuing

- Jeżeli czasownik ma tylko jedną sylabę i kończy się na spółgłoskę poprzedzoną samogłoską, spółgłoska ulega podwojeniu:

put – putting
get – getting
run – running
shop – shopping
begin – beginning

- Jeśli czasownik ma więcej niż jedną sylabę, a kończy się spółgłoską poprzedzoną przez akcentowaną samogłoskę, końcowa spółgłoska również ulega podwojeniu, jak w przypadku:

forget – forgetting
prefer – preferring
begin – beginning
forbid – forbidding

Uwaga – ale już nie *remember* czy *comment* – tu akcentowana jest przedostatnia, nie ostatnia sylaba).

- Jeśli czasownik zakończony jest literami **-ie**, to przed dodaniem końcówki **-ing**, należy zamienić je na **-y**:

die – dying
lie – lying

ZASTOSOWANIE:

CZASU PRESENT CONTINUOUS UŻYWAMY:

1) **gdy mówimy o tym, co dzieje się w danym momencie**, w trakcie wypowiedzi. Dlatego też często on występuje z takimi wyrażeniami jak:

- **now** – teraz,
- **today** – dzisiaj,
- **at the moment** – w tym momencie,
- **at present** – obecnie,
- **(at) this minute** – w tej chwili,
- **at the present moment** – w chwili obecnej,
- **right now** – właśnie teraz,
- **just now** – właśnie teraz

które stawiamy na końcu lub na początku zdania (w pytaniach są zawsze na końcu):

*Just now my little sister is playing in the garden.
What are you doing now?
I can't go out because I'm doing my exercise just now.
Mr. Brown is working in this room at the present moment.
Betty is learning English at the moment.
At the moment Betty is learning English.
Dinner is being served. – Właśnie wydaje się obiad.
Darek is drinking tea.
Listen, somebody is knocking at the door.*

Te zdania odnoszą się do konkretnego momentu – momentu mówienia. Z tego względu czasu teraźniejszego ciągłego używa się w sprawozdaniach (np. sportowych), by podkreślić, że opisywane zdarzenia dzieją się w trakcie relacji.

2) Do opisu sytuacji mających charakter tymczasowy.

I'm staying at the Victoria Hotel – Mieszkam w hotelu Victoria
Na stałe mieszkam w swoim mieszkaniu, ale przyjechałem do Warszawy i zatrzymałem się na parę dni w tym hotelu i teraz tam mieszkam.

*We have a daughter, Linda, who is living away at the moment.
For the present he is living in New York.
– Obecnie mieszka w N.Y.
I'm working at the factory.
Mary is getting up early this month.*

Użyjemy tego czasu dla podkreślenia tymczasowości sytuacji. Zwykle Mary spi do późna, ale w tym miesiącu Mary wyjątkowo wstaje wcześniej.

3) do opisu czynności trwającej pewien określony czas, które nie dzieją się dokładnie w tej chwili mówienia o nich, ale w danym okresie czasu, rozumiejąc chwilę obecną nieco szerzej – jako bieżący okres czasu:

*What exactly are you doing at present?
I'm reading „Alice in Wonderland” at present.
What are you doing these days?
John is not working on anything in particular.
This year he is lecturing on the theory of evolution.
What are you doing this month.
I'm writing my new adventure book now.*

– Piszę teraz swoją nową książkę przygodową.

Możemy się pochwalić w rozmowie ze znajomym, ale trudno jest rozmawiać i pisać książkę. Wypowiedź więc dotyczy tego co robisz w chwili mówienia, ale tego czym się zajmujesz ostatnio. Tak samo należy rozumieć następującą wypowiedź:

Mark is studying Russian.

Jakiś czas temu pewnie uczył się niemieckiego albo francuskiego, a teraz wziął się za naukę rosyjskiego. Co nie oznacza, że robi to w chwili wypowiedzi.

Inna sytuacja. Rozmawiasz z koleżanką, gdy ona nagle przypomina sobie, że jej mama sama sprząta mieszkanie. Mówi:

*I must go home. I'm helping my mom.
– Muszę iść do domu. Pomagam mamie.*

Podobnie jest w przypadku procesów, które zachodzą obecnie:

*Ralph is getting taller and taller.
She is going slightly mad.
Our state economy is improving.
The Earth is getting warmer.*

4) **gdy chcemy podkreślić, że to, co robimy w danej chwili jest odmienne od naszych przyzwyczajzeń** (gdyby było ich częścią użylibyśmy czasu Present Simple):

Mary usually works on Sunday but today he is weeding his garden, a więc pienenie nie jest jej zwyczajnym zajęciem w niedziele.

5) **gdy mówimy o bliskiej przyszłości lub naszych konkretnych planach na niedaleką przyszłość** (gdy jesteśmy niemal pewni, że coś się stanie, gdy jest to już ustalone: kiedy jesteśmy z kimś umówieni na obiad na sobotę lub mamy już kupione bilety na koncert w przyszłą niedzielę.):

*My sister is coming for lunch on Saturday.
We are going to a concert next Sunday.
We are spending the summer in the Mediterranean.
Our plane to Rome is taking off at 4 next Wednesday.
Your bus is starting in a few minutes.
– Twój autobus odchodzi za parę minut.*

6) **gdy jakieś czynności odbywają się co prawda regularnie, ale ich regularność irytuje nas:**

*He is always going to bed past midnight.
– Ciągłe chodzi spać po północy.
Phil is always playing the trumpet.
– Filip stale gra na trąbce. (bardzo mi to przeszkadza)
Mark is constantly asking silly questions.
– Marek wiecznie zadaje głupie pytania.
They are always grumbling.
– Oni wiecznie narzekają. (jak z nimi wytrzymać?!)
Why are you being so horrible to me?
– Dlaczego jesteś dla mnie taki okropny?
You are constantly doubting my words.
– Stale wątpisz w prawdziwość moich słów.*

He is always singing in the morning.

– Śpiewa całymi rankami. (co mnie mocno irytuje)

She is always simplifying things.

– Ona ciągle upraszcza rzeczy.

W tego typu zdaniach możemy użyć całego zestawu wyrażen dla podkreślenia, że czynność występuje z irytującą częstotliwością:

always – zawsze

forever – stale

continually – ciągle

constantly – bez przerwy, wiecznie

perpetually – wiecznie

Uwaga!

Takie zdanie jednoznacznie wyraża nasze podenerwowanie – więc ostrożnie z użyciem!

5) gdy jedna czynność (wyrażana w Present Continuous) jest tłem dla innej (wyrażanej w Present Simple):

When I am watching melodramas I always cry like a child.

– Kiedy oglądam melodramaty, zawsze płaczę jak dziecko.

When our mother is cooking she always listens to the radio.

– Kiedy nasza matka gotuje, zawsze słuch radia.

I often read while I'm eating.

– Często czytam podczas jedzenia.

I like to listen to the radio when I'm driving.

– Lubię słuchać radia kiedy prowadzę.

When she is not studying she practises swimming.

– Ćwiczy pływanie, kiedy się nie uczy.

CZASOWNIKI, KTÓRE NIE WYSTĘPUJĄ W CZASACH CONTINUOUS

Należy zapamiętać, że są takie czasowniki – wyrażające stany, a nie czynności – **które nie występują w czasach continuous**.

Można podzielić je na dwie grupy:

- czasowniki odnoszące się do czynności naszego mózgu, do uczuć lub zmysłów, np.: *think, believe, hope, agree, disagree, realise, reckon, seem, understand, remember, forget, wish, want, like, admire, love, hate, notice, recognise, delight, impress, please, promise, surprise, swear, hear, see, smell, feel, taste*.
- czasowniki opisujące stałe relacje, takie jak posiadanie, zależności, potrzeby, właściwości fizyczne, np.: *have, belong, own, possess, enjoy, equal, prefer, desire, need, contain, resemble*.

Wyjątkami w tej grupie mogą być takie czasowniki jak **think, have, see, hear, feel, taste, smell**. Mają one po prostu dwa znaczenia, i w jednym z nich występują wyłącznie w formie continuous, w drugim zaś mogą występować w obydwu.

- Czasownik **think** użyty w obydwu formach ma znaczenie „zastanawiać się nad czymś, myśleć nad czymś”, natomiast użyty tylko w czasach simple oznacza „wyrażać opinię, uważać”:

I am thinking about buying a new car.

Bill thinks his brother is a real genius.

- Czasownik **have** w chwili gdy ma znaczenie „posiadać” może być użyty wyłącznie w czasach simple, natomiast w wyrażeniach typu:

– *to have a shower/bath* (kąpać się),

– *to have an argument* (kłócić się),

– *to have a dinner/a sandwich* (jeść obiad/kanapkę)

może występować także w formie progressive:

We have a beautiful daughter.

Sally is just having a bath so she cannot answer the phone.

- Czasownik **see** może oznaczać „rozumieć, widzieć” i wtedy nie będziemy mogli użyć go w formie ciągłej lub może znaczyć „umawiać się, spotykać się z kimś” i wtedy może-

my użyć obydwu form:

I see that you do not want to enter this college.

Liz is seeing the most handsome guy in the whole school.

- Zaś czasownik **hear** może znaczyć „słyszeć” i nie występować w czasach continuous lub „przesłuchiwać” – jest to czynność, a więc możemy użyć go w formie ciągłej:

I hear strange noises.

The police are hearing a dangerous criminal.

- **Feel** użyty w obydwu formach oznacza „czuć się”, a użyty wyłącznie w formie prostej ma znaczenie „sądzić, uważać”:

I am not feeling good today.

I feel I should do something about it.

- Podobnie jest ze **smell**, który w obu formach oznacza „wąchać, węszyć”, w drugim przypadku znaczy także „czuć” i wtedy nie może być użyty w continuous:

I smell summer in the air.

The dog is smelling a tree.

- **Taste** używany w obydwu formach oznacza „próbować”, a stosowany wyłącznie w formie prostej – „smakować”:

Our father is tasting the soup.

This soup tasted just great.

ZAPAMIĘTAJ:

Aby prawidłowo skonstruować zdanie (a także przeczenie i pytanie) w tym czasie należy użyć czterech elementów:

- podmiotu (osoby, rzeczy) (*I, Peter, table, dog* itp.),
- odpowiedniej formy czasownika *to be* (*am, are, is*),
- właściwego czasownika w 1 formie
- oraz końcówki **-ing**

I + am + read + ing

Symetria osiowa i środkowa

Symetria względem osi układu współrzędnych I początku układu współrzędnych

Przekształcenia figur podzielić można na takie, które:

1. nie zmieniają ani kształtu ani wielkości figury,
2. nie zmieniają kształtu, ale zmieniają wielkość figury,
3. zmieniają kształt i wielkość figury.

I. Do grupy pierwszej należą:

- a) przesunięcie równoległe,
- b) obrót,
- c) symetria osiowa,
- d) symetria środkowa.

Wymienione powyżej przekształcenia noszą nazwę **izometrii**.

W przekształceniach izometrycznych otrzymujemy figury przystające, których:

- odpowiednie boki są przystające
- odpowiednie kąty są równe.

II. Grupa druga to:

- a) jednokładność,
- b) podobieństwo.

Dzięki tym przekształceniom, wymiary figury zostają zmniejszone lub powiększone, ale jej kształt zostaje bez zmiany.

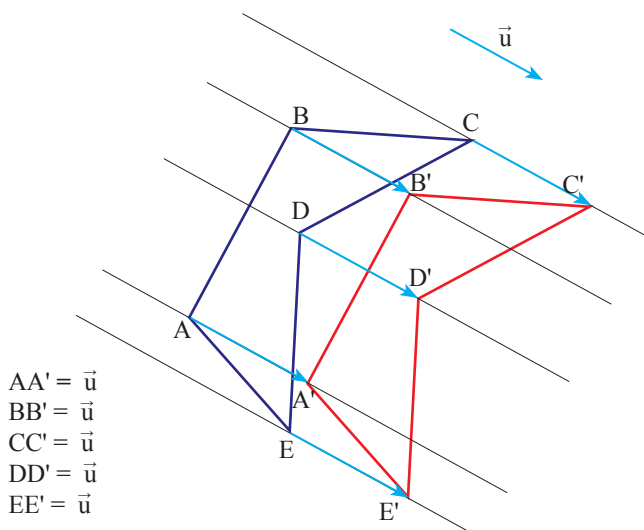
III. Grupę trzecią stanowią rzuty.

Zajmiemy się teraz dokładniej izometriami.

PRZESUNIĘCIE RÓWNOLEGŁE

Przesunięciem (translacją) o wektor \vec{u} nazywamy takie przekształcenie figury, które każdemu punktowi A przyporządkowuje taki punkt A', że wektor $\overline{AA'}$ jest równy wektorowi \vec{u} .

Aby przesunąć pięciokąt ABCDE należy każdy jego punkt przesunąć po prostych równoległych do kierunku wektora \vec{u} o tyle, ile wynosi długość tego wektora przesunięcia.

Wszystkie punkty należące do czworokąta ABCDE przesuwną się po prostych równoległych do kierunku wektora \vec{u} i zostały przesunięte o tyle, ile wynosi długość tego wektora przesunięcia.

Aby dokonać obrotu należy podać:

- środek obrotu,
- kąt o jaki obracamy daną figurę,
- kierunek.

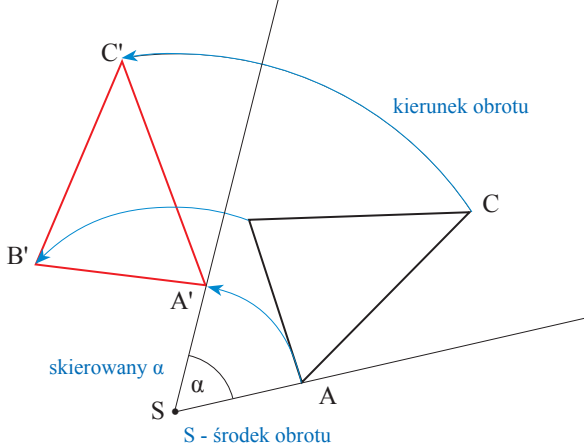
Kierunek obrotu określamy jako zgodny lub przeciwny z kierunkiem wskazówek zegara.

Pamiętaj

W wyniku obrotu figura nie zmienia ani wielkości, ani kształtu.

OBRÓT

Obrotem dookoła punktu O, zwanego środkiem obrotu (S), o kąt skierowany α w danym kierunku nazywamy takie przekształcenie płaszczyzny, które przyporządkowuje punktowi S punkt S oraz każdemu punktowi A różnemu od punktu S punkt A' taki, że $\sphericalangle ASA' = \alpha$.

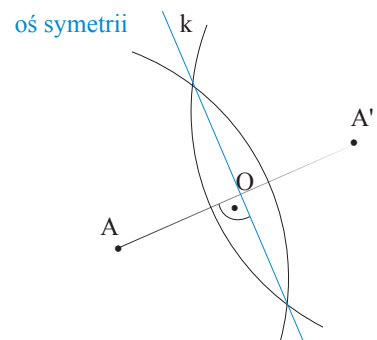
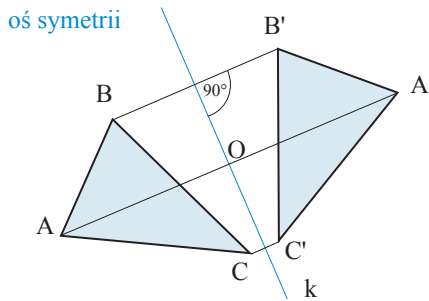
W wyniku obrotu punkty A, B, C zostały przesunięte względem punktu S o kąt α .

Tory obracających się punktów trójkąta, to łuki okręgów współśrodkowych o środku S.

SYMETRIA OSIOWA

Symetrię osiową względem prostej k nazywamy również odbiciem symetrycznym względem prostej k lub symetrią względem prostej k.

Symetrią osiową względem prostej k, którą nazywamy osią symetrii, nazywamy przekształcenie geometryczne, w którym każdemu punktowi figury ABC przyporządkowany jest punkt figury A'B'C', leżący na prostej prostopadłej do prostej k w tej samej odległości od prostej, ale po drugiej stronie prostej k.

Symetralną odcinka nazywamy oś symetrii tego odcinka, która jest do niego prostopadła.

Punkt A i jego obraz A' w symetrii osiowej posiadają następujące własności:

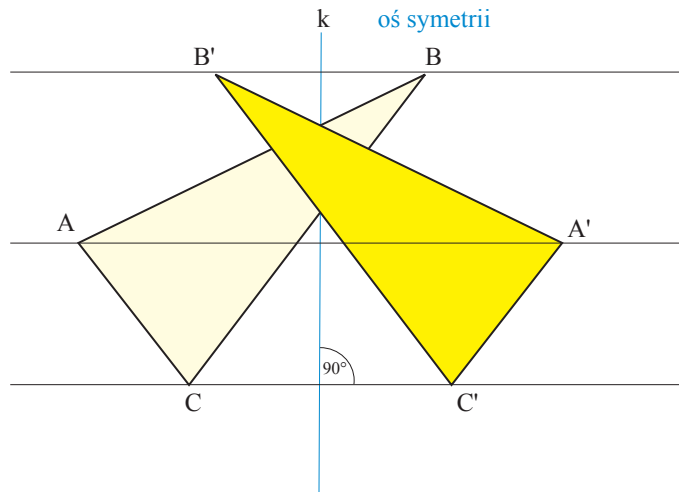
1. leżą po obu stronach osi symetrii k,
2. leżą na prostej prostopadłej do osi k,
3. leżą w jednakowej odległości od osi k.

Odcinki AA', BB', CC' są prostopadłe do prostej k.
 $AA' \perp k$

Odległość punktów AA' od prostej k jest taka sama.
 $AO = OA'$

Dwa punkty A i A' są symetryczne względem prostej k gdy prosta ta przecina odcinek AA' pod kątem prostym a punkty A, A' leżą po przeciwnych stronach prostej k w tej samej odległości.

Symetrię osiową względem prostej k możemy przeprowadzić również wówczas gdy oś symetrii (prosta k) przecina płaszczyznę figury, którą przekształcamy.

W SYMETRII OSIOWEJ

Każde dwa punkty symetryczne względem danej prostej zwanej osią symetrii leżą:

- na prostej prostopadłej do tej osi,
- po przeciwnych stronach osi,
- w równych odległościach od tej osi.

Każde dwie figury symetryczne względem danej osi są figurami przystającymi, czyli:

- odpowiednie boki tych figur są przystające,
- odpowiednie kąty tych figur są równe.

Punkty symetryczne względem osi:

- OX mają takie same odcięte, a rzędne są liczbami przeciwnymi.
- OY mają takie same rzędne, a odcięte są liczbami przeciwnymi.

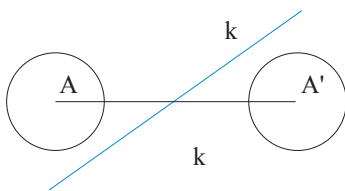
Ośią symetrii danej figury nazywamy prostą, względem której ta figura jest sama do siebie symetryczna. Figurę, która ma oś symetrii, nazywamy osiowo symetryczną.

Figurą symetryczną względem punktu A do odcinka jest odcinek.

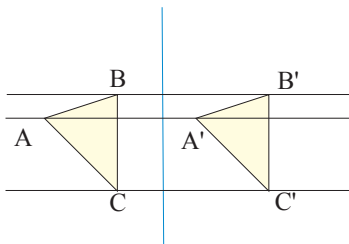
Figurą symetryczną względem punktu A do okręgu jest okrąg.

Zwróć uwagę i zapamiętaj

Poniższe przekształcenia nie są symetrami względem prostej k

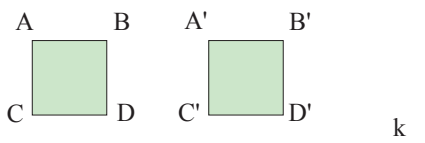

Dwa okręgi nie są symetryczne względem prostej k ponieważ odcinek AA' nie jest do niej prostopadły.

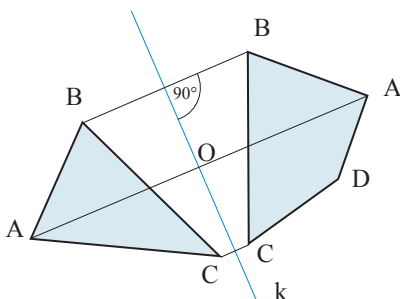

Dwa trójkąty nie są symetryczne względem prostej k gdyż odległości par punktów AA', BB', CC' od prostej k nie są jednakowe.

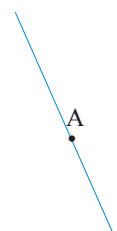
Każdy punkt prostej k jest punktem stałym symetrii.

Dwa kwadraty nie są symetryczne względem prostej k, pomimo tego, że leżą w tej samej odległości od osi symetrii ale leżą po tej samej stronie prostej k.

Dwie figury nie są symetryczne względem prostej k, gdyż trójkąt ABC nie jest przystający do czworokąta ABCD.

Uwaga

Punktem symetrycznym leżącym na prostej k jest ten sam punkt.

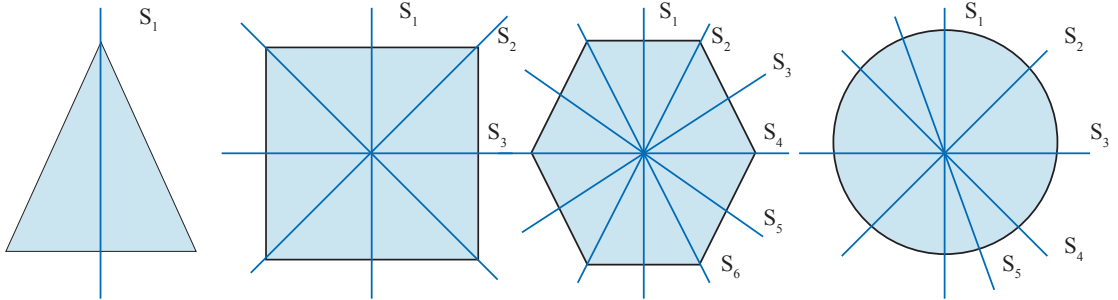
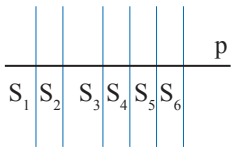
FIGURY SYMETRYCZNE

Prosta jest osią symetrii danej figury, jeżeli ta figura jest do siebie symetryczna względem tej prostej.

Figury osiowo symetryczne, to figury posiadające przynajmniej jedną oś symetrii, np.:

Uwaga!

Punkt, prosta (p na rysunku), koło, okrąg mają nieskończenie wiele osi symetrii.

Uwaga!

Każdy wielokąt foremny ma tyle osi symetrii ile wierzchołków.

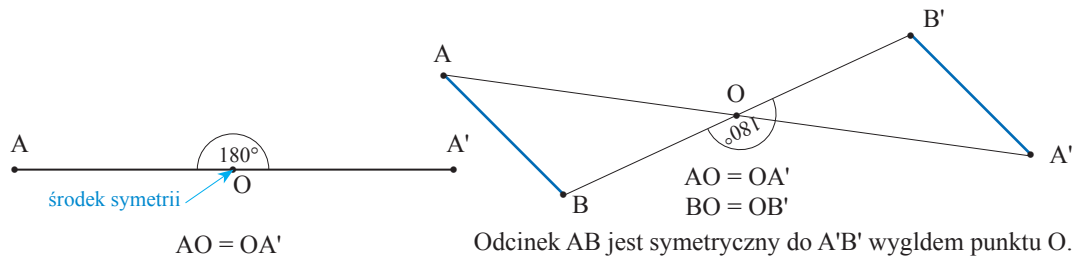
SYMETRIA ŚRODKOWA

Symetrią środkową względem punktu O nazywamy takie przekształcenie geometryczne, w którym obrazem każdego punktu danej figury jest punkt symetryczny do niego względem punktu O .

Jeśli punkt A leży w środku symetrii O , to punktem do niego symetrycznym jest ten sam punkt A .

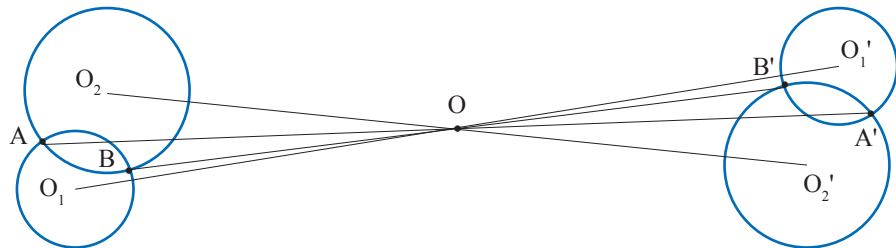
$$A = O = A'$$

Punkty A, O, A' pokrywają się.

Zauważ!

Symetria środkowa jest w efekcie tym samym co obrót o kąt 180° .

Jeżeli dana figura geometryczna jest do siebie symetryczna względem jakiegoś punktu, to ten punkt jest środkiem symetrii tej figury.

Pamiętaj!

Wielokąt o n -kątach ($n > 2$) ma środek symetrii, jeżeli n jest liczbą parzystą:

- Na przykład kwadrat, sześciokąt foremny, ośmiokąt foremny mają środek symetrii.

- Na przykład trójkąt, pięciokąt, siedmiokąt nie mają środka symetrii.

SYMETRIA ŚRODKOWA

Każde dwa punkty symetryczne względem danego punktu zwanego środkiem symetrii leżą:

- na prostej przechodzącej przez ten środek symetrii,
- po przeciwnych stronach środka symetrii,
- w równych odległościach od środka symetrii.

Każde dwie figury symetryczne względem danego punktu są przystające, czyli:

- odpowiednie odcinki tych figur są przystające,
- odpowiednie kąty tych figur są równe.

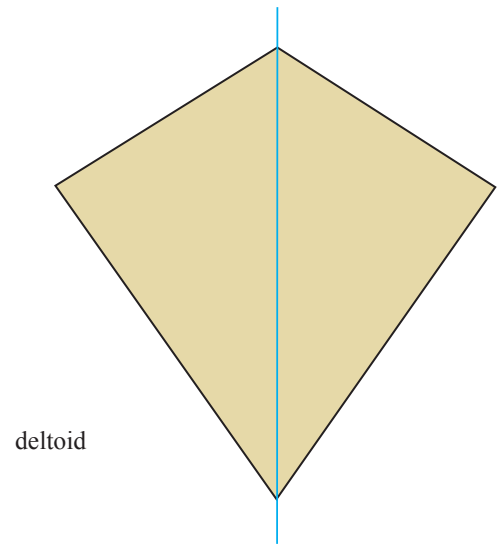
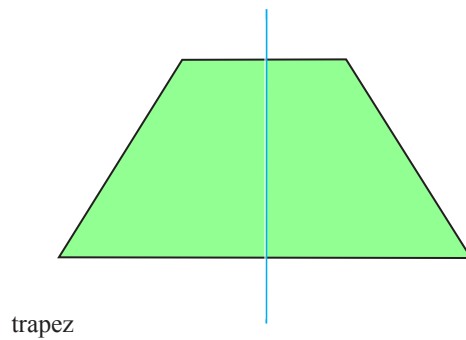
Punkty symetryczne względem początku układu współrzędnych to punkty, których obie współrzędne są liczbami przeciwnymi.

Środkiem symetrii danej figury jest punkt, względem którego ta figura jest symetryczna sama do siebie. Figurę, która ma środek symetrii nazywamy środkowosymetryczną.

Zadanie

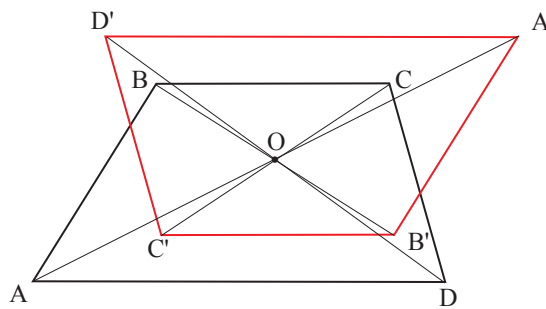
Narysuj czworokąt, który ma dokładnie jedną oś symetrii.

Rozwiązanie

Zadanie 11:

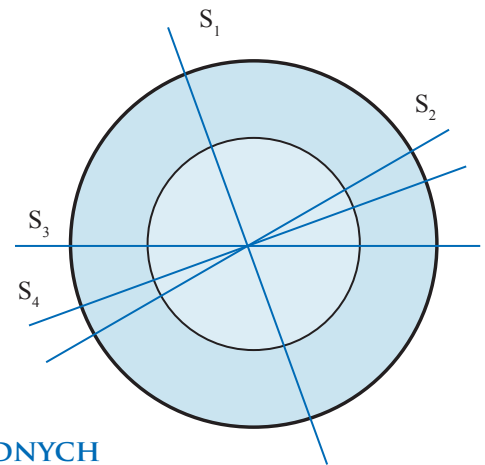
Przekształć przez symetrię środkową dowolny trapez różnoboczny, obierając środek symetrii na płaszczyźnie trapezu.

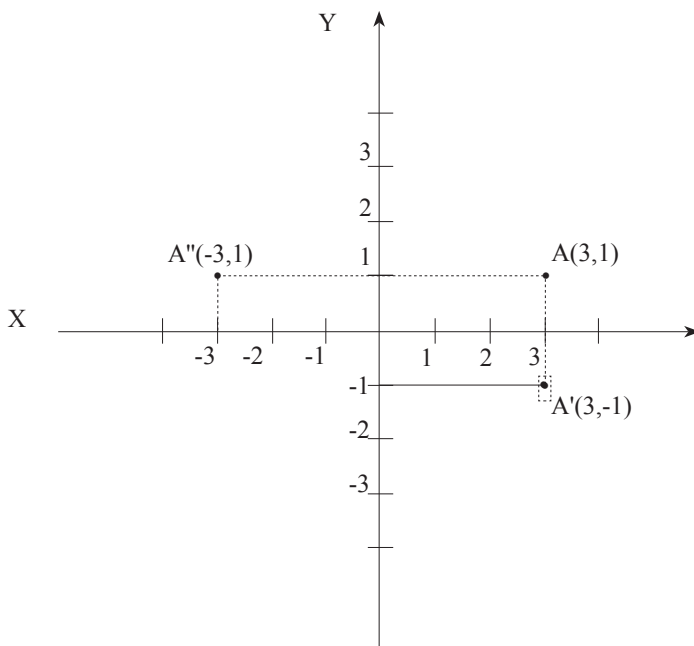
Zadanie

Jakie wzajemne położenie muszą mieć dwa okręgi o różnych promieniach, aby figura z nich złożona miała nieskończenie wiele osi symetrii.

Odp.: Okręgi muszą być **współśrodkowe**.

PUNKTY SYMETRYCZNE WZGLĘDEM OSI UKŁADU WSPÓŁRZĘDNYCH

Obrazem punktu $A = (3, 1)$ w symetrii względem osi X jest punkt $A' = (3, -1)$

$$\text{piszemy: } A = (3, 1) \xrightarrow{\text{Sox}} A' = (3, -1)$$

Obrazem p. $A = (3, 1)$ w symetrii względem osi Y jest p. $A'' = (-3, 1)$

$$\text{piszemy: } A = (3, 1) \xrightarrow{\text{Soy}} A'' = (-3, 1)$$

Ogólnie piszemy:

$$A = (x, y) \xrightarrow{\text{Sox}} A' = (x, -y)$$

$$A = (x, y) \xrightarrow{\text{Soy}} A'' = (-x, y)$$

Chcę zostać...

etnografem

Podczas gdy dawniej specjaliści opisywali główne charakterystyki kultur, dzisiaj ich następcy pogłębiają tę wiedzę, szukają nowości na ich temat, czasem na nowo interpretują dawno już wyszukane znaleziska.

Chcąc pracować w tym zawodzie konieczna jest szeroka wiedza:

- historyczna,
- religioznawcza,
- psychologiczna,
- socjologiczna.

CHARAKTERYSTYKA ZAWODU

- Etnograf (etnolog) to osoba, która zajmuje się odkrywaniem, badaniem i opisywaniem różnych kultur i ludów na całym świecie.
- Współcześnie, kiedy praktycznie wszelkie skupiska ludzkie zostały już odkryte, badacz nie tyle co odkrywa nowe kultury, ale je dogłębnie bada i opisuje.
- Jego praca badawcza polega na analizie historii danej społeczności oraz jej życia współczesnego.
- W kręgu jego zainteresowań jest zarówno kultura duchowa, a więc wierzenia, obrzędy, obyczaje, jak również kultura materialna – budynki, narzędzia, broń, ubiór, ozdoby itp.
- Bada więzi społeczne oraz prawa obowiązujące w danej grupie, np. wybór wodza, sposób dziedziczenia, podział obowiązków w rodzinie.
- Jego praca badawcza polega również na porównywaniu bytowania społeczności żyjących w różnych zakątkach globu, poszukiwaniu różnic i ich cech wspólnych.

CZY TO PRACA DLA CIEBIE?

Jako etnograf, chcąc utrwalić obraz życia danej społeczności będziesz musiał opisać i udokumentować każdy element codziennego życia badanej społeczności, a więc muzykę, taniec, strój, meble, sposób dekoracji naczyń i domów, obrzędy ślubne i pogrze-

bowe, zwyczaje myśliwskie a także jak wygląda jałospis oraz w jaki sposób konserwowana i przechowywana jest żywność.

Będziesz musiał dokładnie poznać techniki tkackie, sposoby budowy domu, połowu ryb, kopania studni, wyrobu narzędzi i instrumentów muzycznych.

PREDYSPOZYCJE

- Przyszłego etnografa powinna wyróżniać ciekawość świata i ludzi, smykałka odkrywcy oraz zacięcie badacza.
- Ważna jest również wyobraźnia badawcza, umiejętność analizowania faktów i interpretacji rzeczywistości.
- Niezbędne w tym zawodzie są predyspozycje psychiczne, takie jak zdolność obserwacji, spostrzegawczość, dociekliwość i cierpliwość.
- Etnograf powinien mieć dobry zmysł obserwacji i umiejętność analizowania i wyciągania wniosków.
- Musi być cierpliwy. Efekty badań przychodzą czasem po latach żmudnego zbierania materiałów, obserwacji i analiz.
- Ze względu na to, że jego praca w dużym stopniu polega na prowadzeniu rozmów i wywiadów (jest to jeden z e sposobów zdobywania informacji), dlatego bardzo ważna jest komunikatywność oraz łatwość nawiązywania kontaktów.
- Jego badania wymagają systematycznego dokumentowania w postaci opisu, rysunku, fotografii, filmu, dobrze więc mieć takie uzdolnienia, jak łatwość formułowania myśli oraz umiejętność wykonywania rysunków, czy fotografii.
- Wiele czasu spędza w terenie, dlatego istotna jest ogólna sprawność fizyczna i wytrzymałość.

INWESTYCJE W LICEUM

- Zanim zdecydujesz się na etnografię upewnij się, czy są to studia dla Ciebie. Często lektura książek popularno-naukowych z pogranicza etnografii i prozy przygodowej rozbudza wyobraźnię o dalekich krajach, kontaktach z Maorysami czy dzikimi plemionami Ameryki Południowej. Natomiast praca tu i teraz, o którą zresztą niezwykle trudno, głównie ogranicza się do badania różnych społeczności na terenie Polski, ewentualnie krajów sąsiednich. Upewnij się więc, czy technika wyrobu sie-

ci rybackiej, lepienia z gliny garnków albo sposób łączenia belek przy budowie lemkowskiemu domu, jest tym co naprawdę Ciebie interesuje.

- Jeśli Twoja decyzja brzmi, tak chcę studiować etnografię, to przysiądź do nauki historii, geografii i języków obcych.
 - Zainwestuj w naukę języka rosyjskiego i niemieckiego – może się to przydać przy badaniu wschodnich i zachodnich społeczności naszego kraju.
 - Dużo czytaj, wybierz się do muzeum etnograficznego bądź skansenu.
 - Spróbuj sprecyzować swoje zainteresowania, jakim aspektem kultury chciałbyś się zająć, kulturą materialną czy duchową i jaki region Polski (o Indonezji i Nowej Gwinei na razie zapomnij) przyciąga Twoją uwagę.

DROGA DO ZAWODU

Przede wszystkim, by zostać zawodowym etnologiem niezbędne staje się ukończenie studiów wyższych o odpowiednim kierunku.

- Studia etnograficzne trwają 3 lub 3,5 roku i kończą się licencjatem. Aby uzyskać tytuł magistra etnologii, trzeba ukończyć jeszcze dwuletnie studia uzupełniające. Formułę dwustopniową na tym kierunku stosuje większość uniwersytetów w Polsce.
- Kierunek, jakim jest etnologia można studiować na uczelniach państwowych i niepaństwowych, w trybie dziennym, zaocznym lub wieczorowym.
- Po trzech latach nauki i napisaniu pracy dyplomowej, uzyskujesz tytuł licencjata. Po zaliczeniu zajęć i egzaminów z IV i V roku oraz obronie pracy magisterskiej tytuł magistra etnologii.

PO STUDIACH

- Studiując etnografię zdobędziesz wiedzę nie tylko specjalistyczną z zakresu etnologii, ale też z nauk pokrewnych, a zwłaszcza z antropologii kultury, folklorystyki, muzealnictwa.
- Będziesz orientować się w szeroko pojętej problematyce zjawisk kulturowych, w etnokułturowej różnorodności świata, w zmienności form kulturowych.
- Poznasz podstawowe pojęcia, idee i koncepcje z obszaru etnologii, antropologii kulturowej i społecznej oraz nauk pokrewnych o kulturze i społeczeństwie oraz metody interpretowania zjawisk o charakterze społecznym i kulturowym.
- Posiadasz wiedzę na temat specyfiki kulturowo-społecznej wybranych regionów Polski, Europy i świata oraz umiejętność etnograficznej pracy terenowej.
- Będziesz potrafił samodzielnie zaprojektować badanie i je przeprowadzić, dobierając odpowiednie narzędzia i metody badawcze.
- Poza umiejętnością samodzielną pracy badawczej,

zdobędziesz również umiejętność pracy zespołowej.

PRACA

Trzeba pamiętać, że nie są to studia zawodowe, ale ogólnohumanistyczne, a etnolog to specjalność naukowa lub muzealnictwa. Musisz przygotować się, że po studiach raczej nie będziesz pracował bezpośrednio w swoim zawodzie.

- Po etnografii możesz pracować w regionalnym muzeum lub skansenie. Jednak tych etatów jest bardzo mało. Prędzej znajdziesz pracę w domu kultury, biurach turystycznych, fundacjach, redakcji jako dziennikarz lub administracji państwowej.
- Możesz jeszcze zacząć się do pracy wszędzie tam, gdzie prowadzone są badania opinii społecznej (sondażowe, marketingowe itp.) i gdzie potrzebna jest umiejętność kontaktu z innymi ludźmi (marketing, reklama, public relations).
- Ci z głową do interesu mogą pomyśleć o własnej galerii ze sztuką ludową lub punktem gastronomicznym z jedzeniem regionalnym.

- Etnolodzy sprawdzają się w pracy w branży marketingowej i reklamowej, gdyż posiadając sporą wiedzę na temat życia społecznego potrafią celnie sformułować przekaz, jaki ma trafić do właściwych grup odbiorców.
- Jako pracownik agencji reklamowej może formułować hasła reklamowe, czy realizować akcje promocyjne.

PLUSY I MINUSY PRACY ETNOLOGA

Plusy:

- Możliwość poznawania świata i ludzi.
- Możliwość dalszego rozwoju i poszerzania horyzontów.

Minusy:

- Wielomiesięczna praca w terenie z dala od domu.
- Mały rynek pracy.
- Często konieczność doszkolenia się aby móc połączyć wyuczoną specjalność z inną dziedziną.

- Branża turystyczna również chętnie wchłania „świeżo upieczonych” etnografów. Znajomość kultur i specyfiki życia różnych społeczności z pewnością może pomóc dobrać odpowiednie oferty do wymagań wybrednych klientów.
- Dzięki ciekawości świata, dociekliwości i komunikatywności wielu absolwentów etnografii realizuje się jako dziennikarze.

Płonąca żyrafa

Salvador Dalí

Tak

To jest coś

Biedna konstrukcja człowieczego łęku

Żyrafa kopcząca się tak pomaleńku

Tak

To jest coś

Komu Grochowiak składa ten hołd? Malarzowi, który olśnił go wizją, potrafił bowiem nadać kształt – konstrukcję ludzkim łękom? Czy może jest to hołd złożony regułom istnienia na świecie, pełen goryczy, trochę zaprawiony ironią podziw wobec tego, że zafundowano ludzkości ten strach i pożar? Tak, to jest coś.

Coś co nas czeka

Użyteczne i groźne

Jak noga

Jak serce

Jak brzuch i pogrzebac

Ciemna mogiła człowieczego nieba

Tak to jest coś

Biedna konstrukcja człowieczego łęku. Ciemna mogiła człowieczego nieba. To płonąca żyrafa w pustej przestrzeni, to przesuwające się po świecie groteskowe zjawy. Czym w takim razie jest ludzkie życie? Śmiałe pytanie. Ale otrzymamy odpowiedź:

Bo życie

Znaczy:

Kupować mięso Ćwiartować mięso

Zabijać mięso Uwielbiać mięso

Zapładniać mięso Przeklinać mięso

Nauczać mięso i grzebać mięso

I robić z mięsa I myśleć z mięsem

I w imię mięsa Na przekór mięsu

Dla jutra mięsa Dla zguby mięsa

Szczególnie szczególnie w obronie mięsa

A ono się pali

Nie trwa

Nie stygnie

Nie przetrwa i w soli

Opada

I gnije

Opada

I boli

Tak

To jest coś

Powyższa poetycka definicja życia jest jedną z potworniejszych. Co gorsza – nie możemy nazwać jej bzdurą, obrazić się, iż sprowadzono nas do kilkudziesięciu kilogramów mięsa, odebrano duszę i ideały. W wersach, w których zastąpiono słowo „ludzkość” słowem mięso, tkwi okropna prawda. Po doświadczeniu holokaustu wiemy dokładnie i dosłownie – że ono się pali. Mięso, którym jesteśmy, jest wprawdzie przyprawione szczyptą rozumu, ale cielesność człowieka na pewno jest istotna, jest nie do odrzucenia. Choroba i ból, przemijanie, lęk przed śmiercią – najlepiej tego dowodzą. Można zresztą mnożyć wersy Grochowiaka, przecież lubimy mięso, zdobimy mięso, dbamy o mięso, żyjemy dla mięsa. A ono się pali!

Okrutny żart na tej trzeciej planecie od Słońca. Namalował go Salvador Dalí. Ujął w słowa wiersza Stanisław Grochowiak. Patrzył oniemiał: a więc to nie sen, to życie?

Świat na obrazach Salvadora Dalí to kraina snu albo halucynacji. Realnie nie ma takiego świata – i bardzo dobrze, bo sami popatrz: pusto, nieziemsko, ani drzewa, ani wiatru...

Pusty pejzaż – te małe górkę w tle jak kretowiska – olbrzymie postacie przemierzające się powoli (bo trudno powiedzieć: idące). Ta w pierwszym planie wydaje się szczególnie potworna – ale zarazem jakaś tragiczna, kaleka. Idzie po omacku. Głowa bez twarzy niemal nie mieści się na płótnie, jakby nie mieściła się w przestrzeni. Przegięta postać, chuda w talii, z pewnością złamałaby się, gdyby nie liczne podpórki utrzymujące ją w pionie. Podpórki to zresztą mania artysty – zobaczysz je na wielu płótnach – a to podtrzymują rozlewające się twarze, a to dziwaczne konstrukcje nieforemnych istot. Ta nasza tutaj ma mnóstwo szuflad. Cała jej lewa noga to komódka składająca się z siedmiu szuflad. Pod biustem (bo twór jest kobietopodobny) – duża, ósma szuflada. Wszystkie otwarte. Nie pytaj, po co, dlaczego – przecież to sen, a sny odczytują wróżki i psychoanalizyści. Dla zwykłych ludzi żyjących na jawie szuflada to część mebla, w której się gromadzi różne rzeczy, zamyka, porządkuje lub bałagani. Czy ta nieszczęsna postać nosi wszystko ze sobą? Chyba nie, bo te szuflady są puste, a sama istota przypomina śmierć z dawnych ujęć danse macabre. A zatem może przybyła zbierać i szufladkować ludzkość, oniemiała ze strachu gdzieś tam za górami? Nie przybyła sama. Trochę dalej druga istota z kręgosłupem pełnym podpórek i niesamowitą fryzurą (?), też posiadająca kobiece kształty, trzyma coś w ręku i przygląda się ciekawie. To coś – to chyba płomień. Czy wokół dziwnych przybyszów wszystko, co ziemskie płonie? Być może, bo w dali mamy tytułową płonąca żyrafę. Cały grzbiet ma już w ogniu, dym unosi się górą – ale żyrafa znosi to raczej spokojnie.

Jest to możliwe tylko w świecie **surrealizmu** – ten kierunek bowiem i w literaturze, i w malarstwie, i w filmie dał prawo istnienia wszelkiego rodzaju wytworom ludzkiej podświadomości. Zauważ: podświadomości, nie wyobraźni, bo „oczyma duszy” można patrzeć już od Szekspira. Tymczasem cuda, które kłębią się w podświadomości człowieka, a ujawniają się nagle w czasie snu lub podczas hipnozy – to materia surrealistów. Rzecz w tym, że nie pozostają one bez znaczenia, nie są pozbawiane sensów. Na przykład obraz Dalego doczekał się specjalnej interpretacji polskiego poety współczesnego: Stanisława Grochowiaka. Pamiętajmy jednak, że Grochowiak był turpistą – a znaczy to, że poszukiwał prawdy w brzydocie, chorobie, kalectwie i śmierci, i tym aspektem ludzkiego istnienia oddawał głos w poezji: